

”Norge ut i verden”

*En kartlegging av norsk utgående
direkteinvestert kapital 1990 – 2012*

Torstein Stråtveit

Masteroppgave i historie

UNIVERSITETET I BERGEN

Våren 2015

En kartlegging av norsk direkteinvestert kapital 1990 – 2012

© Forfatter

År: 2015

Tittel: *En kartlegging av norsk direkteinvestert kapital 1990 – 2012*

Forfatter: Torstein Stråtveit

<http://bora.uib.no/>

Abstract

The topic of this research is to map Norwegian outgoing foreign direct investments in the period 1990-2012. The main goal of the research is thus to investigate the profile of Norwegian foreign direct investment. This is to be achieved by investigating trends in the aggregate holdings of foreign direct investment in Norway, and the influence of foreign direct investments on the norwegian economy. Additionally, this study maps what industry sectors and geographical areas that receives the largest shares of Norwegian foreign direct investment.

The results show a rapid growth in Norwegian foreign direct investment from 1990-2012. Norwegian investors have a tendency of focusing foreign direct investment towards a few industry sectors in few countries. Though, the industry sectors has changed through the investigation period. The 1990s was dominated by the manufacturing industry, before shifting to service industries, property and oil. Lastly, this study argues that the principles of the “nearby factor” are present in Norwegian foreign direct investment.

Takk!

Denne oppgaven hadde ikke blitt ferdig hadde det ikke vært for den enorme hjelpsomheten jeg har møtt på veien. Først av alt vil jeg takke min veileder Harm G. Schröter for gode råd og støtte igjennom hele masterstudiet. Jeg vil i den forbindelse også takke Jan Oldervoll, som var min veileder i det første året. En stor takk rekkes også til alle deltakerne på masterseminarer ”På tvers av grenser”, for gode diskusjoner og gode kommentarer på utkastene jeg leverte der. En spesiell takk her går til Camilla Brautaset, som igjennom masterstudiet har hjulpet meg mer enn det som man kunne forvente.

Statistisk Sentralbyrå har også igjennom prosessen vært svært hjelpsomme, og jeg vil takke alle jeg har kontaktet i byrået for god service og raske tilbakemeldinger. Spesielt vil jeg takke Lise Dalen McMahon og Trond Lasse Larsen for hjelpen etter til dels mange e-post korrespondanser. Jeg vil også takke Per Heum og Rolv Petter Amdam for gode innspill tidlig i prosessen.

Tilslutt vil jeg takke venner og familie. Uten deres støtte hadde masterstudiet vært langt tyngre å gjennomføre. En spesiell takk til min kjære Silje, for sin omsorg og tålmodighet.

Torstein Stråtveit,

Bergen, 15. mai 2015

Innholdsfortegnelse:

1. Kapittel

1.1. Innledning	s.1
1.2. Begrepsavklaring – Hva er en direkteinvestering?	s.2
1.3. Norsk direkteinvestert kapital i utlandet før 1990	s.3
1.4. Masteroppgavens problemstilling og avgrensing	s.6
1.5. Forskningsstatus	s.7
1.6. Oppgavens struktur	s.9

2. Kapittel

2.1. Innledning	s.11
2.2. Utvalg av kildemateriale og metode	s.11
2.3. Norsk direkteinvesteringsstatistikk har en komplisert historie	s.12
2.3.1. Hva er tilgjengelig av offentlig statistikk?	s.12
2.3.2. Kildekritikk og anvendelse av kildematerialet	s.15
2.3.3. Min bruk av kildematerialet i masteroppgaven	s.19
2.4. Nærhetsfaktoren	s.20

3. Kapittel

3.1. Innledning	s.23
3.2. Direkteinvesteringseventyret fra 1990 til 2012	s.23
3.2.1. 1990-tallet: En eksplosiv vekst i norsk direkteinvestert kapital	s.24
3.2.2. Norsk direkteinvestert kapital fortsatte å øke inn i det nye millenniet	s.25
3.2.3. Beholdningsutviklingen etter 1998 skiller seg ut også i det store bildet	s.27
3.2.4. Hva kan årsakene bak den store veksten være?	s.28
3.3. Direkteinvestert kapitalens betydning i norsk verdiskapning	s.32
3.4. Beholdningsutviklingen av norske portefølje- og direkteinvesteringer	s.35
3.5. Eksportere eller direkteinvestere	s.36
3.6. Outward Performance Index: Norsk direkteinvestert kapital i en global kontekst	s.38

3.7. Konklusjon	s.40
Kapittel 4.	
4.1. Innledning	s.42
4.2. Direkteinvestert kapital i utvinning av naturressurser	s.43
4.2.1. Er olje- og gassektoren dominerende i det store bildet?	s.45
4.3. Direkteinvestert kapital i produksjonsindustrien	s.47
4.3.1. Betydningen av norsk industris direkteinvestert kapital i det nye millenniet	s.49
4.4. Norsk direkteinvestert kapital i servicenæringer	s.50
4.4.1. Betydningen av direkteinvestert kapital i servicenæringer øker	s.53
4.5. Komparasjon av utviklingstrekkene i næringsgruppene	s.55
4.5.1. Konsentrasjon av norsk direkteinvestert kapital i få sektorer	s.56
4.5.2. Norsk direkteinvestert kapital i ulike sektorer i perioden 1990 til 1994	s.57
4.6. Likevel en ”todeling” i norsk direkteinvestert kapital?	s.60
4.7. Konklusjon	s.62
Kapittel 5	
5.1. Innledning	s.64
5.2. Utviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Europa fra 2004 til 2012	s.66
5.2.1. De viktigste vertslandene for norsk direkteinvestert kapital i Europa	s.69
5.3. Utviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Amerika fra 2004 til 2012	s.75
5.3.1. De største amerikanske mottakerlandene – USA leder an	s.76
5.4. Beholdningsutviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Asia fra 2004 til 2012	s.79
5.4.1 Beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i Asia er også konsentrert rundt få mottakerland	s.80
5.5. Beholdningsutviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Afrika fra 2004 til 2012	s.83
5.5.1. En trend til konsentrasjon av norsk direkteinvestert kapital gjør seg også gjeldende i Afrika	s.84

5.6. Den kontinentale fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet 1990-2012	s.86
5.7. Har nærhetsfaktoren gjort seg gjeldende i undersøkelsesperioden?	s.88
5.7.1. En motsatt utviklingstrend har gjort seg gjeldende	s.89
5.8. Karakteristiske utviklingstrekk for den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet i undersøkelsesperioden	s.90
5.9. Konklusjon	s.92
Kapittel 6	
Konklusjon	s.93
Kilde og litteraturliste	s.96
Vedlegg	s.109

1. Kapittel

Introduksjon til oppgaven

1.1. Innledning

I juni 2014 la regjeringen med næringsminister Monica Mæland i spissen, frem en ny Stortingsmelding, også kalt "Eierskapsmeldingen". Formålet med Eierskapsmeldingen var å gå gjennom statens eierandeler i norske bedrifter, for å undersøke hvorvidt det var hensiktsmessig for staten og selge ned sin prosentandel i noen av disse selskapene. Kongsberggruppen og Telenor var de to største selskapene regjeringen ønsket å senke sin eierandel i. 34% ble satt som en grense for statens eierandel i disse selskapene, ettersom hovedkontorene da fortsatt ville være i Norge.¹ Eierskapsmeldingen innbar ikke et automatisk nedsalg i statseide eller delvis statseide bedrifter, men en forespørsel fra regjeringen til Stortinget om fullmakt til å selge eierandelene hvis regjeringen fant det hensiktsmessig. En slik fullmakt må i så fall gis av Stortingets næringskomité, og ha et Stortingsflertall bak seg.²

Til tross for at debatten rundt statlig nedsalg i statseide bedrifter egentlig hadde startet allerede året før, da Høyre og Fremskrittspartiet i sin politiske plattform hadde redegjort for et ønske om et slikt nedsalg, resulterte fremleggelsen av Eierskapsmeldingen i en stor offentlig debatt mellom flere aktører.³ Det var skeptiske stemmer som ikke var overbevist over regjeringens argumentasjoner for salg, og spesielt etter kronikken til Morten Strøknes, "Vi som solgte landet", begynte det å storme rundt regjeringens salgsplaner.⁴ Hovedargumentene mot å la private aktører kjøpe seg inn i statseide bedrifter, samt store mål av norsk skog, var at vi nå solgte "arvesølvet" vårt.⁵ Spesielt var man redd for at det var utenlandske selskaper som ville kjøpe Flytoget, samt kjøpe seg inn i de største norske selskapene. Utenlandske selskaper er i praksis de eneste som har kapital nok til å kunne kjøpe inn i et stort selskap som for eksempel Telenor, hevdet Øyvind Bøhren, professor i finans ved Handelshøyskolen BI.⁶ Debatten vedrørende utenlandsk oppkjøp av norske bedrifter kunne minne om EF-debatten i 1972. Et av motargumentene for norsk medlemskap da, var at et EF-medlemskap ville gjøre

¹ Nærings- og fiskeridepartementet 2014

² Dagens Næringsliv 2015

³ Statsministerens kontor 2013

⁴ Strøknes 2015

⁵ Fri fagbevegelsen 2014

⁶ Aftenpostens redaksjon 2014

det lettere for store utenlandske multinasjonale selskaper å kjøpe opp norske selskaper, og flytte arbeidsplasser ut av landet.⁷

Mye har imidlertid forandret seg siden EF-debatten i 1972. Spesielt med tanke på at norsk eierskap i utlandet har økt betydelig i omfang siden 1970-tallet og frem til i dag. Likevel var det i debatten etter fremleggelsen av Eierskapsmeldingen svært få debattanter som valgte å fokusere på at eierskapsdiskusjonen må ha sett merkelig ut sett med utenlandske briller, ettersom ulike norske aktører også er ivrige utenlandsinvestorer.⁸ Årsaken til dette kan skyldes flere ulike forhold, men en forklaring kan være at omfanget av norsk eierskap i utlandet er et lite belyst tema. Dette kan igjen skyldes at norske selskapers omfattende uteaktiviteter har en ung historie, og er i så måte et relativt nytt fenomen.⁹ Formålet med denne masteroppgaven vil derfor være å kartlegge og kaste et lys over norsk over omfanget av norsk eierskap og aktivitet i utlandet, sett i et historisk perspektiv.

1.2. Begrepsavklaring – Hva er en direkteinvestering?

Denne oppgaven vil omhandle norsk utgående direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012. Begrepet ”direkteinvestering” er nok likevel et fremmedord for de aller fleste, og trenger av den grunn en nærmere forklaring. En direkteinvestering er en investering mellom landegrenser hvor investor ønsker å utøve en langvarig og aktiv kontroll over investeringsobjektet.¹⁰ En direkteinvestering kan foretas på ulike måter. For det første kan et selskap kjøpe opp et selskap i et annet land. For det andre kan et selskap gå sammen og kjøpe opp et selskap i samarbeid med et eller flere andre foretak. Og for det tredje kan et selskap foreta en *greenfield investering*, som vil si at et eller flere selskaper selskapet etablerer en helt ny virksomhet i et annet land.¹¹ Hvis for eksempel et kinesisk selskap hadde kjøpt Flytoget og overtatt virksomheten, ville denne investeringene blitt regnet som en direkteinvestering.

Hvilke utenlandsinvesteringer som kan defineres som en direkteinvestering og aktiv kontroll av et foretak i utlandet, avhenger ofte av hvilket land man fokuserer på. Det er ikke uvanlig at land har forskjellige definisjoner på hva som kan regnes som en direkteinvestering, samt hvor stor prosentandel av den totale aksjemengden investoren må inneha for å utøve en aktiv

⁷ Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid 1972:3,10-11, Lie 2014

⁸ Aftenpostens redaksjon 2014, Lie 2014, Strøknes 2015

⁹ Hveem, Knutsen og Rygh 2009:2

¹⁰ Statistisk sentralbyrå 2014b

¹¹ Jones 2005:5

kontroll over virksomheten.¹² Hvordan direkteinvesteringer blir og har blitt definert sett med norske øyne, vil bli diskutert nærmere i kapittel to.

En aktør som ofte nevnes i media og som man kanskje først forbinder med utenlandsinvesteringer, er investeringene Statens pensjonsfond - Utland, bedre kjent som ”oljefondet”, foretar. For personer som ikke har de beste kjennskapene til de ulike variantene av investeringer i utlandet, kan en gjerne uriktig forveksle og tro at oljefondets utenlandsinvesteringer er direkteinvesteringer. Oljefondet foretar imidlertid utelukkende porteføljeinvesteringer.¹³ Til forskjell fra direkteinvesteringer, er ikke formålet med porteføljeinvesteringene å kontrollere virksomheten eller ha en langvarig økonomisk forbindelse med investeringsobjektet. Av den grunn besitter en porteføljeinvestor en langt mindre prosentandel av den totale aksjemengde i investeringsobjektet, enn en direkteinvestor.¹⁴ Ettersom oljefondet på grunn av deres investeringspolitikk ikke ønsker å drive aktivt eierskap eller ha en langvarig økonomisk forbindelse med investeringsobjektet, vil derfor oljefondets utenlandsinvesteringer ikke være en del av oppgavens kartlegging av norsk direkteinvesterte kapital i utlandet.¹⁵

1.3. Norsk direkteinvestert kapital i utlandet før 1990

Norsk forhold til direkteinvesteringer har historisk sett vært knyttet til utenlandske selskapers etableringer i Norge, og ikke norske selskapers uteaktiviteter.¹⁶ Det var på starten av 1900-tallet at ulike spørsmål knyttet til direkteinvesteringer for alvor gjorde seg gjeldende i Norge. Som følge av de nye teknologiske nyvinningene som karakteriserte den andre industrielle revolusjonen, ble Norge med dets store fossefall og mange vassdrag, et yndig investeringsobjekt for utenlandske direkteinvestorer.¹⁷ Den direkteinvesterte kapitalen kom hovedsakelig fra Frankrike, Storbritannia, Sverige og Tyskland, og medførte en ny konsesjonspolitikk i Norge. Utenlandsk kapital som direkteinvesterte i norsk natur- og næringsressurser var kilden til en stor debatt på starten av 1900-tallet, og de nye konsesjonslovene ble innført for at norske myndigheter skulle ha kontroll over hvem som kunne investere i disse ressursene.¹⁸

¹² Schröter 1994:209

¹³ Utenriksdepartementet 2012:342 fotnote 22.

¹⁴ Statistisk sentralbyrå 2013a

¹⁵ Norges Bank Investment Management 2000, Norges Bank Investment Management 2008, Utenriksdepartementet 2012:342 fotnote 22.

¹⁶ Hveem,Knutsen og Rygh 2009:4

¹⁷ Amdam et. al 2005:181, Hodne 1993:129

¹⁸ Hodne 1993:129, Danielsen og Hovland 1991:258-259

Omfanget av norske utgående direkteinvesteringer før 1990, har derimot vært av en beskjeden karakter. Økonomihistorikeren Fritz Hodne påpeker i sin artikkel ”The multinational companies of Norway” at norske selskaper var, sammenlignet med andre små europeiske stater som Sveits og Sverige, relativt sent ute med å internasjonalisere seg og beskjeftige seg med direkteinvesteringer.¹⁹ En av årsakene til dette kan ifølge Hodne spores tilbake til unionstiden med Danmark og Sverige. Den lange unionstiden hindret Norge i å utvikle et sterkt og rikt borgerskap som kunne knytte Norge tettere til det internasjonale handelssystemet, slik borgerskapet og rike kjøpmenn hadde gjort i Danmark og Sverige på 1600- og 1700-tallet.²⁰ Unntaket var innen shipping, hvor Norge i andre halvdel av 1800-tallet var en stor aktør innen sjøtransport og hadde blant annet verdens tredje største skipsflåte i 1878.²¹

I perioden før andre verdenskrig, var det likevel noen norske foretak som hadde direkteinvestert i utlandet. Noen av de mest kjente eksemplene var Mustad & Sønnss etablering og produksjon av hestesko og fiskekroker i Finland i 1886, før selskapets produksjonsvirksomheten etter noen få år spredde seg til en rekke andre europeiske stater. I 1873 kjøpte Christian Bryggeri en glassfabrikk i Sverige for å produsere flasker. Papirprodusenten Borregaard, Sagbruksforeningen, Norsk Aluminium Compagni, Norsk Hydro og Freia var andre eksempler på norske foretak som hadde etablert virksomhet ute mot slutten av 1800-tallet, eller i starten av 1900-tallet.²² Norsk direkteinvestert kapital var frem til andre verdenskrig likevel lite omfattende, og flere av selskapenes forsøk på etablering av virksomhet i utlandet feilet i løpet av noen få år.²³

Etter andre verdenskrig og frem til 1960-tallet var norske foretaks uteaktiviteter fremdeles beskjedne, og det var bare noen få selskaper som hadde direkteinvestert i denne perioden.²⁴ Utover 1960- og 1970-tallet begynte imidlertid omfanget av norsk direkteinvestert kapital i utlandet for alvor å øke. En utvikling som mest sannsynlig skyldtes to årsaker. Den ene var Norges medlemskap i EFTA som trådte i kraft 1. juli 1960.²⁵ På grunn av en proteksjonistisk politikk ovenfor norsk industri, hadde industrinæringen i Norge stort sett vært skjermet for konkurranse fra utlandet i årene frem til 1960-årene. EFTA-avtalen omfattet imidlertid en

¹⁹ Hodne 1993:130

²⁰ Hodne 1993:128

²¹ Hodne 1993:129

²² Amdam 2009:448

²³ Amdam 2009:448, Hodne 1993:130

²⁴ Amdam 2009:449

²⁵ Amdam 2009:451

betydelig handelsliberalisering hvor tollmurene mellom flere vesteuropeiske land ble senket eller opphevet.²⁶ Som følge av handelsliberalisering og økt konkurranse i det norske hjemmemarkedet, var det flere norske industriselskaper som måtte omstille seg. Det var også foretak som i møte med en økende konkurranse gikk konkurs.²⁷ Den andre hovedgrunnen var at utover 1960- og 1970-tallet økte kostnadsnivået i Norge, og det ble mye vanskeligere å drive en kostnadseffektiv produksjon. Løsningen på disse to utfordringene for norsk industri, var å beskjefte seg med direkteinvesteringer og ekspandere virksomheten til utenlandske markeder.²⁸

Utover 1980-tallet og frem til 1990 fortsatte trenden fra 1960- og 1970-årene, men nå i et helt annet omfang og tempo enn tidligere.²⁹ Trolig ble veksten av norsk direkteinvestert kapital på 1960- og 1970-tallet begrenset på grunn av en restriktiv reguleringspolitikk fra norske myndigheters side. Med loven om valutareguleringer fra 1950, hadde norske myndigheter det verktøyet de trengte for å begrense norske foretaks direkte utenlandsinvesteringer i denne perioden.³⁰ Ved starten av 1980-tallet endret den restriktive holdningen seg, og gjennom utredningen ”Behovet av internasjonalisering av norsk næringsliv fra 1981”, erkjente norske myndigheter at flere norske foretak ville ha store fordeler og økonomiske gevinster ved å etablere virksomhet i utlandet.³¹ En mer liberal holdning fra norske myndigheter, et mer liberalt og sikkert direkteinvesteringsklima i verdensøkonomien, samt kravet om en tydeligere internasjonal tilstedeværelse, førte til at veksten av norsk direkteinvestert kapital utover 1980-tallet var markant mye større enn tidligere.³²

Fra slutten av andre verdenskrig og frem til 1990, var det en gjennomgående trend at europeiske stater var mottakerland for den største andelen av norsk utgående direkteinvestert kapital. Selv om norske foretak også hadde direkteinvestert på andre kontinenter, da hovedsakelig på det nordamerikanske kontinentet, var langt over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital lokalisert i vesteuropeiske stater i denne perioden.³³

²⁶ Benito 1998:127

²⁷ Hodne 1993:130

²⁸ Benito 1998:127-128

²⁹ Benito 1998:129

³⁰ Benito 1998:128

³¹ Industridepartementet 1981:21-22

³² Benito 1998:129

³³ Amdam 2009:453, Benito 1998:129-130, Selfors 1999:43

1.4. Masteroppgavens problemstilling og avgrensning

Hovedtemaet for denne masteroppgaven er å gi en makroøkonomisk kartlegging av beholdningen av norske direkteinvesteringer i utlandet i perioden 1990 til 2012. I den forbindelse vil det være interessant å belyse og diskutere ulike trekk i beholdningsutviklingen for denne perioden. Hovedproblemstillingen for denne oppgaven vil derfor være å kartlegge;

Hvilken profil har Norge som direkteinvestor hatt i perioden 1990 til 2012?

For å drøfte denne problemstillingen, vil oppgavens analysedel bli delt inn i tre ulike kapitler. I det første kapitlet vil fokuset være å gi en oversikt over den totale beholdningsutviklingen for all direkteinvestert kapital fra Norge i undersøkelsesperioden. Sentralt i kartleggingen er å diskutere de karakteristiske trekkene i beholdningsutviklingen. Har det vært en sammenhengende beholdningsvekst igjennom hele perioden, eller har ulike brudd gjort seg gjeldende i utviklingsmønsteret? Et annet sentralt moment i kapitlet vil være å diskutere hvorvidt norsk direkteinvestert kapital i utlandet har utgjort en sentral del av norsk økonomi, samt hvilke forhold som kan forklare de ulike observasjonene som gjøres i kartleggingen av beholdningsutviklingen.

For å diskutere hvilken næringsprofil Norge som direkteinvesteringsnasjon har hatt i undersøkelsesperioden, vil det andre analysekapitlet diskutere *hvilke næringer som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital*. Et spørsmål i den forbindelse, vil være å undersøke hvorvidt den dominerende rollen petroleumssektoren har utgjort i norsk økonomi generelt, også har hatt den samme sentrale rollen vedrørende norsk direkteinvestert kapital i utlandet.³⁴

I det siste analysekapitlet vil det bli diskutert hvilken direkteinvesteringsprofil Norge har hatt når det gjelder *hvilke geografiske områder som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden*. I den forbindelse vil det være interessant å diskutere hvorvidt nærhetsfaktoren har gjort seg gjeldende i den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital. Et moment som skal belyses er hvorvidt investeringene³⁵ har vært konsentrert rundt noen få stater, eller om investeringene har vært spredt utover flere mottakerland?

³⁴ E24 2014

³⁵ Begrepen investeringer og investert kapital vil i denne oppgaven være synonymt med direkteinvesteringer og direkteinvestert kapital, med mindre annet er oppgitt.

Den norske profilen Norge som direkteinvestor har hatt i undersøkelsesperioden, vil bli besvart på bakgrunn av diskusjonene og observasjonene som blir gjort i de tre analysekapitelene. For å besvare problemstillingen og de andre forskningsspørsmålene, vil hovedkildene mine være nåværende og tidligere offisiell direkteinvesteringsstatistikk. Begrensinger og en kritisk refleksjon vedrørende anvendelse av statistikk materialet vil bli diskutert nærmere i kapittel to.

Begrunnelsen for hvorfor det er direkteinvestert kapital i tidsperioden 1990 til 2012 som skal kartlegges, er fordi det var utover 1990-tallet omfanget av norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer ble av en betydelig karakter.³⁶ Begrensninger på tilgjengelig statistikk og kildemateriale vedrørende eldre data knyttet til investeringene, er også en forklaring på valget av tidsperioden som skal undersøkes.

En annen begrensning er knyttet til selve kartleggingen av beholdningen av direkteinvesteringene. Denne oppgaven vil hovedsakelig ha et makroøkonomisk fokus på kartleggingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet. En mer mikroøkonomisk tilnærming til oppgaven, med et fokus på hvilke aktører som står bak og hvor mye aktørene har investert i utlandet, vil på grunn av tids- og plassavgrensning ikke være et hovedfokus i denne oppgaven. En slik tilnærming til kartleggingsoppgaven ville ha krevd betydelig mengder ressurser, samt også langt mer tid enn det jeg har til rådighet i en masteravhandling.

Å sammenligne beholdningen av utgående med inngående³⁷ direkteinvestert kapital i norsk sammenheng, ville vært et interessant diskusjonstema i denne oppgaven. Likevel har jeg valgt å fokusere utelukkende på beholdningen av norske utgående direkteinvesteringer, ettersom hovedmålet med denne masteroppgaven er å diskutere norsk utgående direkteinvestert kapital. En slik sammenligning kan imidlertid være et godt tema for videre forskningsarbeid.

1.5. Forskningsstatus

Norske utgående direkteinvesteringer er et lite utforsket og analysert felt i forskningslitteraturen generelt.³⁸ Fraværet av forskning på temaet kan skyldes flere årsaker, men en av hovedforklaringene kan være at norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer er et relativt nytt fenomen.³⁹ I historiefaget er det per i dag bare historikerne Rolv Petter Amdam og Fritz Hodne som har kastet et lys over og gitt en oversikt over norske foretaks

³⁶ Benito 1998:126

³⁷ Utenlandske selskapers direkteinvesteringer i Norge.

³⁸ Hveem 2009:381

³⁹ Hveem,Knutsen og Rygh 2009:3

direkteinvesteringer i utlandet. I Amdams artikkel ”*The internationalisation process theory and the internationalisation of Norwegian firms, 1945 to 1980*” fra 2009, gir Amdam en oversikt over utgående direkteinvesteringer fra norske produksjonsselskap i perioden 1945 til 1980.⁴⁰ Slutten av 1960-årene hevder Amdam symboliserte starten av norske industriforetags internasjonalisering av virksomheten, og la grunnlaget for den betydelige veksten av direkteinvestert kapital fra Norge utover 1980-tallet.⁴¹ Ifølge Amdam var det også grunnlag for å hevde at norske industriforetags første direkteinvestering ble foretatt i et mottakerland som var kulturelt sett like Norge.⁴²

I Fritz Hodnes artikkel ”*The multinational companies of Norway*” fra 1993, gis et av de største bidragene av historiefagets forskning på norske utgående direkteinvesteringer. I Hodnes artikkel blir det gitt en fremstilling og en oversikt over de første norske kjente foretakene som beskjeftiget seg med direkteinvesteringer på 1800-tallet. Samtidig gir Hodne også en fremstillingen av norsk utgående direkteinvesteringshistorie helt frem til 1991. I motsetning til Amdam, påpekte Hodne i sin artikkel at det var fra midten av 1980-tallet omfanget av investeringene for alvor begynte å øke, og at det var en håndfull norske foretak som stod for den største andelen av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet.⁴³

En helhetlig makroøkonomisk fremstilling vedrørende utviklingen av norsk utgående direkteinvestert kapital etter 1990 og utover det 2000-tallet, er et hull i historiefagets forskningslitteratur. Selv om det ikke har blitt gitt en helhetlig fremstilling av utviklingen i historiefaget er det likevel blitt gitt fragmenter av denne historien i andre fagdisipliner, og da hovedsakelig fra ulike økonomer. En av de viktigste bidragsyterne i den forbindelse er økonomiprofessoren Gabriel R.C. Benito sin artikkel ”*Utviklingen av norsk direkte utenlandske investeringer*” fra 1998. I artikkel gis det en fremstilling og forklaringer på utviklingen av norske direkteinvesteringer i utlandet fra 1960-tallet og helt frem til 1995. I artikkelen ”*Norwegian outward FDI and its policy context*” fra 2010, belyser Benito også meget kort utviklingen av investeringene etter år 2000 og frem til 2009. En annen viktig bidragsyter for empirisk forskning på feltet, er samfunnsøkonomen Torunn Kvinge sitt FAFO-notat fra 1996. I notatet kartlegger Kvinge den totale beholdningen, samt hvilke næringer og geografiske områder som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 1994.

⁴⁰ Amdam 2009:445

⁴¹ Amdam 2009:458.

⁴² Amdam 2009:453-454

⁴³ Hodne 1993:132-135

I økonom Ingvil Selfors' rapport "*Norwegian multinationals: who, where, and why?*" fra 1999, gir Selfors en fremstilling over antall datterselskap og den geografiske fordelingen av disse datterselskapene fra slutten av 1960-tallet og frem til 1996.⁴⁴ Selfors belyser med andre ord ikke den totale verdien av norske direkteinvesteringer i utlandet. En mer mikroøkonomisk undersøkelse på feltet, og som avdekker aktørene bak norske industriforetaks direkteinvesteringer i perioden 1975 til 1992, gis av økonomiprofessorene Trond Hammervoll og Per Heum i deres artikkel "*De største norske industrikonsernene 1975 til 1992*" fra 1993.

Bidragstyttere i fremstillingen av norske utgående direkteinvesteringer i perioden 1998 til 2005, gis av samfunnsøkonomen Leo A. Grünfeld i hans artikkel "*Kapitalens utvandrere: Norske investeringer og aktiviteter i utlandet*" fra 2005, samt økonomiprofessoren Helge Hveem i artikkelen "*Norske utenlandsinvesteringer og norsk (utenriks)politikk: dårlig forbindelse?*" fra 2009.

Sannsynligvis på grunn av økonomifagets natur, er en av hovedtrendene i økonomers tidligere forskning på norske utgående direkteinvesteringer⁴⁵, at forskningsspørsmålene ofte rettes mot å belyse konseptuelle spørsmål vedrørende investeringene. Grundige empiriske analyser av norsk direkteinvestert kapital er en mangel ikke bare i historiefaget, men i forskningslitteraturen generelt. Forhåpentligvis vil derfor denne kartleggingsoppgaven med hovedfokus på en empirisk analyse av norsk direkteinvestert kapital, bidra til å kaste et lys over norsk direkteinvesteringshistorie i forskningslitteraturen.

1.6. Oppgavens struktur

Videre i kapittel to, vil det gis en oversikt over hvilke metoder og hvilket kildemateriale som skal anvendes for å besvare de ulike forskningsspørsmålene. I den forbindelse vil det bli gitt en presentasjon over hva som er tilgjengelig av norsk offentlig statistikk knyttet til norsk utgående direkteinvestert kapital, og hvordan statistikk materialet har blitt produsert. En diskusjon vedrørende hvilke begrensninger som gjør seg gjeldende i anvendelse av kildematerialet, vil også bli drøftet. Helt tilslutt i kapittelet vil det gis en introduksjon til av nærhetsfaktoren.

⁴⁴ Selfors 1999:41-43

⁴⁵ For annen forskningslitteratur som også omhandler norsk utgående direkteinvesteringer, se blant annet: Heum et.al. (1998) *Multinasjonale forretninger fra Norge*, Hveem, Heum, Ruud (2000) *Globalisering og norske selskapers etableringer i utlandet: Virking på maktfordeling og demokrati i Norge*, Fløysand et.al (2005) *Foreign direct Investment, regional change and poverty: Identifying Norwegian controlled FDI in developing countries*, Hveem, Knutsen, Rygh (2009) *Foreign direct investment and political systems in host countries: The case of Norway*, Balsvik og Skaldebø (2013) *Guided through the "Red tape"? Information sharing and foreign direct investment*, Heum og Pires (2013) *Foreign direct investments: The BRIC countries and Norway*.

Kapittel tre, fire og fem er empiriske analysekapitler som diskuterer de ulike forskningsspørsmålene. I kapittel tre vil det gis en oversikt over den totale beholdningen av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet fra 1990 til 2012. Denne beholdningsoversikten vil igjen bli sammenlignet og drøftet med norsk bruttonasjonalprodukt (BNP), eksport, samt beholdningen over norske porteføljeinvesteringer. En korrelasjonsanalyse vil også anvendes for å diskutere hvorvidt det finnes en korrelasjon mellom de årlige prisendringene i oljeprisen og beholdningsutviklingen av norske direkteinvesteringer. Kapittel fire vil belyse hvilke næringer som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden, og på den måten fremstille hvilken næringsprofil Norge som direkteinvestor har hatt. Kapittel fem vil på en annen side gi en oversikt over hvilke geografiske områder som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital i samme periode. I den forbindelse vil hypotesene bak nærhetsfaktoren bli knyttet opp i mot forskningsresultatene, for på den måten diskutere hvorvidt nærhetsfaktoren har gjort seg gjeldende i utviklingen av den geografiske fordelingen av investeringene. Kapittel seks vil være et konklusjonskapittel hvor hovedresultatene fra de empiriske analysekapitelene vil bli oppsummert, og problemstillingen besvart.

Kapittel 2

Tallenes historie

Metode, kildebruk og nærhetsfaktoren

2.1. Innledning

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for og gi en begrunnelse for hvilken metode og hvilke kilder som skal anvendes for å kunne belyse min problemstilling. I den forbindelse vil hovedfokuset være å gi en kritisk refleksjon vedrørende bruken av den utvalgte metoden, samt kildematerialet som skal benyttes. I den kildekritiske vurderingen vil det da bli lagt vekt på kildenes opphavssituasjon, hvordan datamaterialet har blitt produsert, samt hvilke begrensinger som gjør seg gjeldende i bruken av beholdningsstatistikken. I tillegg vil jeg på bakgrunn av den kildekritiske diskusjonen gjøre rede for hvordan jeg skal bruke statistikk som kilde i oppgaven. Helt tilslutt i kapittelet vil jeg redegjøre for nærhetsfaktoren, og hvordan denne faktoren kan benyttes for å diskutere investeringsmønsteret i den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet.

2.2. Utvalg av kildemateriale og metode

For å kartlegge norsk direkteinvestert kapital i utlandet og belyse hvilken profil Norge som direkteinvestor har hatt i undersøkelsesperioden vil kvantitativ metode benyttes, ettersom mine hovedkilder vil være offisiell og tidligere offisiell statistikk produsert av Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norges Bank. Direkteinvesteringsstatistikken fra Norges Bank og SSB vil kunne brukes for å kaste et lys over den totale beholdningen av norsk utgående direkteinvestert kapital totalt sett. Samtidig kan statistikken også brukes til å gi en oversikt over hvilken mengde kapital som er direkteinvestert i ulike næringer og geografiske områder i undersøkelsesperioden. På grunn av den omfattende mengden av datainformasjonen som finnes i beholdningsstatikken, vil kvantitativ metode være nyttig for å kunne systematisere beholdningstallene i grafer og tabeller for å gi tallene mening.⁴⁶ På den måten kan statistikken brukes for å kartlegge og kaste et lys over beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet.

Kvantitativ metode og direkteinvesteringsstatistikk fra SSB og Norges Bank vil være den klart foretrukne metoden og kildebruken for å besvare mine forskningsspørsmål. En anvendelse av andre kilder eller en kvalitativ tilnærming til å besvare problemstillingen ville

⁴⁶ Andresen et. al. 2012:90

ha vært langt mer tid- og ressurskrevende, ettersom man da måtte ha innhentet informasjon og data om norske direkteinvestert kapital på egenhånd. En slik tilnærming hadde også stilt krav til at jeg på forhånd hadde hatt en bred oversikt over hvilke norske bedrifter som beskjeftiger eller har beskjeftiget seg med direkteinvesteringer i undersøkelsesperioden. Dette ville ha gjort det svært tungvint og vanskelig å besvare problemstillingen, samt de ulike forskningsspørsmålene.

2.3. Norsk direkteinvesteringsstatistikk har en komplisert historie

I høsten 2014 var den opprinnelige planen for masterprosjektet mitt å gi en kartlegging av norsk direkteinvestert kapital helt tilbake til 1980-tallet. I jakten etter statistikk og kildemateriale som kunne brukes for å belyse en slik problemstilling, ble det imidlertid fort klart for meg at norsk direkteinvesteringsstatistikk har en lang og tidvis komplisert historie. Beholdningsstatistikken har gjennom historien vært basert på ulike kilder og fulgt ulike prinsipper opp igjennom årene, noe som har skapt en del utfordringer og begrensninger knyttet til anvendelsen av den tilgjengelige statistikken og kildematerialet.⁴⁷ Nedenfor skal jeg gjøre rede for hvordan kildematerialet jeg besitter har blitt produsert, hvem som har produsert statikken og hvilke problemer og begrensninger som gjør seg gjeldende i bruken av direkteinvesteringsstatistikken.

2.3.1 Hva er tilgjengelig av offentlig statistikk?

I dag er det SSB som har hovedansvaret for produksjonen og utgivelsen av den offisielle statistikken knyttet til norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Et ansvar byrået fikk i 2006, ettersom det var Norges bank som produserte og hadde ansvaret for den offisielle direkteinvesteringsstatistikken før det.⁴⁸ Dette skiftet er en utfordring knyttet til min problemstilling og mitt ønske om å kartlegge norsk direkteinvestert kapital i utlandet i det aktuelle tidsrommet. SSB hadde høsten 2014, kun publisert tilgjengelig statistikk over den totale beholdningen, og den geografiske fordelingen, av norsk direkteinvestert kapital i perioden fra 1998 til 2012. Tilgjengelig statistikk over norsk direkteinvestert kapital i ulike næringer, strekker seg derimot kun til 2010.⁴⁹ Med andre ord er det ikke mer tilgjengelig offisiell beholdningsstatistikk enn de nevnte periodene ovenfor. Selv ikke etter å ha kontaktet

⁴⁷ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁴⁸ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁴⁹ Årsaken til denne forskjellen skal diskuteres nærmere senere i kapitlet.

Norges Bank, Statsarkivet eller de ansvarlige for direkteinvesteringsstatistikk til SSB, fikk jeg tilgang til eldre statistikk.⁵⁰

En total beholdningsoversikt over norsk direkteinvestert kapital i utlandet for perioden 1988 til 2003 fikk jeg imidlertid oversendt fra seksjonssjef for industri- og FoU-statistikk ved SSB, Lisa Dalen McMahon i en e-post. Den oversendte statistikken var beholdningstallene McMahon hadde brukt i sin artikkel ”*Norge – en storeksportør av finanskapital*”.⁵¹ Ifølge McMahon var disse tallene en del av den daværende offisielle statistikken, utarbeidet av Norges Bank.⁵² En slik oversendelse av et tallmateriale må man alltid forholde seg kritisk til, men etter å ha sammenlignet beholdningstallene med Torunn Kvinges og Gabriel Benitos forskning på feltet på 1990-tallet, viste de oversendte beholdningstallene seg til å være de samme som ble anvendt av Kvinge og Benito. Disse tallene hadde forfatterne igjen kildehenvist til Norges Bank.⁵³ Sammenligningen med de to andre uavhengige kildene, viser at de tilsendte beholdningstallene var en del av den offisielle statistikken da McMahon skrev artikkelen, men som ikke lenger er tilgjengelig som offentlig statistikk etter SSB tok over ansvaret for statistikkproduksjonen.

Datagrunnlaget som lå til grunn for Norges Bank statistikk over norsk direkteinvestert kapital, baserte seg på informasjon innhentet av skattedirektoratets utenlandsoppgaver.⁵⁴ I utenlandsoppgavene var alle norske bedrifter som hadde en direkte eller en indirekte eierandel på over 10% i et utenlandsk selskap pliktige i henhold til norsk lov, til å rapportere inn blant annet verdien av antall aksjer og eierandelene i det utenlandske selskapet.⁵⁵ Med andre ord var en eierandel på minimum 10%, grensen for hva som ble ansett som en direkteinvestering da Norge Bank hadde ansvaret for statistikken.

Skattedirektoratets utenlandsoppgave var frem til 2007 hovedkilden for statistikken vedrørende norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Men da SSB tok over produksjonen av statistikken, medførte det en revurdering av kilder og metodeendringer som ble lagt til grunn for datainnsamlingen. For det første gjaldt bedriftens egenkapital og reinvesterte fortjeneste nå kun direkte eide eller direkte tilknyttete selskap i utlandet, mot indirekte eierskap og

⁵⁰ C. Jakset 30. september 2014, Å. Haugslund 10. oktober 2014, T.L. Larsen 18. september 2014

⁵¹ McMahon 2006

⁵² L.D. Mc Mahon 14. oktober 2014

⁵³ Kvinge 1996:23, Benito 1998:127

⁵⁴ Statistisk Sentralbyrå 2014b

⁵⁵ Informasjonen er hentet fra skjemaet bedriftene har måttet sende inn, vedrørende Skattedirektoratets Utenlandsoppgave. For nærmere informasjon, se: <http://www.skatteetaten.no/upload/skjemaer/alltid/RF-1060B.pdf>

indirekte tilknyttete foretak som i utenlandsoppgaven. For det andre ble nå lån mellom søsterselskaper tatt med i dataproduksjonen. Etter internasjonale anbefalinger, ble for det tredje nordmenns feriehus i utlandet tatt med i statistikken.⁵⁶ For det fjerde ble nå en eierandel på minimum 20% ansett som en direkteinvestering, mot 10% i tidligere metode. Et ønske om å skille mellom porteføljeinvesteringer som har vært dominert av investeringer fra Staten Pensjonsfond Utland, er årsaken til prosentendringen i den nye metoden.⁵⁷

På grunn av nedleggelsen av Skattedirektoratets utenlandsoppgave fra og med inntekståret 2007, endret også hovedkilden for datafangsten og produksjonen av direkteinvesteringsstatistikken seg da SSB tok over ansvaret for statistikken.⁵⁸ Hovedkildene bak direkteinvesteringsstatistikken til SSB, er i dag spørreundersøkelsene ”*investeringer i utlandet*” og ”*rapporteringer av utenriksøkonomi*”.⁵⁹

I spørreundersøkelsen *investeringer i utlandet*, samles informasjon om bedriftens utbetalt utbytte, årsresultat og avsatt utbytte som er regnskapsført uten gjeld. I tillegg blir bedriftens totale egenkapital i det utenlandske selskapet summert opp på bakgrunn av informasjon knyttet til selskapets aksjekapital, annen innskutt egenkapital, avsatt utbytte og annen opptjent egenkapital.⁶⁰ Rapporteringsplikten til undersøkelsen gjelder alle norske foretak som har en direkte eierandel på mer en 20% i et selskap i utlandet, men undersøkelsen omfatter også et utenlandsk foretak hvor det norske investoren igjennom sitt datterselskap, har en indirekte eierandel på over 20%.⁶¹ Undersøkelsen *investeringer i utlandet* dekker omtrent 95% av alle norske selskaper som har direkteinvestert i utlandet.⁶²

I undersøkelsen *rapporteringer av utenriksøkonomi*, blir informasjon knyttet til konsernlån mellom moder- og datterselskap samlet inn. Samtidig kartlegger undersøkelsen også informasjon vedrørende moderselskapets aksjer og andeler, egenkapital og andre balanseposter, samt resultatpostene renter og utbytte, i datterselskapet. Til forskjell fra undersøkelsene *investeringer i utlandet*, er undersøkelsen *rapporteringer av utenriksøkonomi*

⁵⁶ Statistisk Sentralbyrå 2009.

⁵⁷ Statistisk sentralbyrå 2014b, Statistisk sentralbyrå 2013b.

⁵⁸ Lovdata 2008.

⁵⁹ For eksempel på registreringsskjemaer og mer informasjon om undersøkelsene, se Altinns informasjon om ”investeringer i utlandet” på deres nettside: <https://www.altinn.no/no/Skjema-og-tjenester/Etater/Statistisk-sentralbyra/Investeringer-i-utlandet/>, og Statistisk sentralbyrås informasjon om ”rapporteringer av utenriksøkonomi”, tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/innrapportering/naeringsliv/utund-kvartal>.

⁶⁰ Informasjon knyttet til selskapets aksjekapital: beløpet skal oppgis til pålydende verdi. I annen innskutt egenkapital skal overkursfond være inkludert. Annen opptjent egenkapital omfatter bundne fond og udekket tap (Statistisk Sentralbyrå 2014b)

⁶¹ Statistisk sentralbyrå 2015b

⁶² Statistisk sentralbyrå 2014b

en utvalgsundersøkelse, som dekker alle store og mellomstore norske selskaper som har direkteinvestert i utlandet. Begge undersøkelsene er imidlertid lovpålagte undersøkelser med hjemmel i statistikkloven, og bedrifters mangelfulle svar kan medføre tvangsmulk og straff. Hovedkilden for investeringer knyttet til nordmenns feriehus i utlandet, derimot, er verdianslag som baserer seg på lignings- og prisinformasjon.⁶³

Det er også verdt å merke seg at i produksjonen av direkteinvesteringsstatistikken hos SSB, foretar byrået et såkalt ”cut-off utvalg”, som vil si at statistikkens utvalg består av de største norske selskapene som har direkteinvestert i utlandet. Ettersom en del mindre bedrifter da faller utenfor statistikken og utvalget kan variere fra år til år, kan det forårsake noen svingninger i tallene. Statistikken innebærer med andre ord ikke en totaltelling av all norsk direkteinvestert kapital.⁶⁴

På bakgrunn av de nye metodene, prinsippene og definisjonene som gjorde seg gjeldende da SSB overtok ansvaret for statistikken i 2007, ble det foretatt en revisjon av den gamle statistikken. Revisjonen innebar at beholdningsstatistikken vedrørende norsk direkteinvestert kapital i ulike næringer, geografiske områder og den totale beholdningen ble revidert og korrigert tilbake til 1998, i samsvar med de nye metodene og prinsippene for produksjonen av statistikken.⁶⁵ Årsaken til statistikken ble korrigert tilbake til akkurat 1998, skyldes trolig en inngått avtale med EUs statistikkorgan, Eurostat, som innebar at Eurostat skulle få tilsendt norsk data vedrørende norske direkteinvesteringer i utlandet fra 1998.⁶⁶

Beholdningstallene for norsk direkteinvestert kapital i ulike næringer og geografiske områder, er blitt hentet ifra SSBs statistikkbank. Man får den totale beholdningen for norsk direkteinvestert kapital i en næring, eller et land, ved å addere verdiene fra postene ”*innskutt egenkapital*” og ”*netto lånefordringer*”⁶⁷ i statistikkbanken.

2.3.2. Kildekritikk og anvendelse av kildematerialet

Det er godt kjent at direkteinvesteringsstatistikken i de fleste land er verken spesiell god, eller innehar en høy kvalitet.⁶⁸ En diskusjon vedrørende de problematiske sidene ved statistikken som brukes i oppgaven, vil derfor være viktig. I den forbindelse skal jeg nedenfor belyse

⁶³ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁶⁴ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁶⁵ Statistisk sentralbyrå 2009, Statistisk sentralbyrå 2014b.

⁶⁶ Holter 1999:51

⁶⁷ Med netto lånefordringer menes at lånefordringer på morselskapet er trukket fra lånegjelden (Statistisk sentralbyrå 2013c)

⁶⁸ Grünfeld 2005:19

hvordan statistikken kan anvendes for å besvare de ulike forskningsspørsmålene, samt hvilke begrensninger som gjør seg gjeldende. En kildekritiske holdningen til statistikken er meget viktig i denne oppgaven. Spesielt med tanke på den lange og tidvis komplekse historien til produksjonen av direkteinvesteringsstatistikken i Norge.

Et av de største problemene knyttet til bruken av kildematerialet og statistikken, er at jeg ikke besitter råmaterialet som er blitt brukt for å produsere statistikken. Av den grunn er det heller ikke jeg som har samlet inn og produsert direkteinvesteringsstatistikken som anvendes i oppgaven. Dette medfører at jeg ikke har detaljerte kunnskaper om hvordan informasjonen som er hentet fra de ulike spørreundersøkelsene har blitt håndtert i produksjonen av direkteinvesteringsstatistikken. Dette er et problematisk trekk ved statistikkildene ettersom jeg da ikke eksakt vet hvor stor forskjell det er mellom den gamle metoden Norges Bank brukte i datafangsten av statistikken, og den nye metoden som SSB bruker i dag. I den forbindelse er det knyttet et usikkerhetsmoment vedrørende utvalget av bedrifter i de ulike metodene. På grunn av at de totale beholdningstallene fra Norges Bank stammer fra en eldre metode enn den som brukes i dag, har jeg ikke vært i besittelse av mer utdypende informasjon vedrørende hvordan produksjonene av beholdningstallene ble til enn nevnt ovenfor. Det er likevel grunn til å tro at i likhet med den nye metoden, så gjaldt heller ikke en totaltelling av all direkteinvestert kapital i utlandet seg gjeldende i den eldre statistikken og metoden. Norges Bank hadde i 1996 ikke lagt inn alle opplysningene fra utenlandsoppgavene i sin database.⁶⁹

På en annen side er det vanskelig å få tak i råmaterialet statistikkene bygger på. På grunn av kravet om at innrapportert data er underlagt taushetsplikt i henhold til statistikkloven, gis ikke råmaterialet ut ved forespørsler.⁷⁰ Dette er også årsaken til at jeg ikke har fått tilgang til utenlandsoppgavene den eldre statistikken bygger på, og som SSB i dag besitter.⁷¹

Ettersom det ikke er jeg som har utarbeidet statistikken, kan jeg ikke vite hvorvidt det kan ha blitt begått feil i statistikkproduksjonen fra de ansatte i SSB sin side. For eksempel kan det ha blitt brukt feil verdiskala og bedriftene som har sendt inn rapporteringsskjemaene kan ha gjort feil. En annen mulig årsak, og som ifølge Grünfeld er en av hovedårsakene til at FDI-statistikken i verden er kjent for ikke å være alt for god, er rapporteringsforfall.⁷² Hvis en

⁶⁹ Kvinge 1996:34

⁷⁰ Altinn 2008

⁷¹ T.L Larsen 18. september 2014

⁷² Grünfeld 2005:19

rapport fra et foretak i spørreundersøkelsen investeringer i utlandet uteblir, vil tallene fra årsregnskap eller informasjon fra undersøkelsen bli brukt. Dette vil så fall være tall som er i historisk kost for investorens regnskap.⁷³ Hvis omfanget av manglende rapporteringer er betydelig, vil dette svekke kvaliteten på statistikken og kildene. Likevel hevder SSB at dette frafallet av rapporteringer ikke er omfattende og gjelder bare noen få selskaper. Mest sannsynlig på bakgrunn av lovpålagte bestemmelser, leverer den flesteparten av norske selskaper som har direkteinvestert kapital i utlandet rapporteringer, og frafallet påvirker ikke beholdningstallene som publiserer i statistikken i en nevneverdig grad.⁷⁴

Kravet til konfidensialitet og anonymisering av oppgavegivere gjør seg også gjeldende i statistikken, og setter begrensinger på hvilke observasjoner det mulig å gjøre i direkteinvesteringsstatistikken. Konfidensialitetshensynet setter begrensninger ettersom beholdningstall blir holdt tilbake hvis færre enn tre bedrifter danner grunnlaget for verdien av direkteinvesteringene i næringen eller i landet. Beholdningstallet blir heller ikke offentliggjort hvis bedriften er såpass stor i forhold til de andre selskapene, at den direkteinvesterte kapitalen til bedriften i praksis er mulig å identifisere.⁷⁵ Norsk direkteinvestert kapital i telekommunikasjon er en slik næring som mest sannsynlig på grunn Telenors størrelse i sektoren, ikke blir offentliggjort som en egen næringspost i statistikken. Telekommunikasjon er istedenfor underlagt kategorien ”*annen personlig tjenesteyting*”, noe som er problematisk siden jeg da ikke får kartlagt utviklingen eller diskutert hvor stor del av den direkteinvesterte kapitalen i telekommunikasjonssektoren utgjør av den totale beholdningen.⁷⁶ I tillegg viser beholdningsstatistikken i SSBs statistikkbank, at den totale beholdning for norsk direkteinvestert kapital i enkelte små næringer og land, ikke er offentliggjort. Likevel er beholdningstallene fra de største næringene og mottakerlandene offentliggjort i statistikken, og det er nettopp beholdningsutviklingen i de største næringene og mottakerlandene oppgaven har som hovedmål å kartlegge.

En annen begrensingen med direkteinvesteringsstatistikken er at den er forholdvis aktørløs. Statistikken gir en oversikt over den geografiske fordelingen og næringsfordelingen av norsk direkteinvestert kapital, men ut ifra kildematerialet er det ikke mulig å si hvilke næringer eller aktører som direkteinvesterer i de geografiske områdene. For å finne ut hvilke aktører som står bak beholdningstallene i statistikken må hovedsakelig en kvalitativ metode brukes. Kilder

⁷³ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁷⁴ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁷⁵ Statistisk sentralbyrå 2014b

⁷⁶ T.L. Larsen 20. januar 2015

som da kan være egnet for å belyse aktørene bak tallene, kan blant annet være ulike avisartikler, bedrifters årsberetninger, informasjon fra ulike statlige nettsider som for eksempel norske ambassaders nettsider. På en annen side vil min masteroppgave hovedsakelig ha et makroøkonomisk perspektiv, hvor jeg vil undersøke makroøkonomiske forandringer i norsk direkteinvestert kapital. På grunn av plass- og tidsmangel, samt at det å prøve å forklare årsakene til utviklingstrekkene i den aktørløse statistikken legger opp til en tidvis for stor grad av spekulasjon, vil jeg kun belyse aktørene bak beholdningstallene hvis jeg mener det foreligger logiske forklaringer bak beholdningsendringene i den aktuelle næringen eller mottakerlandet. En mer mikroøkonomisk tilnærming til en kartlegging av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, kan være et tema for et senere forskningsprosjekt.

Overgangen fra gammel til ny metode for datafangsten og produksjonen av direkteinvesteringsstatistikken, har medført delvise begrensinger på når kildene kan besvare problemstillingen, og når kildene ikke kan benyttes grunnet ulik metode. For det første er det på bakgrunn av metodeendringene og bruddet i statistikken fra 2004 til 2005, ikke mulig å gi en sammenhengende oversikt over beholdningsutviklingen av all norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012, som er basert på samme metode. De metodiske prinsippene som ligger til grunn for beholdningstallene i den nye metoden, medførte at de totale beholdningstallene fra 2005 til 2012 ikke er direkte sammenlignbare med beholdningstallene fra 1990 til 2004. I oppgaven vil jeg likevel gi en beholdningsoversikt i en graf som dekker hele undersøkelsesperioden, til tross for bruddet i statistikken. Årsaken til dette valget er at jeg ønsker å gi en omtrentlig fremstilling av beholdningsutviklingen av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet i denne perioden. Det er likevel ikke unaturlig at en slik endring i metode fører til et signifikant brudd eller endringer i beholdningsstatistikken. I så måte kan eventuelle beholdningsendringer fra 2004 til 2005 skyldes metodemessige forklaringer. På en annen side trenger ikke et signifikant brudd i statistikken gjøre seg gjeldene på grunn av ny metode. Endringen fra ti til tjue prosent i definisjonen over hva som regnes som en direkteinvestering, trenger ikke nødvendigvis å ha en stor betydning hvis norske foretak før definisjonsendringene eide over tjue prosent av andelene i investeringsobjektet uansett. Skal man likevel ha en graf over beholdningsoversikten som baserer seg på samme metoder og prinsipper for datafangsten, må man dele statistikken i to ulike grafer. Hvor en graf viser beholdningsutviklingen for perioden 1990 til 2004, og en graf for årene 2005 til 2012.

De metodemessige endringene har også ført til en begrensning på når beholdningstallene for ulike næringer og land kan knyttes opp mot den totale beholdningen av all direkteinvestert kapital fra Norge. Ettersom næringsfordelte tall og geografifordelte beholdningstall er korrigerert tilbake til 1998 med den nye metoden, er det ikke mulig å måle hvor stor prosentandel næringen eller mottakerlandet utgjør av den totale beholdning før fra og med 2005. Ideelt sett skulle det vært mulig å måle for eksempel hvor stor prosentandel direkteinvestert kapital i USA har utgjort av den totale beholdningen fra 1998 og frem til 2012. Men på grunn av metodeendringene legges det begrensninger på en slik sammenligning. Det vil av den grunn danne et uriktig bilde ved å sammenligne beholdningstallet for direkteinvestert kapital i USA, som er bygget på den nye metoden, opp i mot de totale beholdningstallene fra 1998 til 2004 som er basert på en annen metode.

Det er også verdt å merke seg at statistikken for norsk direkteinvestert kapital i ulike næringer i oppgaven, kun tar for seg beholdningstall frem til og med referanseåret 2009, og ikke opp til 2012 som er gjeldende for den geografiske fordelingen av investeringene. Årsaken bak denne forskjellen er at SSB valgte å legge ned direkteinvesteringsstatistikken knyttet til næringer i 2010, ettersom det var knyttet usikkert rundt næringsfordelingen av direkteinvesteringene.⁷⁷ Etter en e-post korrespondanse med Trond Lasse Larsen, som har hovedansvaret for SSBs direkteinvesteringsstatistikk, kom det frem at denne usikkerheten knyttet til næringsfordelte tall kun gjaldt beholdningsstatistikk for referanseåret 2010.⁷⁸ Ettersom det er knyttet en såpass stor usikkerhet rundt de næringsfordelte tallene fra byrået sin side, har jeg valgt å ikke ta beholdningstallene for 2010 med i diskusjonen.

Beholdningsverdiene for all direkteinvestert kapital som brukes i denne oppgaven er verdsatt i løpende priser. Løpende priser i historiske undersøkelser kan til en viss grad være en ulempe, hvis hovedmålet er å gi en nøyaktig sammenligning mellom beholdningstallene fra de ulike årene. Dette fordi man må ha inflasjonsproblematikken i bakhodet hvis man skal foreta en eksakte sammenligning av verdier fra ulike årstall. Ideelt sett skulle derfor de ulike beholdningsverdiene vært verdsatt i en fast pris, ettersom informasjonsuthenting fra statistikken vært enda større. Årsaken til at dette ikke har blitt gjort i denne oppgaven er at jeg ikke har besittet en ordentlig deflator til å omgjøre beholdningstallene til faste priser.

2.3.3. Min bruk av kildematerialet i masteroppgaven

⁷⁷ Statistisk sentralbyrå 2014c.

⁷⁸ T.L. Larsen 20. januar 2015

På bakgrunn av den kildekritiske diskusjonen ovenfor og de begrensinger som gjør seg gjeldende i bruken av statistikk materialet, kan det i det akademiske miljøet kanskje være en diskusjon rundt i hvilken grad statistikken gjenspeiler realitetene i den historien jeg skal berette i denne oppgaven. Etter min vurdering vil ikke de observasjonene som springer ut ifra statikken gjenspeile den eksakte beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden. Til det er det for store spørsmåltegn knyttet til produksjonen av datamaterialet.

Bruk av statistikk i den hensikt til å gjenspeile virkeligheten eller ulike endringsprosesser vil ofte være problematisk også i andre fag enn i historie. Statistikk kan være et meget godt forskningsverktøy hvor kvalitative metoder ikke strekker til, men det problematiske med bruken av beholdningsstatistikken er at statistikk fremstiller realiteten i et abstrakt bilde. En god statistikk kan gjenspeile realiteten til en viss grad, men bildet statistikken fremstiller kan etter min mening sjeldent være hundre prosent riktig.

Likevel kan beholdningsstatikken fra SSB og Norges Bank brukes for å gjenspeile trendene i beholdningsutviklingen. De ulike observasjonene knyttet til alle beholdningsendringene som presenteres i denne oppgaven, må derfor regnes som trender av realiteten basert på tilgjengelig offentlig statistikk. Historiske undersøkelser av utgående norsk direkteinvestert kapital har som påpekt i innledningskapittelet vært stort sett fraværende i forskningslitteraturen. Derfor vil denne oppgaven som kartlegger utviklingstendensene i beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012, være et viktig bidrag i norsk historieforskning og i den nasjonale historiefortellingen.

2.4. Nærhetsfaktoren

Det kan finnes mange ulike årsaker til hvorfor en bedrift direkteinvesterer og oppretter virksomhet i et land eller i et geografisk området, men likevel viser forskning at det er to trender som ofte gjør seg gjeldende. For det første har forskning påpekt at direkteinvestert kapital fra industriland har hatt en tendens til å konsentrere seg rundt de største økonomiene i Nord-Amerika, Vest-Europa og i Asia. For det andre har direkteinvestert kapital fra et land, en tendens til å konsentrere seg rundt naboland.⁷⁹ Den siste tendensen er en faktor som i litteraturen rundt direkteinvesteringer kalles ”nærhetsfaktoren”. Nedenfor vil jeg på en mer detaljert måte gjøre rede for hva som menes med denne faktoren, ettersom jeg i kapittel fem

⁷⁹ Dunning og Lundan 2008:48-49

vil bruke nærhetsfaktoren som et ledd i å forklare utviklingen i den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet.

Hovedessensen i nærhetsfaktoren er at hver enkelt bedrifts eller nærings beskjeftigelse med direkteinvesteringer går igjennom to utviklingsfaser. I den første fasen, hvor bedriften er ny sin uteaktivitet, foretas ofte bedriftens første direkteinvestering i et naboland.⁸⁰ Et naboland omfatter i denne forbindelse ikke bare et geografisk nærliggende naboland, men også et land som har tette kulturelle, politiske og lingvistiske bånd med bedriftens opprinnelsesland. For eksempel vil de første direkteinvesteringene fra et norsk foretak ifølge nærhetsfaktoren, bli foretatt i et av de skandinaviske landene. Årsaken til dette investeringsmønsteret er at det ofte er knyttet en viss risiko eller usikkerhet rundt direkteinvesteringer. Ved å foreta sin første direkteinvestering i et slikt naboland, vil bedriften lære seg opp og gjøre verdifulle erfaringer knyttet til direkteinvesteringer i relativt trygge omgivelser. Selskapet kjenner godt til mottakerlandets lovverk, historie, snakker omtrent samme språk og bedriften føler seg hjemme selv om aktiviteten utføres på et utenlandsk territorium.⁸¹

Etter å ha beskjeftiget seg med direkteinvesteringer i de nærliggende nabolandene en stund, blir bedriften langt tryggere på å direkteinvestere og opprette aktiviteter i andre stater. Lærdommen og de ulike erfaringene selskapet har gjort seg i nybegynnerfasen, gjør at bedriften nå føler seg trygg nok til å også kunne direkteinvestere i langt mer fjerntliggende stater. Ifølge nærhetsfaktoren har bedriftens beskjeftigelse med direkteinvesteringer da modnet, og denne modenheten og læringsprosessen illustrerer den andre utviklingsfasen.⁸²

En utfordring vedrørende diskusjonen rundt hvorvidt nærhetsfaktoren gjør seg gjeldende i den geografiske fordelingen av et lands direkteinvesteringer, er knyttet til hvilke land som blir ansett som et naboland. På grunn av flere likheter knyttet til kultur, religion, historie og andre tradisjoner, vil for eksempel Danmark være et naturlig naboland å foreta den første direkteinvesteringen i for tyske selskaper som har sin hovedbase i delstaten Schleswig-Holstein. På en annen side vil det være galt å generalisere og si at denne nærhetsfaktoren gjør seg gjeldende for hele Tyskland. Tyskland er delt opp i flere delstater, og til tross for at Danmark blir ansett som et naboland for delstaten Schleswig-Holstein, vil for eksempel ikke selskaper fra delstaten Bavaria nødvendigvis ha det samme nære forholdet til Danmark.⁸³

⁸⁰ Schröter 1994:214,226

⁸¹ Schröter 1994:206

⁸² Schröter 1994:226

⁸³ Schröter 1994:206

Med andre ord kan hvilke land som blir ansett som et naboland varierer selv innad i selskapets opprinnelsesland.

Jeg vil likevel benytte meg av nærhetsfaktoren når jeg skal undersøke utviklingstrekkene knyttet til den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, ettersom Norge er et homogent samfunn hvor kulturforskjellene innad i befolkningen ikke er like store som i for eksempel Tyskland. Det vil derfor etter min mening være mulig å kunne generalisere utviklingstrekkene til å gjelde hele landet.

Nærhetsfaktoren utgjør som tidligere nevnt, en betydelig faktor i bedrifters investeringsmønstre før de når modenhetsstadiet. Siden tidsavgrensningen i oppgaven dekker den perioden hvor norske direkteinvestorer for alvor begynte å beskjeftige seg med direkteinvesteringer, vil nærhetsfaktoren i den forbindelse være ekstra interessant å belyse.⁸⁴ Samtidig er det også interessant å legge merke til at nærhetsfaktoren ser ut til å gjøre seg gjeldende i en enda større grad i mindre nasjoner, enn i store stater.⁸⁵

⁸⁴ Schröter 1994:206

⁸⁵ Schröter 1994:215

Kapittel 3

Oversikt over norsk direkteinvestert kapital i utlandet 1990 – 2012

3.1 Innledning

Som den historiske fremstillingen i introduksjonskapittelet poengterte, startet ikke internasjonaliseringebølgen av norske bedrifters virksomhet ute å vokse før på 1970- og 1980-tallet. Det er påpekt i forskningslitteraturen at den store veksten i norske bedrifters direkteinvesteringer ikke startet for alvor før på 1990-tallet, og denne beholdningsveksten av direkteinvestert kapital i utlandet har fortsatt å øke inn i det nye milleniet.⁸⁶ Til tross for at det kan virke som det er en konsensus for denne utviklingskurven i forskningslitteraturen, er det per i dag ikke blitt gjort en undersøkelse som forsøker å kartlegge utviklingen i den totale beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012. En slik kartlegging av er hovedfokuset for dette kapittelet, ettersom man da kanskje kan identifisere eventuelle brudd i utviklingsmønsteret.

Etter å ha kartlagt beholdningsutviklingen, vil investeringene bli sammenlignet med utviklingen i norsk bruttonasjonalprodukt i samme periode. Hvis man ser beholdningen for direkteinvesteringene i forhold til bruttonasjonalproduktet, vil man da kunne undersøke hvor stor andel av verdiskapningen i Norge som skyldes norske bedrifters direkteinvesterte kapital i utlandet. Samtidig vil det også danne grunnlag for en diskusjon knyttet til hvorvidt direkteinvesteringsmønsteret følger konjunktorene i norsk økonomi, eller ikke.

Utviklingstrekkene i norsk direkteinvestert kapital vil også bli sammenlignet med beholdningsutviklingen i norske porteføljeinvesteringer og den totale norske eksporten. Slike komparasjoner vil kunne bidra til å kaste et sterkere lys over kartleggingen av direkteinvestert kapitalens posisjon i en norsk sammenheng. Helt tilslutt vil jeg ved hjelp av United Nations Conference on Trade and Developments (UNCTAD) "performance index", på en annen side diskutere Norges posisjon som direkteinvestor i en global kontekst. Dette kapittelet danner et godt bakteppe for diskusjonen i de kommende kapitlene.

3.2 Direkteinvesteringseventyret fra 1990 til 2012

Nedenfor vil jeg diskutere tendensene i beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012. For å få en god kartlegging og diskusjon av tendensene i utviklingen, vil det være hensiktsmessig å dele perioden i to deler. Først vil

⁸⁶ Hveem 2009:384-385, Grünfeld 2005:9, Benito 1998:126

beholdningsutviklingen i perioden 1990 til 1999 kort bli belyst, med en påfølgende diskusjon av utviklingen i det nye millenniumet. Årsaken til at perioden blir fremstilt i to bolker, er fordi det kan være interessant å sammenligne utviklingstrekkene for 1990-tallet mot utviklingen i det nye årtusenet. En annen grunn er at beholdningstallene i den første bolken er vesentlig lavere enn perioden etter 2000. Tilslutt vil observasjonene i de to periodene bli drøftet mot hverandre for å gi en helhetlig fremstilling av beholdningsutviklingen i undersøkelsesperioden.

3.2.1 1990-tallet: En eksplosiv vekst i norsk direkteinvestert kapital

Som det fremgår av tabell 3.1, var utviklingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet meget interessant utover 1990-tallet. Trenden i utviklingen bekrefter langt på vei det tidligere forskning har påpekt vedrørende beholdningsutviklingen utover 1990-tallet.

Tabell 3.1: Beholdningsoversikt over norsk direkteinvestert kapital i utlandet 1990 – 1999 (i milliarder kroner)

Årstall	Beholdning	Prosentvekst
1990	64,3	na.
1991	72,6	12,9%
1992	81,7	12,5%
1993	94,8	16,0%
1994	119,9	26,5%
1995	142,3	18,7%
1996	163,9	15,2%
1997	204,6	24,8%
1998	240,2	17,4%
1999	341,3	42,1%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014d. Forfatters egne kalkyler.

Beholdningen for norsk direkteinvestert kapital i utlandet var ifølge statistikken 64,3 milliarder kroner i 1990. En betydelig vekst i beholdningen av investeringene var den gjennomgående trenden som gjorde seg gjeldende gjennom hele tiåret. Beholdningstallet fordoblet seg nesten i løpet av fire år, og den årlige vekstprosenten var aldri lavere en 12,5%.

Beholdningsendringene fra 1998 til 1999 skiller seg likevel ut fra den generelle utviklingstrenden på 1990-tallet, ettersom beholdningen økte med hele 42% og over 100 milliarder kroner. Til sammenligning hadde beholdningsøkningen for nest største vekståret vært nesten bare halvparten så stor. Med en gjennomsnittlig prosentvekst for perioden på

20,7%, fremstilles beholdningsendringene fra 1998 til 1999 som et kraftig avvik fra den generelle utviklingstrenden på 1990-tallet.

3.2.2 Norsk direkteinvestert kapital fortsatte å øke inn i det nye millenniumet

Mens den store økningen i beholdningen av direkteinvesteringer fra 1998 til 1999 var et avvik fra den generelle beholdningsutviklingen på 1990-tallet, skulle tilsvarende store beholdningsøkninger nesten vise seg å være normen inn i det nye millenniumet.

Tabell 3.2.: Beholdningsoversikt over norsk direkteinvestert kapital i utlandet 2000 – 2012 (i milliarder kroner)

Årstall	Beholdning	Prosentvekst
2000	409,8	20,2%
2001	499,1	21,8%
2002	505,7	1,3%
2003	551,9	9,1%
2004	555,8	0,7%
2005	676,1	na.
2006	813,2	20,3%
2007	799,7	-1,7%
2008	951,4	19,0%
2009	985,7	3,6%
2010	1092,7	10,9%
2011	1210,6	10,8%
2012	1299,9	7,4%

Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2008, Statistisk sentralbyrå 2014a. Forfatters egne kalkyler.

Som verdiene i tabell 3.2 viser, fortsatte tendensene vedrørende beholdningsøkningen fra 1999 inn i de to første årene i det nye årtusenet. Riktignok var vekstprosenten for årene 2000 og 2001 isolert sett lavere enn i 1999, men likevel utgjorde årene til sammen en nøyaktig lik prosentvekst som i 1999, nemlig 42%. Den store veksten førte til at beholdningen av all norsk direkteinvestert kapital i 2001 utgjorde omtrent en halv billion kroner.

Etter en sammenhengende beholdningsvekst siden 1990, viste imidlertid utviklingstrekkene i treårsperioden fra 2002 til 2004 en tendens til stagnasjon. I 2002 økte beholdningen med bare 1,3%, og var med det et av de svakeste vekstårene i undersøkelsesperioden. Riktignok økte beholdningen med 9% i 2003, men også 2004 var et svakt vekstår, med henholdsvis en økning på 0,7%. Til sammen økte beholdningen i løpet av de tre årene med 55 milliarder kroner, en utvikling som symboliserte en tendens til en utflating i beholdningsutviklingen, hvis veksten sammenlignes med de store økningene som gjorde seg gjeldende i årene før.

Årsaken til den denne utflatingstendensen kan skyldes flere faktorer, men den generelle trenden i verden viste også en tendens til en kraftig brems i investeringsrykket ved starten av 2000-tallet. Perioden var preget av et usikkert direkteinvesteringsklima hovedsakelig på grunn av at internettboblen sprakk, en betydelig nedgang i aksjemarkedet, samt terrorangrepet mot verdens største direkteinvesteringsnasjon, USA, i 2001.⁸⁷ Hvorvidt den generelle utviklingen i verdensøkonomien kan forklare stagnasjonstendensen i tabellen ovenfor, kan imidlertid ikke besvares med sikkerhet i denne oppgaven. Dette utviklingstrekket må naturligvis undersøkes nærmere hvis man skal komme med en langt mer konkluderende merknad enn gitt ovenfor.

Etter 2004 viser tendensene i utviklingstrekkene frem til 2006 at beholdningen fortsatte å øke i samme grad som før 2002. Allerede i 2005 økte beholdningen betydelig i forhold til året før, men denne økningen kan skyldes metodemessige endringer i direkteinvesteringsstatistikken. Beholdningstallene fra 1990 til 2004 er som tidligere nevnt basert på en annen metode enn tallene fra 2005 til 2012, og dette skifte i metode kan være en av hovedforklaringene på den betydelige beholdningsøkningen mellom årene 2004 og 2005. På en annen side kan det også tenkes at det faktisk var en tendens til en reell stor økning dette året, ettersom en tilsvarende vekst også fortsatte i 2006.

Til tross for den lave beholdningsveksten i 2002 og 2004, var det en sammenhengende positiv beholdningsvekst av norsk direkteinvestert kapital fra starten av undersøkelsesperioden og frem til 2007. Beholdningsutviklingen for 2007, derimot, viser en helt annen utvikling. For første og eneste gang i perioden jeg kartlegger gikk nemlig verdien av norsk direkteinvestert kapital i utlandet ned dette året. Med en nedgang på 1,7% var riktignok ikke fallet dramatisk, men likevel en interessant observasjon.

Det er ikke enkelt å gi en forklaring på den negative beholdningsutviklingen i 2007. Kartleggingen av norsk direkteinvestert kapital i ulike næringer, kan derimot kanskje gi en nærmere indikator på hva årsaken til fallet i 2007 var. Etter 2007 og frem til 2012 viser imidlertid trenden i utviklingen at beholdningen igjen fortsatte å øke. I 2010 ble ifølge offentlig direkteinvesteringsstatistikk billion-grensen nådd for første gang, og ved utgangen av undersøkelsesperioden var beholdningen nesten 1,3 billioner kroner.

⁸⁷ Dunning og Lundan 2008:17-18.

3.2.3 Beholdningsutviklingen etter 1998 skiller seg ut også i det store bildet

På spørsmålet hvorvidt det er mulig å lokalisere et brudd i utviklingsmønsteret knyttet til beholdningsutviklingen på 1990-tallet, viser diskusjonen ovenfor at beholdningsøkningen fra 1998 til 1999 er en oppsiktsvekkende observasjon i denne sammenhengen. I oversikten over beholdningsutviklingen for hele perioden i figur 3.1, blir endringen i utviklingsmønsteret enda tydeligere.

Figur 3.1: Norsk direkteinvestert kapital i utlandet 1990 – 2012 (i milliarder kroner)

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2008, Statistisk sentralbyrå 2014a, Statistisk sentralbyrå 2014d

Der Amdam i sin artikkel hevdet at man kunne lokalisere en betydelig økning i norsk direkteinvestert kapital i midten av 1960- og 1970-årene, fremhevet Hodne på en annen side at perioden 1986-1991 markerte et skifte.⁸⁸ Ut ifra mine statistikkilder kan beholdningsendringen fra 1998 til 1999 illustrere et nytt taktskifte. Som diskutert i avsnittene ovenfor var det en gjennomgående jevn og sterk vekst i norske direkteinvestert kapital på 1990-tallet, men det var likevel ikke før på slutten av tiåret at investeringene fikk en ny ”take off”. Som det fremgår av figur 3.1 endret utviklingsmønsteret i grafen seg etter 1998, og fikk en langt mer oppadgående kurve enn tidligere. Omfanget av investeringene ble betydelige større i perioden etter 1998. Den investerte kapitalen i det nye årtuset var riktignok preget av en langt mer turbulent beholdningsutvikling enn i tiåret før, men omfanget av investeringene var til gjengjeld langt større enn tidligere.⁸⁹

⁸⁸ Amdam 2009:451, Hodne 1993:134

⁸⁹ På bakgrunn av metodeendringene som har gjort seg gjeldende fra 2004 til 2005, har det ikke vært mulig for meg å diskutere hvorvidt den sterke veksten i 2005 skyldes en reell beholdningsøkning, eller skyldes metodemessige forklaringer.

Et eksempel som illustrerer dette poenget er hvis man sammenligner beholdningsveksten i tiårsperiodene fra 1990 til 1999, og fra 2000 til 2009. I den første tiårsperioden vokste beholdningen av norsk direkteinvestert kapital ifølge min statistikk med over 276 milliarder kroner. Til sammenlignet økte imidlertid beholdningen i den neste tiårsperioden med over 575 milliarder kroner. Over en fordobling i forhold til beholdningsøkningen i den forrige tiårsperioden. På en annen side er den årlige gjennomsnittsprosenten for de to periodene interessant å sammenligne. Til tross for at den totale beholdningsverdien av direkteinvestert kapital i det nye millenniumet var vesentlig høyere enn på 1990-tallet, var likevel den årlige gjennomsnittsvæksten for den første perioden langt større enn årene etter 2000. Snittveksten for 1990-tallet var på hele 21%, mot 11% i det siste tiåret. En av hovedårsakene til denne forskjellen, skyldes den langt mer turbulente beholdningsutviklingen i det nye årtusenet enn på 1990-tallet. Tendensen til stagnasjon eller en lavere beholdningsvekst sammenlignet med årene før årene 2001 til 2004, samt fallet i 2007, bidrog til å dempe summen av snittveksten for perioden, som totalt sett likevel hadde en beholdningsøkning. Utviklingen på 1990-tallet var derimot preget av en jevn og stigende beholdningsvekst gjennom hele tiåret.

Beholdningstallet på 1299,9 milliarder kroner i slutten av min undersøkelsesperiode står også i skarp kontrast i forhold til de 64,3 direkteinvesterte milliarder kronene i 1990. På en annen side er det viktig å påpeke igjen at tallene i tabellene og grafen ovenfor baserer seg på løpende priser, og derfor må inflasjonsproblematikken tas med i betraktningen hvis målet er en eksakt sammenligning mellom beholdningstallene fra de ulike årene med hverandre. Det er likevel tendensene i utviklingen jeg ønsker å belyse i denne masteroppgaven, og den påpeker at det har vært en enorm vekst i norske foretaks direkteinvestert kapital fra 1990 til 2012. Et utviklingstrekk som etter min mening har gjort seg gjeldende uavhengig om beholdningstallene hadde vært verdsatt i løpende priser, eller hadde vært i faste priser.

3.2.4 Hva kan årsakene bak den store veksten være?

Det er ikke grunnlag ut i fra mitt kildematerialet å kunne påpeke eksakt hva som er hovedforklaringen til denne store beholdningsveksten i undersøkelsesperioden. Selv om tidligere forskningslitteratur på feltet er begrenset, kan likevel tidligere forskning bidra til å forklare noen av årsakene bak veksten.

For det første kan en av forklaringene bak denne veksten belyses på bakgrunn av en av observasjonene Hodne gjorde vedrørende sine undersøkelser på temaet i 1993. En av Hodnes forklaringer på hvilket tidspunkt norske foretak hovedsakelig startet å beskjeftige seg med

direkteinvesteringer, var først etter selskapet hadde behersket det norske markedet. Da hjemmemarkedet var behersket og selskapet hadde utviklet sin egen bedriftskultur, var sjansen mye større for at selskapet ville ekspandere virksomheten til utlandet.⁹⁰ Samtidig fremgår det av oversikten over norsk bruttonasjonalprodukt (BNP) i tabell 3.3 nedenfor, at perioden fra 1990 og frem til 2012 hovedsakelig har vært preget av en høykonjunktur og en stabil økonomisk vekst i Norge. På grunn av høykonjunktoren som har gjort seg gjeldende i norsk økonomi, kan det derfor tenkes at flere norske selskaper har opplevd gode tider med en økt kapitalinnstrømming i undersøkelsesperioden. Dermed kan det være at flere norske foretak enn tidligere har klart å beherske det norske markedet, og derfor har omfanget av norsk direkteinvestert kapital i utlandet økt i samme periode. I den forbindelse er det også interessant at Norge i 1994 for første gang i historien ble en større eksportør av direkteinvestert kapital enn importør.⁹¹

For det andre kan de økende oljeinntektene som har bidratt til en stor økonomisk vekst i Norge, være en av forklaringene på beholdningsveksten.⁹² I den forbindelse kan det være spennende å undersøke hvorvidt det har vært en sammenheng mellom utviklingen i oljeprisen⁹³ og beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet i perioden 1990 til 2012. For å undersøke om en slik sammenheng har gjort seg gjeldende, kan en korrelasjonsanalyse anvendes. Resultatet av en korrelasjonsanalyse kalles en korrelasjonskoeffisient⁹⁴, og er et tall mellom -1 og +1. Fortegnet påpeker retningen og hvorvidt det er en positiv eller negativ sammenheng mellom variablene.⁹⁵

Resultatet fra korrelasjonsanalysen mellom oljeprisen og den totale beholdningen av all norsk direkteinvestert kapital, viste en positiv korrelasjonskoeffisient på hele 0.93.⁹⁶ Med andre ord har det vært en sterk korrelasjon mellom veksten i oljeprisen og norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden. På en annen side er det viktig å påpeke at en sterk korrelasjon mellom disse to variablene ikke nødvendigvis har betydd at en økt oljepris har ført til en større mengde direkteinvestert kapital. Det er svært mange faktorer som gjør seg gjeldende i forklaringen på hvorfor beholdningen av norske direkteinvesteringer har økt i samme periode.

⁹⁰ Hodne 1993:130.

⁹¹ Mc Mahon 2006

⁹² Hveem 2009:384

⁹³ Tall for den årlige oljeprisen er hentet fra U.S energy information administration. Tilgjengelig fra: <http://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=RB RTE&f=A>.

⁹⁴ I denne oppgaven vil korrelasjonskoeffisienten være Pearsons r. For mer informasjon Pearsons r, se Grønmo (2004) *Samfunnsvitenskapelig metode*. s. 310-313.

⁹⁵ Grønmo 2004:305

⁹⁶ Se vedlegg 1 for korrelasjonsanalysen.

Den økende oljeprisen har riktignok ført til en stor økonomisk vekst i Norge, og i så måte kan oljeprisen være en forklaring på at norske direktevestorer har fått en større mengde kapital mellom hendende. Av den grunn kan det derfor tenkes at oljeprisen har hatt en effekt på utviklingen av norsk direkteinvestert kapital. Men ettersom det er flere faktorer som spiller inn, er det ikke grunnlag for å hevde at oljeprisen er hovedforklaringen på den økte beholdning av norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Korrelasjonen er likevel så sterk at en grundigere sammenligning mellom oljeprisen og beholdningsutviklingen kan være interessant å undersøke nærmere i et senere forskningsarbeid.

For det tredje kan veksten også skyldes ulike kostnadmessige årsaker. Høye produksjons- og transportkostnader, eller handelshindringer som høye tollmurer kan gjøre tradisjonell eksport dyr for en bedrift. Av den grunn er det mulig at bedrifter heller oppretter virksomhet i utlandet for å minske kostnadene. Et annet trekk som kan bidra til at et norsk selskap starter virksomhet ute, er på grunn av økende konkurranse fra importerte varer. I et lite marked som Norge, er det vanskelig å oppnå en kostnadseffektiv produksjon, og derfor blir opprettelse av virksomhet i utlandet essensielt for videre overlevelse.⁹⁷ Selv om de nevnte forklaringene i avsnittet var noen av hovedforklaringene på hvorfor spesielt norske produksjonsbedrifter startet å beskjeftige seg med direkteinvesteringer på 1960- og 1970-tallet, kan de også kaste lys over hvorfor beholdningsveksten av norsk direkteinvestert kapital utover 1990-tallet og inn i det nye årtusenet var så sterkt.⁹⁸ Spesielt med tanke på den sterke lønnsvekst som har gjort seg gjeldende i Norge.⁹⁹

På en annen side hevdet Selfors at handelsbarrierer og kostnadmessige årsaker ikke var en av hovedforklaringene bak hvorfor norske multinasjonale selskaper etablerte virksomhet ute.¹⁰⁰ Hvilke motiver som lå til grunn for selskapenes beskjeftigelsen med direkteinvesteringer, var et av hovedspørsmålene i Selfors spørreundersøkelse fra 1996. Resultatet fra spørreundersøkelsen viste at markedsadgang var det klart største motivet bak etableringen av utekontorer, mens handelsbarrierer og kostnadmessige årsaker spilte en relativt liten rolle i denne sammenhengen.¹⁰¹ Motivene bak beskjeftigelsen med direkteinvesteringer kan naturligvis ha forandret seg i perioden etter 1996, men det er en interessant observasjon at

⁹⁷ Benito 1998:127-128

⁹⁸ Benito 1998:127-128.

⁹⁹ Adressa 2014.

¹⁰⁰ Selfors 1999:71

¹⁰¹ Selfors 1999:4,71

reduksjon av transportkostnader og høye tollmurer, ifølge Selfors undersøkelses, spilte en såpass liten rolle i 1996.

En fjerde forklaring kan være den sterke utviklingen av multinasjonale selskaper og globaliseringen av verdensøkonomien utover 1990-tallet og frem til våre dager, kan ha bidratt til at det stilles et større krav til internasjonalisering av norske foretak enn tidligere. Som følge av globaliseringen har kunder blitt mer globale, og krever ofte å bli betjent uansett hvor i verden de måtte befinne seg.¹⁰² En norsk bedrift har dermed kanskje ikke samme mulighet som tidligere, til å forsøke og beherske hjemmemarkedet før selskapet starter å beskjeftige seg med direkteinvesteringer. For å overleve må kanskje enkelte selskaper være global fra første stund.¹⁰³

En femte forklaring på de årlige endringene i beholdningsstatistikken, kan være at det har vært noen få store norske selskaper som gjennomgående har stått bak den største delen av all direkteinvestert kapital fra Norge.¹⁰⁴ I 2001 utgjorde for eksempel de fem største selskapene 70% av all direkteinvestert kapital, mens de 20 største foretakene til sammen utgjorde 85% av all direkteinvestert kapital.¹⁰⁵ Av medlemslandene i OECD, er det få andre stater som har en tilsvarende konsentrasjon av den utgående direkteinvesterte kapitalen.¹⁰⁶ Med en såpass konsentrert mengde kapital rundt noen få enheter, kan beholdningsstatistikken over norsk direkteinvestert kapital i utlandet bli kraftig påvirket av ett, eller noen få, av de største foretakenes uteaktiviteter det ene året. For eksempel kan det tenkes hvis Statoil har direkteinvestert en betydelig mengde kapital over noen få år, så vil selskapets investeringer ha en kraftig innvirkning på utviklingen av den totale beholdningsstatistikken.

En siste forklaring på den enorme veksten kan rett og slett være det uutløste internasjonaliseringspotensialet norske bedrifter hadde ved starten av tiåret. Sammenlignet med andre vestlige stater, var norske bedrifter påfallende lite internasjonalisert i 1990.¹⁰⁷ For eksempel hadde en større andel av bedriftene fra andre små vestlige stater, som Sverige og Sveits for lengst internasjonalisert virksomheten sin.¹⁰⁸ Da internasjonaliseringen av norske

¹⁰² Benito 1998:132

¹⁰³ Benito 1998:133

¹⁰⁴ Balsvik og Skaldebø 2013:8. Ifølge forskningslitteraturen er det hovedsakelig Aker- og Yaragruppene, Statoil, Elkem, Dyno, Norcem, Freia, Hydro, Jotun, Kongsberg Våpenfabrikk og Telenor som har stått bak den største delen av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet i undersøkelsesperioden (Hodne 1993:132-133, Benito 1998:130, Hveem 2009:384)

¹⁰⁵ Grünfeld 2005:13

¹⁰⁶ Hveem 2009:384.

¹⁰⁷ Benito et. al 2002:74

¹⁰⁸ Hodne 1993:130-131

bedrifters virksomhet for alvor begynte utover 1990-tallet, var det kanskje ikke så oppsiktsvekkende at beholdningsveksten av norsk direkteinvestert kapital hadde en såpass stor vekst. Norge som direkteinvesteringsnasjon hadde med andre ord et stort forsprang å ta igjen før investeringsnivået kom på et nivå som var normalt for en vesteuropeisk stat.

3.3 Direkteinvestert kapitalens betydning i norsk verdiskapning

Til tross for at diskusjonen rundt beholdningsutviklingen ovenfor har vist en stor vekst i norsk direkteinvestert kapital etter 1990, vil man ved å knytte investeringene opp mot norsk BNP belyse beholdningsøkningen i et større perspektiv. Ved beregne andelsprosenten direkteinvestert kapital utgjør av bruttonasjonalproduktet kan man måle graden internasjonaliseringen av norske bedrifter, og hvor stor del av verdiskapningen i norsk økonomi som skyldes direkteinvestert kapital i utlandet.¹⁰⁹ Som det fremgår av tabell 3.3 nedenfor, viser utviklingstendensene også her en økning i investeringenes betydning i norsk økonomi.

¹⁰⁹ Grünfeld 2005:10

Tabell 3.3: Norsk utgående direkteinvestert kapitalers prosentandel av BNP (i milliarder kroner).

Årstall	BNP	DIU	Prosent av BNP
1990	736,3	64,3	9%
1991	775,7	72,6	9%
1992	797,3	81,7	10%
1993	838,3	94,8	11%
1994	878,8	119,9	14%
1995	943,4	142,3	15%
1996	1033	163,9	16%
1997	1119,2	204,6	18%
1998	1140,4	240,2	21%
1999	1240,4	341	27%
2000	1481,2	409,8	28%
2001	1536,9	499,1	32%
2002	1532,3	505,7	33%
2003	1592,2	551,9	35%
2004	1752,8	555,8	32%
2005	1958,9	676,1	35%
2006	2180,8	813,2	37%
2007	2306,4	799,7	35%
2008	2559,9	951,4	37%
2009	2382,3	985,7	41%
2010	2544,3	1092,7	43%
2011	2750,8	1210,6	44%
2012	2908,9	1299,9	45%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014e, statistisk sentralbyrå 2008, statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014d. Forfatters egne kalkyler.

Prosentutviklingen i tabellen ovenfor kan deles inn i tre perioden. Den første perioden, fra 1990 og frem til 2003, bar preg av at direkteinvestert kapital for hvert år i en trettenårsperiode ble stadig mer betydningsfull for norsk økonomi. Andelsprosenten investeringene utgjorde i 1990, poengterer igjen hvor lite internasjonalsert norske foretak var ved inngangen av 1990-tallet. Til tross for at andelsprosenten økte for hvert år etter 1990, er det imidlertid ikke grunnlag for å si at veksten var eksplosiv slik beholdningsutviklingen i direkteinvestert kapital isolert sett var i denne perioden. Prosentandelen vokste kun med noen få prosentpoeng hvert år, og den største økningen fant sted i 1999 med en 6% økning. På en annen side utgjorde beholdningen av direkteinvestert kapital 35% av norsk BNP i 2003. Nesten en firedobling i løpet av tretten år.

Den andre perioden, derimot, var ikke preget av en langvarig sammenhengende vekst, men heller en tendens som bar preg av en mer turbulent utvikling. I 2004 falt andelsprosenten for første gang i undersøkelsesperioden med tre prosent, og var med det på det samme nivået som tre år tidligere. Selv om prosentandelen økte i de to påfølgende årene, falt den igjen i 2007. En annen interessante observasjon i den andre perioden, er at til tross for at beholdningen av norsk direkteinvestert kapital økte med 244 milliarder kroner fra 2004 til 2007, medførte ikke beholdningsøkningen de største endringene i andelsprosenten investeringene utgjorde av norsk BNP.

Den siste perioden er på en annen side igjen preget av at investeringenes betydning i norsk økonomi fortsatte å øke, og ved utgangen av 2012 utgjorde direkteinvestert kapital i utlandet 45% av norsk BNP. Prosenttallet står i sterk kontrast til de 9 prosentene investeringene utgjorde av bruttonasjonalproduktet i 1990, og tyder på en tendens til en økende grad av norske foretaks internasjonalisering av virksomheten i undersøkelsesperioden. På en annen side var ikke økningen i andelsprosenten direkteinvestert kapital utgjorde av bruttonasjonalproduktet særlig høy. Sammenlignet med naboland og andre industriland, har direkteinvestert kapital hatt en langt større betydning for verdiskapningen i andre land.¹¹⁰ I 1990 utgjorde riktignok dansk direkteinvestert kapital en lavere andelsprosenten av dansk brutto nasjonalproduktet enn tilfelle var med Norge. Men til tross for at norsk direkteinvestert kapital økte betydelig utover 1990-tallet, utgjorde likevel dansk direkteinvestert kapital i utlandet allerede i 2000, 40% av landets BNP.¹¹¹ Et nivå Norge, ifølge min statistikk, ikke nådde før ni år etter. Svenske bedrifter, derimot, startet sin beskjeftigelse med direkteinvesteringer langt tidligere enn Norge.¹¹² Kanskje ikke overraskende var derfor andelsprosenten svensk direkteinvestert kapital utgjorde av svensk BNP i 1990 langt høyere sammenlignet med Norge, og i 2002 utgjorde investeringene hele 60,5% av all verdiskapning i Sverige.¹¹³ Det er ikke bare i de nordiske landene investeringenes betydning har økt mer enn i Norge. Også den gjennomsnittlige andelsprosenten for medlemslandene i EU har vært høyere enn i Norge i perioden 1990 til 2001.¹¹⁴

Sammenlignet med andre industriland har med andre ord norsk beskjeftigelse utover 1990-tallet og starten av 2000-tallet vært relativ beskjedent. Denne observasjonen må imidlertid ses

¹¹⁰ Grünfeld 2005:10

¹¹¹ Heum 2004:57

¹¹² Olsson 1993:124-125

¹¹³ Heum 2004:57

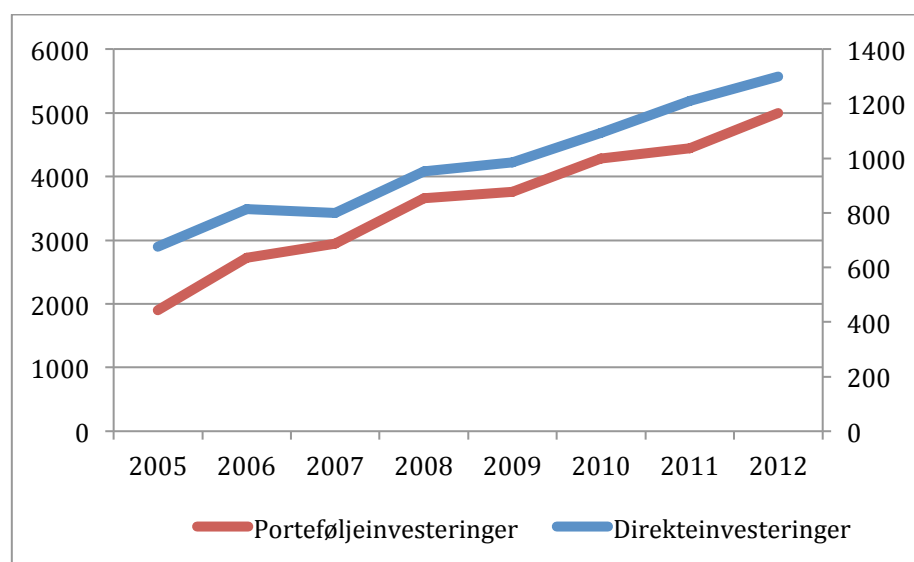
¹¹⁴ Grünfeld 2005:10

i lys av at norske foretak var relativt lite internasjonalisert ved inngangen av 1990-tallet. At Norge i så måte lå bak gjennomsnittet for industriland også ved inngangen av 2000-tallet, til tross for en kraftig beholdningsøkning av direkteinvesteringene i samme periode, kan kanskje være overraskende. På en annen side kan denne observasjonen illustrere hvor langt bak, og i hvor liten grad norske foretak var internasjonalisert sammenlignet med andre industriland i 1990. Selv om beholdningen av norsk direkteinvestert kapital aldri har vokst like mye, eller hatt samme omfang som utover 1990-tallet og starten av det nye millenniumet, lå Norge fortsatt bak gjennomsnittet for industriland og vesteuropeiske stater ved årtusenskiftet.¹¹⁵ På grunn av mangelfullt kildematerialet har det ikke vært anledning til å undersøke hvorvidt denne trenden også fortsatte ut undersøkelsesperioden.

3.4 Beholdningsutviklingen av norske portefølje- og direkteinvesteringer

Porteføljeinvesteringer¹¹⁶ er også en form for utenlandsinvestering, men som tidligere nevnt er ikke målet med porteføljeinvesteringer å utøve en langvarig forbindelse og en aktiv kontroll over investeringsobjektet. Å sammenligne trekkene i beholdningsutviklingen i disse to typene utelandinvesteringene er av interesse for å få et inntrykk av forholdet mellom disse to investeringsformene i norsk sammenheng.

Figur 3.2: Beholdningsoversikt over norske direkteinvesteringer i utlandet (høyreaksen) og norske porteføljeinvesteringer i utlandet (venstreaksen) i perioden 2005 – 2012 (i milliarder kroner).

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2013d, statistisk sentralbyrå 2014a.

¹¹⁵ Grünfeld 2005:10

¹¹⁶ En porteføljeinvestering vil her defineres som en investering hvor eierandelen i investeringsobjektet er under 10% - 20% (Statistisk sentralbyrå 2013a).

På grunn av et begrenset kildematerialet, er det dessverre ikke mulig å strekke komparasjonsperioden mellom investeringene lengre tilbake enn til 2005. Som det fremgår av figur 3.2 ovenfor, har beholdningsutviklingen for direkteinvesteringer og porteføljeinvesteringer i åtteårsperioden hatt en relativt lik vekstrate. Begge investeringene har isolert sett hatt en solid beholdningsøkning, og gir dermed et uttrykk for en økt eksport av kapital fra Norge i denne perioden. Riktignok var beholdningsutviklingen i porteføljeinvesteringer preget av en positiv vekst igjennom hele åtteårsperioden, mens beholdningen av direkteinvestert kapital falt i 2007. Utviklingstrekkene for åtteårsperioden sett under ett, har det ifølge mine kilder gjort seg gjeldende en overraskende lik vekstrate i beholdningsutviklingen i åtteårsperioden.

Til tross for at vekstraten mellom de to investeringsformene viser en tendens til en lik utvikling, har det imidlertid ikke vært noen tvil om at omfanget av norsk porteføljeinvestert kapital har vært langt større enn direkteinvestert kapital. Ved inngangen av 2005 var beholdningen for norske porteføljeinvesteringer på 1224 milliarder kroner, og ved utgangen av 2012 hadde beholdningstallet vokst til hele 4996 milliarder kroner.¹¹⁷ I tillegg har avstanden mellom de to ulike formene for utenlandsinvesteringer økt kontinuerlig siden 2005. En av hovedårsakene til denne utviklingen skyldes nok hovedsakelig at porteføljeinvesteringer domineres av Statens Pensjonsfond Utlands investeringer. På grunn av en høy oljepris, har oljefondets investeringer i utlandet økt betydelig i denne åtteårsperioden, og er en god pekepinn på hvorfor beholdningsavstanden mellom porteføljeinvesteringer og direkteinvesteringer har økt siden 2005.¹¹⁸

3.5 Eksportere eller direkteinvestere?

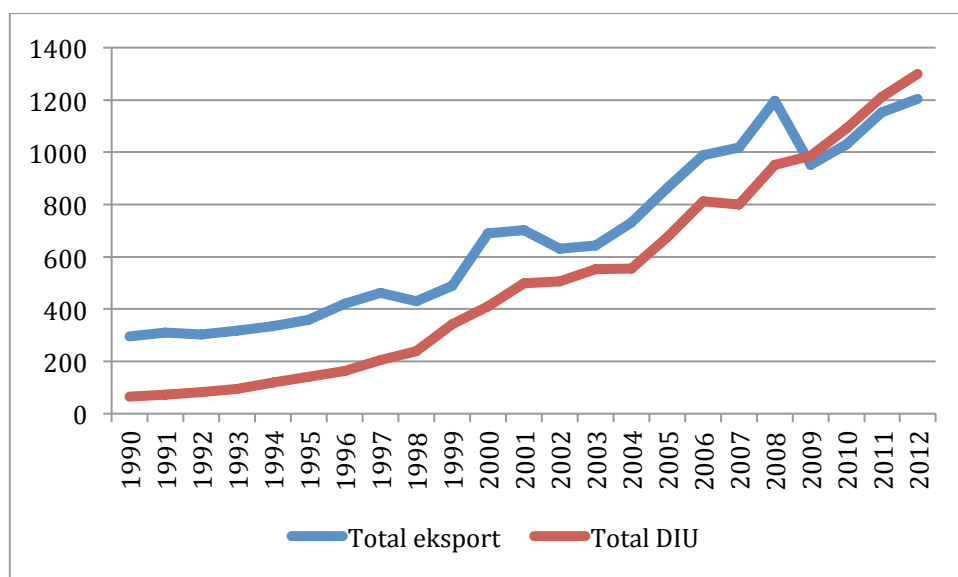
Som diskusjonen ovenfor viser, kan direkteinvesteringer av og til erstatte eksport. En norsk bedrift kan blant annet velge å erstatte eksport med direkteinvesteringer på bakgrunn av høye tollmurer i mottakerlandet, et ønske om å redusere transport og produksjonskostandene, eller at virksomhetens art krever at kunden betjenes der de bor.¹¹⁹

¹¹⁷ Se vedlegg 2 for beholdningsoversikt over norske porteføljeinvesteringer i utlandet.

¹¹⁸ Norges Bank Investment Management 2015

¹¹⁹ Benito 1998:127-129

Figur 3.3: Total norsk eksport og direkteinvestert kapital i utlandet 1990-2012 (milliarder kroner)

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2015c, statistisk sentralbyrå 2008, statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014d.

Som figur 3.3 viser, var det totale eksportvolumet i 1990 langt større enn verdien av direkteinvestert kapital i utlandet. Denne forskjellen var kanskje ikke så overraskende, med tanke på at norske foretak ved inngangen av 1990-tallet var i liten grad internasjonalisert. Trendutviklingen i begge grafene viser at både verdien av norsk eksport og norsk direkteinvestert kapital har økt betydelig i omfang siden starten av 1990-tallet. Til tross for den sterke veksten i beholdningen av direkteinvesteringene, var likevel det totale eksportvolumet i store deler av undersøkelsesperioden langt større enn den investerte kapitalen.¹²⁰

Det totale eksportvolumet var høyere enn beholdningen av direkteinvestert kapital helt frem til 2009, ettersom den totale eksporten fra Norge i 2009 falt med hele 20% fra året før. En nedgang som hovedsakelig skyldes lav oljepris og en nedgang i aktivitet knyttet til oljeutvinning.¹²¹ Sannsynligvis for første gang i norsk historie, var omfanget av direkteinvesteringene høyere enn den totale eksporten i 2009. Til tross for en økning i eksportvolumet i de påfølgende årene, fortsatte denne trenden ut de siste årene i undersøkelsesperioden. Med andre ord har utviklingen gått i retning av at Norge ikke lenger er en klassisk eksportnasjon, men heller en investeringsnasjon.

¹²⁰ Se vedlegg 3 for total eksport

¹²¹ E24 2009

Denne sammenligningen mellom eksport og direkteinvestert kapital illustrere igjen på en god måte hvor stor beholdningsveksten har vært i undersøkelsesperioden. Med andre ord så har likevel direkteinvestert kapital mot slutten av undersøkelsesperioden fått en sentral rolle i norsk økonomi. Tas også resultatene fra diskusjonen rundt den store beholdningsøkningen i norske porteføljeinvesteringer med i betraktningen, styrker det tendensutviklingen at Norge i løpet av det nye årtusenet har blitt en investerings- og rentiernasjon. En observasjon som er i samsvar med Helge Hveems observasjoner i artikkelen ”*Norske utenlandsinvesteringer og norsk (utenriks)politikk: dårlig forbindelse?*”.¹²²

3.6 Outward Performance Index: Norsk direkteinvestert kapital i en global kontekst

Diskusjonen i kapittel to påpekte at er det vanskelig å sammenligne norsk direkteinvestert kapital med andre land siden metoden for datafangsten og definisjonen over hva som regnes som en direkteinvestering, ofte varierer fra land til land.¹²³ UNCTADs outward performance index kan likevel brukes for å gi en indikator på norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer i en global kontekst. Formålet med indeksen er å måle i hvilken grad nasjonens bedrifter beskjeftiger seg med direkteinvesteringer i utlandet, sammenlignet med en gruppe andre utvalgte stater.¹²⁴ Rangeringen viser ikke hvilke nasjoner som har direkteinvestert mest kapital i utlandet, men hvor mye Norge direkteinvesterer som følge av sitt potensiale som direkteinvestor.¹²⁵

Nedenfor vil en diskusjon knyttet til norsk beskjeftigelse av direkteinvesteringer i en global kontekst sammenlignes med de skandinaviske landene og USA. Likevel er det viktig å påpeke at rangeringen mellom statene i indeksen må anses som indikatorer, siden det er vanskelig å foreta en sammenligning knyttet til direkteinvesteringer mellom stater.¹²⁶

Tidsperioden som undersøkes strekker seg kun til 2007, da indekser og rangeringer resten av årene i undersøkelsesperioden ikke er tilgjengelig.

¹²² Hveem 2009:384-385

¹²³ Schröter 1994:209

¹²⁴ Som det fremgår av indeksene, har UNCTAD foretatt en måling av en ulik mengde utvalgte stater i perioden. 128 økonomier fra 1990 til 2003, og 141 økonomier fra 2004 til 2007 (UNCTAD 2012).

¹²⁵ Rangeringen, som for eksempel Norge får på listen, blir kalkulert ut i fra hvor stor del den totale beholdningen av direkteinvestert kapital fra Norge utgjør av den totale beholdningen av direkteinvestert kapital i hele verden. Denne andelen blir igjen sammenlignet med hvor stor andelen av norsk BNP utgjør av verdens totale BNP (UNCTAD 2007:31).

¹²⁶ UNCTAD 2002:23.

Tabell 3.4: Utvalgte staters rangering på UNCTADs Outward Performance Index

	1990 - 1992	1993 - 1995	1995 - 1997	1998 - 2000	2001 - 2003	2003 - 2005	2005 - 2007
Norge	23	15	10	21	33	14	18
Danmark	15	12	15	8	12	43	20
Sverige	6	6	8	7	7	11	12
USA	31	21	27	26	30	37	40

Kilde: UNCTAD 2012.

Som det fremgår av tabell 3.4, har norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer holdt seg i den øvre halvdel av indeksene igjennom hele perioden. Likevel viser UNCTADs målinger at Norges rangering på listene svinger relativt mye, til tross for at norsk direkteinvestert kapital har økt i samme periode. Spesielt påfallende er det at den eneste topp ti plasseringen for Norge var i perioden 1995 til 1997, og at landets ranking falt mot slutten av perioden selv om beholdningen av direkteinvesteringene økte. Det er for meg ikke noen åpenbare forklaringer på denne utviklingen, men Norges relativt lave plassering i for eksempel perioden 2001 til 2003, kan skyldes en tendens til stagnasjon i beholdningsutviklingen som gjorde seg gjeldende da. På en annen side, kan også en forklaring være at andre nasjoner har vært langt mer aktiv enn Norge i sin beskjeftigelse med direkteinvesteringer i samme periode.

Sammenlignet med de andre skandinaviske landene, er det en interessant observasjon at alle landene også har vært rangert i den øverste halvdel av listen. At Danmark helt frem til 2003, og Sverige igjennom hele perioden har prestert bedre som direkteinvesteringsnasjon enn Norge, kan skyldes at danske og svenske bedrifter var tidligere ute med å internasjonalisere virksomheten og beskjeftige seg med direkteinvesteringer enn Norge.¹²⁷ Spesielt er det interessant å legge merke til at Sveriges rangering har vært stabil, og har igjennom største delen av perioden vært blant de ti mest suksessfulle direkteinvesteringsnasjonene i UNCTADs målinger. Det kreves riktignok langt mer forskning for å kunne gi en dypere forklaring på de ulike utviklingstrekkene i rangeringen av de Skandinaviske landene i målingene.

En annen interessant observasjon er at Norges direkteinvesteringsprestasjoner sammenlignet med USAs, har gjennom store deler av perioden vært langt bedre. Tas også Danmark og Sverige med i sammenligningen, har de skandinaviske landene ofte hatt en høyere rangering på enn USA på indekslisten. Denne observasjonen kan ha en sammenheng med at utgående direkteinvestert kapital ofte utgjør en større andel av verdiskapningen i små økonomier fra

¹²⁷ Hodne 1993:128

industriland, enn tilfellet er med større økonomier.¹²⁸ Dette er også den gjennomgående trend i UNCTADs outward performance index for perioden, og kan med andre ord være en av forklaringene på hvorfor de skandinaviske landene stort sett har en høyere rangering på indeksene enn USA.

3.7 Konklusjon

En betydelig vekst i beholdningen av all norsk utgående direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012, er hovedtrenden som har gjort seg gjeldende i kartleggingen av investeringene i dette kapitlet. Tendensen i utviklingen har vist en sammenhengende positiv beholdningsvekst gjennom store deler av undersøkelsesperioden, hvor kun en liten utflating av beholdningsveksten ved inngangen av det nye millenniet, og et lite fall i beholdningen i 2007, avvek fra hovedtrenden i utviklingen. Et mulig taktskifte i beholdningsutviklingen kan imidlertid ha gjort seg gjeldende i 1999, ettersom omfanget av norsk direkteinvestert kapital i utlandet ble betydelig høyere i perioden etter 1998.

Det er ikke enkelt å peke ut en hovedforklaring bak den betydelig veksten av norsk direkteinvestert kapital i utlandet. En årsak kan imidlertid være høykonjunkturen i norsk økonomi som gjorde seg gjeldende i undersøkelsesperioden, og som har gitt nordmenn en økt tilførsel av kapital enn tidligere. En interessant observasjon i så måte er at det har vært en sterk korrelasjon mellom utviklingen i den årlige oljeprisen og beholdningsutviklingen for direkteinvesteringene i samme periode.

Til tross for trenden til en økt beholdningsvekst av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, har likevel ikke investeringene spilt en betydelig rolle i verdiskapningen i Norge. Ved utgangen av 2012 utgjorde direkteinvestert kapital 45% av norsk BNP. Et tall andre nordiske land oppnådde allerede ved tusenårsskiftet. Den totale mengden direkteinvestert kapital har mot slutten av undersøkelsesperioden også vært relativt lav, sammenlignet med beholdningen av norske porteføljeinvesteringer i utlandet. Dette utviklingstrekket må derimot ses i lys av at Statens Pensjonsfond – Utland har vært den dominerende aktøren i porteføljeinvesteringssammenheng.

Selv om det totale eksportvolumet stort sett har vært høyere enn beholdningen av norsk direkteinvestert kapital, var likevel omfanget av direkteinvesteringene for første gang i historien høyere enn eksporttallet i 2009. En trend som fortsatte ut perioden.

¹²⁸ UNCTAD 2004.

Med andre ord har en av hovedtendensene knyttet til norsk direkteinvestert kapital i utlandet, vært at investeringenes omfang i norsk økonomi har vært stigende igjennom hele undersøkelsesperioden. Den lave betydningen av norsk verdiskapning sammenlignet med andre industri- og nordiske land må ses i lys av at norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer ved inngangen av 1990-tallet var påfallende beskjeden. Mot slutten av undersøkelsesperioden har imidlertid norske direkteinvestorers investeringer blitt stadig mer betydningsfulle i Norge, noe direkteinvesteringenes forbigåelse av det totale eksportvolumet i 2009 vitner om. Hvilke næringer som har vært de største mottakernæringen og bidratt til den betydelige beholdningsveksten av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, er hovedspørsmålet som skal belyses i neste kapittel.

Kapittel 4

Norsk direkteinvestert kapital i utlandet - næringer

4.1 Innledning

En debatt som opptok mediebildet i mange år og som flere mener er et faremoment for norsk økonomi, er den såkalte ”todelingen” av norsk økonomi. Begrepet brukes ofte når man sammenligner den store veksten olje- og gassnæringen har hatt i forhold til resten av næringene i Norge. Olje- og gasssektoren i landet har gjennom en rekke år opplevd en såpass sterk vekst, at sektoren har blitt den dominerende næringen i norsk økonomi.¹²⁹ Norsk økonomi har med andre ord blitt avhengig av fortsatt vekst i olje- og gasssektoren, en avhengighet som Statsminister Erna Solberg senest i 2014 poengterte nå var et fellesproblem for norsk økonomi.¹³⁰ Ved å kartlegge norsk direkteinvestert kapital i ulike næringer i perioden 1998 til 2009, vil et av hovedfokusene i kapitlet være å belyse hvorvidt en tilsvarende todelingen også har gjort seg gjeldende i direkteinvesteringssammenheng.

Diskusjonen i forrige kapittel viste en betydelig økning i norsk direkteinvestert kapital på 1990-tallet, og spesielt mot slutten av tiåret var trenden en enda sterkere beholdningsøkning knyttet til investeringene. I den forbindelse vil et annet hovedspørsmål i dette kapitlet være å diskutere hvilke næringer som har vært de største mottakernæringene for norsk direkteinvestert kapital i utlandet etter 1998. Formålet med diskusjonen er å forsøke å kartlegge hvilken næringsprofil Norge som direkteinvestornasjon har hatt i undersøkelsesperioden.

For å kartlegge norsk direkteinvesteringsprofil vil investeringene i de ulike næringene i første omgang bli kategorisert og drøftet i næringsgruppene ”utvinning av naturressurser”¹³¹, ”produksjonsindustri (industri)”¹³² og ”servicenæringer”¹³³. Deretter vil

¹²⁹ Aftenposten 2013.

¹³⁰ E24 2014.

¹³¹ Næringer som omfatter gruppen utvinning av naturressurser er: Jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk. Utvinning av råolje og naturgass, samt tjenester knyttet til olje- og gassutvinning. Bergverksdrift (Statistisk sentralbyrå 2014f.)

¹³² Næringer som omfatter gruppen produksjonsindustri: Næringsmidler og drikkevarer. Tekstiler. Trelast og varer av tre, kork, strå og flettematerialer, unntatt møbler. papirmasse, papir og papirvarer. Kull- og petroleumsprodukter og kjernebrensel. Kjemikalier og kjemiske produkter. Gummi- og plastprodukter. Andre ikke-metallholdige mineralprodukter. Metaller. Maskiner og utstyr. Kontor- og datamaskiner. Motorvogner, tilhengere og deler. Møbler (Statistisk sentralbyrå 2014f.)

¹³³ Næringer som omfatter gruppen servicenæringer: Elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning. Bygge- og anleggsvirksomhet. Handel med, vedlikehold og reparasjon av motorvogner. Hotell- og restaurantvirksomhet. Sjøtransport. Lufttransport. Finansiell tjenesteyting, unntatt forsikring og pensjonskasser.

observasjonene fra diskusjonene innad i de ulike næringsgruppene bli drøftet mot hverandre, slik at man kan få en oversikt over hvilke næringer som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital i denne perioden. På bakgrunn av observasjonene vil også en diskusjon omhandle hvorvidt det gjør seg gjeldende en todeling i beholdningen over norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Tilslutt vil mine forskningsresultater bli sett i forhold til Kvinges kartlegging av norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 1994, ettersom man da kan belyse hvorvidt har forekommet endringer i utviklingstrenden fra starten til slutten av undersøkelsesperioden.

4.2 Direkteinvestert kapital i utvinning av naturressurser

Utvinning av ulike naturressurser i Norge har historisk sett spilt en sentral rolle i norsk økonomi og økonomisk historie. Næringer som fiske, bergverksvirksomhet og naturligvis oljevirkosomhet er eksempler på næringer som har vært, eller fortsatt er, yndige investeringsobjekter for både norske og utenlandske foretak.¹³⁴ Hvorvidt noen av disse næringene også spiller en sentral rolle i norske selskapers direkteinvestert kapital på slutten av 1990-tallet og inn i det nye millenniet, er et interessant spørsmål som skal belyses nedenfor.

Tabell 4.1: Norsk utgående direkteinvestert kapital i olje og gass, fisk og bergverksdrift i perioden 1998 til 2009 (i milliarder kroner).

Årstall	Olje og gass	Fisk	Bergverksdrift
1998	51,8	na.	na.
1999	62,3	na.	na.
2000	64,5	na.	na.
2001	76,4	na.	na.
2002	74,4	na.	na.
2003	90,2	na.	0,1
2004	106,1	2,3	0,6
2005	170	2,9	0,7
2006	220,8	4,4	0,5
2007	193,4	8	1,2
2008	223,8	7,1	1,5
2009	279,5	6,3	0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014f.

Som det fremgår av tabell 4.1 er det kanskje ikke overraskende at den største næring i norsk økonomi, olje- og gasssektoren, har vært den dominerende sektoren i næringsgruppen. Fra

Omsetning og drift av fast eiendom. Helse- og sosialtjenester. Fritidsvirksomhet, kulturell tjenesteyting og sport. Annen personlig tjenesteyting. Privatpersoners kjøp/salg av feriehus (Statistisk sentralbyrå 2014f)

¹³⁴ Dyrvik 1991:133, Danielsen og Hovland 1991:231-233, Grønlie 1991:372

1998 og frem til 2009, viser utviklingstrekkene i tabellen en tendens til en betydelig beholdningsvekst i norske olje- og gassforetaks direkteinvesteringer i utlandet. Etter en beholdningsøkning på over 10 milliarder kroner fra 1998 til 1999, fortsatte beholdningen av investeringene å øke helt frem til 2002. Beholdningsnedgangen statistikken viser for 2002 er en interessant observasjon, ettersom diskusjonen i forrige kapittel viste en tendens til stagnasjon i den totale beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital akkurat dette året. Som drøftet tidligere, kan denne stagnasjonen og årsaken til beholdningsnedgangen i olje- og gassektoren skyldes det usikre investeringsklimaet i verdensøkonomien i denne perioden. Men på samme måte som den totale beholdningen av direkteinvestert kapital fortsatte å øke i det påfølgende året, økte også beholdningen av investeringene i olje- og gassnæringen i 2003.

En annen observasjon, er at man etter 2005 har sett en tendens til et endret utviklingsmønster i beholdningsutviklingen for sektoren. Selv om beholdningen av investeringene fordoblet seg i løpet av seksårsperioden frem til og med 2004, var perioden etter 2004 preget av store vekstår og en langt større beholdningsvekst enn tidligere. I 2005 økte beholdningen med 64 milliarder kroner, en beholdningsøkning som med andre ord var langt større enn veksten for hele perioden fra 1998 til 2004. Også i det påfølgende året økte beholdningen av investeringene betraktelig, før investeringene falt med hele 12% i 2007.

Det er vanskelig å forklare årsakene som ligger bak disse utviklingstrekkene, ettersom kildematerialet mitt ikke gir noen videre forklaringer. På en annen side er det likevel interessant å sammenligne utviklingstrekkene med trenden i den totale beholdningsutviklingen av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Treårsperioden fra 2005 til 2007 var preget av en tilnærmet lik utviklingstendens som i olje- og gassektoren. I begge beholdningsstatistikkene økte beholdningen av direkteinvestert betydelig i årene 2005 og 2006, mens begge statistikkene viste en nedgang i 2007. Riktignok var økningen og fallet i investeringene i olje- og gassektoren en del større enn for den totale beholdningsutviklingen. Dette utviklingstrekket kan tyde på at olje- og gassektoren kanskje var en av årsakene til fallet i den totale beholdningen i 2007, men at direkteinvestert kapital i andre næringer opplevde en vekst og dermed ble ikke fallet i den totale beholdningen like stor som i olje- og gassektoren.

Etter fallet i 2007 fortsatte den direkteinvesterte kapitalen i sektoren å vokste, og ved utgangen av 2009 hadde beholdningen ifølge min statistikk, økt til hele 279,5 milliarder kroner.

Utviklingstendensene viser med andre ord at omfanget av norske olje- og gasselskaper beskjeftigelse med direkteinvesteringer har økt betydelig i løpet av denne tolvårsperioden.

Omfanget av den direkteinvesterte kapitalen i fiskerisektoren og bergverksdrift har sammenlignet med direkteinvestert kapital i olje- og gassektoren vært betydelig mindre i tidsperioden som gjør seg gjeldende i tabellen.¹³⁵ Til tross for den beskjedne andelen av direkteinvestert kapital i fiskerinæringen, har likevel omfanget av direkteinvestert kapital i den tradisjonsrike næringen økt etter 2004. Beholdningen av direkteinvesteringene i sektoren nærmest tredoblet seg i løpet av de fem årene frem til 2009. En observasjon i den forbindelse er hvordan utviklingstrekket for fiskerinæringen avvek fra den generelle beholdningsutviklingen i 2007. Det største vekståret for direkteinvestert kapital i sektoren var nettopp i 2007, hvor beholdningen nærmest fordoblet seg fra året før. Den totale beholdningsnedgangen i 2007 ser derfor ikke ut til å ha gjort seg gjeldende i en nevneverdig grad for fiskerisektoren. Ser man på omfanget av direkteinvestert kapitalen i fiskerinæringen for hele perioden, er det bemerkelsesverdig å påpeke at sektoren i direkteinvesteringssammenheng ikke er like omfattende som i norsk økonomi ellers. Til sammenligning utgjorde for eksempel den totale eksportverdien av fisk i 2008 og 2009, henholdsvis 36,3 og 42,6 milliarder kroner ifølge eksportstatistikk fra SSB.¹³⁶ Med andre ord viser dette at norske foretak knyttet til fiskerinæringen heller har valgt å eksportere enn å direkteinvestere.

4.2.1 Er olje- og gassektoren dominerende i det store bildet?

Et av hovedspørsmålene for dette kapittelet var å undersøke hvorvidt todelingsproblematikken og den dominerende rollen olje- og gassektoren har i norsk økonomi, også har gjort seg gjeldende i denne sammenhengen. På bakgrunn av diskusjonen rundt beholdningsutviklingen i sektoren, kan det ved første blick virke som at sektoren har hatt en betydelig effekt på utviklingstrekkene i den totale beholdningsutviklingen. Da beholdningen for direkteinvestert kapital i olje- og gassektoren i 2002 falt for første gang i perioden, stagnerte også veksten i den totale beholdningen. I 2005 og 2006, hvor man ifølge mine kilder så en endring i utviklingsmønsteret i beholdningsutviklingen for sektoren, økte også den

¹³⁵ På grunn av mangelfullt kildemateriale knyttet til disse to næringene, har jeg ikke tall for de første årene i undersøkelsesperioden, men det er nærliggende å tro at beholdningen av direkteinvestert kapital har holdt seg relativt lavt disse årene.

¹³⁶ Statistisk sentralbyrå 2015d

totale beholdningen med rekordstore sifre. Og da verdien av direkteinvestert kapital i olje- og gassnæringen falt med hele 12% i 2007, falt også den totale beholdningen for all norsk direkteinvestert kapital for første gang i undersøkelsesperioden. Disse fellestrekkene kan tyde på at næringen har spilt en viktig rolle i den totale beholdningsutviklingen. Men på en annen side viser prosentandelen sektoren utgjør av den totale beholdningen at olje- og gass ikke har vært like dominerende i direkteinvesteringssammenheng som i norsk økonomi ellers.

Tabell 4.2: Norsk utgående direkteinvestert kapital i utvinning av naturressurser 1998 til 2009. Prosent av total.

Årstall	Olje og gass	Fisk	Annet	Total
2005	25,1%	0,4%	0,1%	25,7%
2006	27,2%	0,5%	0,1%	27,8%
2007	24,2%	1,0%	0,1%	25,2%
2008	23,5%	0,7%	0,1%	24,4%
2009	28,4%	0,6%	0,1%	29,1%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014f. Forfatters egne kalkyler.

Tabell 4.2 viser igjen hvor dominerende olje- og gasssektoren har vært i næringsgruppen. Det har hovedsakelig bare vært den direkteinvesterte kapitalen i fiskerinæringen som har gjort at prosentandelen olje- og gassnæringen har utgjort av den totale beholdningen, ikke har vært identisk med næringsgruppens andelsprosent. Kanskje en langt mer interessant observasjon er at todelingsproblematikken ikke gjør seg gjeldende i norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Den investerte kapitalen i olje- og gasssektoren har riktignok utgjort en betydelig prosentdel av den totale beholdningen, men har ikke utgjort over 50%. Det er viktig å påpeke at min observasjon i dette tilfellet kun gjelder de fem siste årene i perioden. Likevel er det grunn til å tro at andelsprosenten ikke har utgjort mer enn 50% av den totale beholdningen i perioden etter 1998, ettersom en av de største beholdningsøkningene av direkteinvesteringene i næringen skjedde nettopp i tidsperioden tabellen avspeiler.

På bakgrunn av verdiene i tabellen, settes det spørsmålstegn vedrørende de felles utviklingstrekkene mellom sektoren og den totale beholdningsutviklingen for all norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Til tross for at presentsatsene næringen utgjort av den totale beholdningen, er det etter min mening ikke grunnlag for å tro andelsprosenten har vært høy nok til å kunne dominere utviklingstrekkene i den totale beholdningen. Utviklingen i prosentandelen sektoren utgjorde i 2008, kan i den forbindelse fungere som et godt eksempel på at næringen ikke nødvendigvis har vært en dominerende faktor i det store bildet. I 2008 viste tendensen i beholdningsutviklingen for sektoren en betydelig beholdningsøkning fra året

før, men den interessante observasjonen i den forbindelse er at andelsprosenten investeringene utgjorde av den totale beholdningen falt med 0,7%. Med andre ord betyr det at andre næringer hadde en større vekst i 2008, sammenlignet med olje- og gassektoren. Hadde sektoren hatt en dominerende rolle skulle andelsprosenten alltid gått opp når beholdningen av investeringene i næringen økte, men det har ikke vært tilfelle. Riktignok økte andelsprosenten til 28,4% i rekordåret 2009. Men til tross for den store beholdningsøkningen for direkteinvestert kapital i sektoren, så har ikke andelsprosenten næringen utgjør av den totale beholdningen økt nevneverdig i samme periode.

På en annen side har nok kanskje den direkteinvesterte kapitalen hatt en viss form for påvirkningskraft på den generelle beholdningsutviklingen. Sett i lys av den relativt høye andelsprosenten kan det nok tenkes at næringen har hatt en viss effekt på den generelle utviklingen, og at man derfor tidvis har sett en del fellestrekk i utviklingen. Men på bakgrunn av at andelsprosenten ikke har utgjort mer enn maksimalt 28,4% av den totale beholdningen, tyder det på at andre næringer også har påvirket den totale beholdningsutviklingen for all norsk direkteinvestert kapital.

4.3 Direkteinvestert kapital i produksjonsindustrien

For personer som ikke har den største kjennskapen til direkteinvesteringer, kan et selskaps produksjon av ulike varer i et annet land (ofte lavkostland), være noe av det første personen forbinder med selskapers uteaktiviteter. Dette er i og for seg ikke så rart, ettersom det er ofte er produksjonsindustrien som havner i medias søkelys på grunn av årsaker som utflytting av nasjonale arbeidsplasser eller dårlige arbeidsvilkår for produksjonsarbeidere. Etter andre verdenskrig har det historisk sett vært norske foretak knyttet til produksjonsindustrien som har direkteinvestert mest i utlandet, og det var industrien som startet internasjonaliseringstendensene av norske foretak på 1960- og 1970-tallet.¹³⁷ Og i 2004 oppgav 45% av norske industribedrifter at de hadde flyttet ut deler av produksjonen til utlandet.¹³⁸ I diskusjonen nedenfor vil det bli kartlagt hvilke produksjonsnæringer som har direkteinvestert mest i perioden etter 1998.

¹³⁷ Amdam 2009:449-451, Benito 1998:128-129, Hodne 1993:140-141

¹³⁸ Dagens Perspektiv 2004

Tabell 4.3: Norsk utgående direkteinvestert kapital i de største produksjonsnæringene i perioden 1998 – 2009 (i milliarder kroner).

Årstall	Kjemikalier	Papir	Motorvogner,deler	Næringsmidler	Metaller
1998	27,5	8	7,2	4,9	1,5
1999	31,5	8,5	11,3	5,2	1,8
2000	39,3	3,7	17,6	5,4	2,2
2001	42,9	23,9	11,2	5,4	2,6
2002	59,6	20,5	12,8	5,9	2,7
2003	59,6	27,9	13,2	8	2,4
2004	63,7	31,8	12,7	9,7	12,9
2005	88,7	38,6	15,3	12,8	21,5
2006	53,1	37	18,3	10,2	25,4
2007	52,8	33,2	23,4	17,6	23,1
2008	75,4	30,3	36,3	16,3	15,6
2009	71,5	26,8	33,4	18,4	12,3

Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2014f.

Som det fremgår av tabell 4.3 har ikke den direkteinvesterte kapitalen i produksjonsindustrien vært konsentrert rundt en enkelt næring slik som i utvinning av naturressurser, men på en annen side har investeringene i produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter skilt seg ut fra de andre produksjonsnæringene. Direkteinvestert kapital i produksjon av kjemikalier har vært den produksjonsnæringen norske foretak har direkteinvestert mest i, og beholdningen av investeringene har i store deler av perioden vært dobbelt så stor som i de andre produksjonsnæringene.

En annen observasjon er at fra 1998 og frem til 2005 viste tendensene i beholdningsutviklingen en betydelig økningen i direkteinvestert kapital i sektoren. Men til forskjell fra utviklingstrekkene i den totale beholdningen, falt verdien av investeringene markant i 2006. Et oppsiktsvekkende utviklingstrekk med tanke på at en av de største økningen i den totale beholdningen var nettopp i 2006. Da den totale beholdningen falt for første gang i 2007, var tilbakegangen i den direkteinvesterte kapitalen i næringen til gjengjeld liten. Ser vi likevel perioden under ett, viser trenden i utviklingen at omfanget av norsk direkteinvestert kapitalen i sektoren har økt betydelig siden 2009. På en annen side var beholdningen av investeringene i den største produksjonsnæringen, produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter, vesentlig mindre enn verdien for direkteinvestert kapital i olje- og gasssektoren. Ved utgangen av 2009 beholdningsdifferansen mellom de to næringene ifølge statistikken på hele 208 milliarder kroner.

Trenden i beholdningsutviklingen viser også at den investerte kapitalen i samtlige av produksjonsnæringene i tabellen ovenfor, økte etter 1998. En viktig bemerkning er at til forskjell fra produksjon av kjemikalier, påpeker verdiene for papirproduksjon og produksjon av metaller at den største beholdningsøkningen var i henholdsvis 2001 og 2004. Det er også interessant å merke seg at noen av de største økningene i flere av sektorene skjedde i årene etter EU-utvidelsen i 2004, hvor flere østeuropeiske land ble innlemmet i unionen.¹³⁹ Et område hvor norske produksjonsbedrifter på grunn av lavere produksjons- og transportkostnader i økende grad har direkteinvestert mer i siden starten av 1990-tallet.¹⁴⁰ Det er likevel viktig å påpeke at beholdningsøkningen etter 2004 kan skyldes flere forklaringer, og ikke nødvendigvis kun EU-utvidelsen.

4.3.1 Betydningen av norsk industris direkteinvestert kapital i det nye millenniumet

Som tidligere nevnt, utgjorde norske industriforetaks størsteparten av norsk direkteinvestert kapital i utlandet i årene etter andre verdenskrig. Hvorvidt norske industriselskapers direkteinvesteringer fortsatt utgjør en betydelig andel av den totale beholdningen også inn i det nye årtusenet, har ikke tidligere blitt kartlagt. I den forbindelse viser tabell 4.4 nedenfor interessante utviklingstrender.

Tabell 4.4: Norsk utgående direkteinvestert kapital i produksjonsindustri fra 1998 til 2009. Prosent av total.

Årstall	Kjemi- kalier	Papir	Motorvogner, deler	Nærings- midler	Metaller	Annet	Total
2005	13,1%	5,7%	2,3%	1,9%	3,2%	2,1%	28,3%
2006	6,5%	4,5%	2,3%	1,3%	3,1%	2,2%	19,9%
2007	6,6%	4,2%	2,9%	2,2%	2,9%	2,1%	20,8%
2008	7,9%	3,2%	3,8%	1,7%	1,6%	2,2%	20,5%
2009	7,3%	2,7%	3,4%	1,9%	1,2%	2,0%	18,5%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014f.

For perioden 2005 til 2009, viser tabellen ovenfor at andelsprosentene næringene utgjør av den totale beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, har vært relativt liten. Utenom i 2005, da norske foretaks investeringer i produksjon av kjemikalier utgjorde over 13% av den totale beholdningen, har prosentandelen av investeringene i alle produksjonsnæringer holdt seg godt under 10%.

¹³⁹ Europa 2007.

¹⁴⁰ Kvinge 1996:25-26, Dagbladet 2004

Sett bort i fra produksjon av motorvogner og deler, samt produksjon av næringsmidler og drikkevarer, var beholdningstallet for direkteinvestert kapital i de andre produksjonsnæringene i tabell 4.3 langt lavere i 2009 enn i 2005. På bakgrunn av den negative trenden i beholdningsutviklingen, falt naturlig nok andelsprosenten i produksjon av kjemikalier, papir og metaller utgjorde av den totale beholdningen fra 2005 til 2009. Et interessant utviklingstrekk knyttet til produksjon av kjemikalier er at til tross for at beholdningen av direkteinvestert kapital i sektoren økte med flere titalls milliarder kroner i løpet av de påfølgende årene, så medførte ikke beholdningsveksten en stor økning i prosentandelen sektoren utgjorde av det totale beholdningen. Et tilsvarende utviklingstrekk gjorde seg også gjeldende for norske foretaks direkteinvesterte kapital i produksjon av næringsmidler. Til tross for en samlet beholdningsøkning fra 2005 til 2009 totalt sett, så økte ikke andelsprosenten næringen utgjorde av den totale beholdningen.

Som følge av enten en beholdningsnedgang eller en svak beholdningsvekst av norsk direkteinvestert kapital i ulike produksjonsnæringer, har også betydningen av investeringene i næringsgruppen totalt sett falt siden 2005. I løpet av fire år falt andelsprosenten næringsgruppen utgjorde av den totale beholdningen ifølge statistikk fra SSB med nesten 10%. En av hovedårsakene til den kraftige nedgangen skyldes blant annet at den direkteinvesterte kapitalen i næringsgruppens største sektor falt betydelig etter 2005.

Ses tendensene i beholdningsutviklingen for næringsgruppen under ett, er det mye som tyder på at betydningen produksjonsindustrien utgjør av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet, er synkende. Til tross for at beholdningen av direkteinvesteringene i ulike produksjonsnæringer totalt sett har økt siden 1998, så har direkteinvestert kapital i flere industrinæringer falt siden etter 2005. Disse utviklingstrekkene står i kontrast til den generelle beholdningsøkningen for norsk direkteinvestert kapital i utlandet, som i samme tidsperiode har økt betraktelig. Med andre ord har direkteinvesteringer knyttet til produksjonsindustrien tidvis tatt del i den totale beholdningsøkningen, men mot slutten av perioden øker ulikheten i utviklingstrenden mellom produksjonsstatistikken og den totale beholdningsstatistikken. Den dominerende rollen produksjonsindustrien tidligere hadde knyttet til norske direkteinvesteringer i utlandet, har avtatt inn i det nye årtusenet.

4.4 Norsk direkteinvestert kapital i servicenæringer

I motsetning til de to andre næringsgruppene, er næringsgruppen servicenæringer eller tjenestesektoren en langt mer omfattende og diffuse inndeling av ulike næringer og sektorer.

Gruppen inkluderer ulike former for handel, finansvirksomhet, transport, kommunikasjon, bygge- og anleggsvirksomhet, drift av eiendom, personligjenesteyting og tjenester knyttet til forretningsvirksomhet, samt infrastruktur.¹⁴¹ Omfanget av direkteinvestert kapital i ulike servicenæringer i verden har økt markant siden 1970-tallet, og i 2000 var over halvparten av verdens direkteinvesteringer lokalisert i ulike servicenæringer.¹⁴² Har den samme trenden gjort seg gjeldende i norsk direkteinvestert kapital i utlandet?

Tabell 4.5: Norsk utgående direkteinvestert kapital i de største servicenæringene i perioden 1998 til 2009 (i milliarder kroner)

Årstall	Fast eiendom	Privatpersoners feriehus	Transport	Finansiell tjenesteyting	Energi-forsyning
1998	34,5	14,6	11	2,9	na.
1999	42,4	17,9	16	7,7	na.
2000	43,9	23,2	47,8	3,2	23,5
2001	38,3	27,6	47	9,1	22,3
2002	31,6	36,7	31,7	9,7	16,7
2003	30	52,8	43,4	9,8	16,7
2004	42,8	71,8	68,2	9,3	17,1
2005	45,8	87,8	79,3	11	21,2
2006	57	116,6	132,5	14,4	22,5
2007	62,8	146,4	125,1	34,5	22,2
2008	92,3	162,5	155,1	40,2	38
2009	94,4	164	133,2	41,3	38,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014f.

Som det fremgår av tabell 4.5, er det flere sektorer i næringsgruppen hvor norske direkteinvestorer har investert betydelige summer i perioden etter 1998, og tendensene for beholdningsutviklingen i servicesektoren har flere interessante trekk ved seg. For det første viser utviklingstendensene at beholdningen av direkteinvestert kapital har økt i samtlige sektorer fra 1998 og frem til 2009. I motsetning til de to andre næringsgruppene har ikke den investerte kapitalen i servicesektoren hovedsakelig vært konsentrert rundt en enkeltnæring. Det har istedenfor vært en tendens til at flere servicenæringer har vært mottakere for betydelige summer kapital. For det tredje har utviklingstrekkene i flere næringer tidvis avviket fra den generelle trenden i den totale beholdningsutviklingen, og spesielt gjør utviklingstrekkene for 2004 og 2007 seg gjeldende her. I 2004, da veksten i den totale beholdningen igjen stagnerte, økte verdien av direkteinvesteringene i de fleste av servicenæringene. På samme måte som da den totale beholdningen falt for første gang i 2007,

¹⁴¹ Jones 2005:109

¹⁴² Jones 2005:39

økte også beholdningen av direkteinvestert kapital betydelig i de fleste servicenæringene. For eksempel doblet beholdningen for direkteinvestert kapital i finansiell tjenesteyting det samme år. Det var bare i transportsektoren og energiforsyning som hadde en nedgang i 2007.¹⁴³ Med andre ord hadde muligens fallet i den totale beholdningen i 2007 vært mer dramatisk, hadde det ikke vært for beholdningsøkningen i de fleste servicenæringene det året.

På en annen side er det også en bemerkelsesverdig observasjon at verdiene for næringene i tabellen viste en tendens til stagnasjon det siste året i undersøkelsesperioden. Etter flere år med en betydelig beholdningsøkning i servicenæringene, stagnert eller falt verdien av investeringene i 2009. Hvorvidt dette utviklingstrekket skyldes en ny trend i beholdningsutviklingen for tjenestesektoren etter flere år med en sterk beholdningsvekst, eller bare var en midlertidig brems i utviklingen, kan være en interessant problemstilling å undersøke nærmere når det foreligger data for årene etter 2009.

Til tross for at beholdningen av direkteinvestert kapital ikke har vært konsentrert rundt en enkeltnæring i undersøkelsesperioden, må likevel tendensene i beholdningsutviklingen for de to største sektorene ved utgangen av 2009, privatpersoners feriehus og transport, kommenteres. Begge næringene har i perioden etter 1998 vist en tendens til en meget sterk beholdningsvekst av direkteinvestert kapital i sektorene. I transportsektoren har verdien av investeringene henholdsvis økt fra 11 milliarder kroner til over 133 milliarder kroner i løpet av tolvårsperioden, mens verdien av nordmenns feriehus i utlandet steg fra 14,6 milliarder kroner til hele 164 milliarder kroner i 2009. Sammenlignet med de andre servicenæringene, har det ikke vært noen andre sektorer som i undersøkelsesperioden har vist en tilsvarende sterk tendens til beholdningsøkning. En annen interessant observasjon er knyttet til privatpersoners feriehus. Sektoren er den eneste næringen som hadde en sammenhengende beholdningsøkning igjennom hele undersøkelsesperioden. Og på bakgrunn av den sterke beholdningsveksten, har investeringer i ferieboliger blitt en av de største næringene i direkteinvesteringssammenheng.

At posten privatpersoners feriehus i utlandet blir tatt med i denne direkteinvesteringsundersøkelsen kan i første omgang kanskje virke litt merkelig, ettersom man ofte forbinder direkteinvesteringer med noe selskaper beskjeftiger seg med. Likevel er en privatpersons kjøp, salg eller forvaltning av ett eller flere feriehus i utlandet som en

¹⁴³ Med transport og energiforsyning omfattes her luft- og sjøtransport, samt elektrisitet-, gass-, damp- og varmtvannforsyning.

direkteinvestering å regne¹⁴⁴. På samme måte som et norsk eiendomsselskap som operer med omsetning og drift av fast eiendom i utlandet. Den betydelige beholdningsøkningen i sektoren siden 1998, skyldes naturlig nok at perioden har vært preget av storstilt vekst i nordmenns kjøp av feriehus i utlandet. På bakgrunn av informasjon fra nordmenns selvangivelser, var tallet for feriehus i utlandet på 7764. I løpet av ni år hadde antallet feriehus eid av nordmenn steget til å utgjøre hele 46 395 i 2010. En økning på hele 38 631 boliger. Nordmenns feriehus er spredt utover flere land i alle verdens hjørner, men er for meste konsentrert i landene rundt Middelhavet eller i Norden.¹⁴⁵

Denne veksten i kjøp av feriehus i utlandet kan være et resultat av den høykonjunkturen som har gjort seg gjeldende i norsk økonomi i samme periode, og som ble diskutert i kapittel 3. Som følge av den gode økonomiske perioden har kanskje flere nordmenn fått en langt større mengde kapital mellom hendende, som igjen er blitt brukt på kjøp av feriebolig i utlandet. Byggeboomen av boliger i landene rundt Middelhavet før finanskrisen inntraff i 2007, førte til at boligprisen falt og en rekke boliger stod for salg. Denne hendelsen kombinert med en høykonjunktur i norsk økonomi gjennom flere år, førte til at nordmenn kunne velge boliger fra øverste hylle i området.¹⁴⁶ En økning i kjøp av feriehus på grunn av en sterk kjøpekraft, kan også tenkes å ha gjort seg gjeldende i de andre deler av verden.

4.4.1 Betydningen av direkteinvestert kapital i servicenæringer øker

Diskusjonen ovenfor har påpekt at beholdningen av direkteinvestert kapital i servicenæringer har økt betydelig i årene etter 1998. Hvorvidt beholdningsøkningen også har medført at direkteinvesteringene i servicesektoren har fått en økt betydning sammenlignet med den totale beholdningen, skal belyses nedenfor.

¹⁴⁴ Privatpersoners feriehus blir regnet som en servicenæring i denne oppgaven, ettersom omfanget av investeringene i utlandet har etter hvert blitt så omfattende, at det er vanskelig å forestille seg at boligene kun er til privat bruk. Mest sannsynlig forekommer også utleie og drift av ferieboligene.

¹⁴⁵ E24 2012a.

¹⁴⁶ E24 2012b.

Tabell 4.6: Norsk direkteinvestert kapital i servicenæringer fra 1998 til 2009. Prosent av total.

Årstill	Eiendom	Privatpersoners feriehus	Transport	Finansiell tjenesteyting	Energi-forsyning	Annet	Total
2005	6,8%	13,0%	11,7%	1,6%	3,1%	9,8%	46,0%
2006	7,0%	14,3%	16,3%	1,8%	2,8%	10,1%	52,3%
2007	7,9%	18,3%	15,6%	4,3%	2,8%	4,3%	53,1%
2008	9,7%	17,1%	16,3%	4,2%	4,0%	3,8%	55,1%
2009	9,6%	16,6%	13,5%	4,2%	4,0%	4,2%	52,0%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014f.

Som det fremgår av tabell 4.6 har en betydelig del av norsk direkteinvestert kapital i femårsperioden vært lokalisert i ulike servicenæringer. De ulike endringene i andelsprosentene servicenæringene utgjør av den totale beholdningen, har i den forbindelse noen interessante trekk ved seg. For det første har utviklingen i de ulike næringenes andelsprosent, i motsetning til andre sektorer i de to andre næringsgruppene, stort sett stått i stil med beholdningsutviklingen i samme periode. En økningen i beholdningen for en næring, har som oftest resultert i en høyere prosentandel. Samtlige av de fem største servicenæringene i tabellen overfor, har totalt sett hatt en økning i andelsprosenten fra starten av perioden til 2009.

De tidvis store endringene i andelsprosenten ”annet”, har hovedsakelig skyldes svingninger i næringspostene annen personlig tjenesteyting og handel, vedlikehold og reparasjon av motorvogner.¹⁴⁷ Næringen annen personlig tjenesteyting domineres trolig av direkteinvestert kapital i telekommunikasjonsvirksomhet, som mest sannsynlig ikke har sin egen næringspost på grunn av konfidensialitetshensynet som ble diskutert i kapittel to.¹⁴⁸ Posten ”annet” illustrerer likevel godt hvor mange ulike næringer i servicesektoren som har vært mottakere for norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden.

At det er flere servicenæringer som har vært mottakere for betydelige summer av norsk direkteinvestert kapital i årene etter 1998, har også gjort sitt utslag på den totale prosentandelen servicenæringen utgjør av den totale beholdningen. På bakgrunn av den store beholdningsveksten for femårsperioden samlet sett, gikk andelsprosenten tjenestesektoren utgjorde fra 46% i 2005, til å utgjøre over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i de påfølgende årene. Årsaken til fallet i 2009 skyldes en kombinasjon av en stor

¹⁴⁷ Statistisk sentralbyrå 2014f

¹⁴⁸ T.L. Larsen 20. januar 2015

beholdningsøkning av investert kapital i olje- og gassektoren, samt en tendens til fall eller stagnasjon i direkteinvestert kapital i servicenæringene.

Tatt i betraktning at direkteinvesteringer i servicesektoren har økt også på verdensbasis, er det i så måte kanskje ikke så overraskende at over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital mot slutten av undersøkelsesperioden har vært lokalisert i ulike servicenæringer.¹⁴⁹ Norge har med andre ord fulgt den internasjonale trenden som har gjort seg gjeldende i verdensøkonomien.

4.5 Komparasjon av utviklingstrekkene i næringsgruppene

Kartleggingen av tendensene i beholdningsutviklingen for de tre næringsgruppene, har vist at flere likheter og ulikheter har gjort seg gjeldende mellom næringsgruppene. Et likhetstrekk er at samtlige av de største næringene i gruppene har vist en tendens til en økt beholdning av direkteinvestert kapital fra starten av undersøkelsesperioden og frem til 2009 totalt sett.

På en annen side, så har de ulike produksjonsnæringene skilt seg ut i forhold til beholdningsutviklingen for de andre sektorene i de to andre næringsgruppene. Til tross for at omfanget av investeringene i produksjonsindustrien også har økt etter 1998, har likevel beholdningsveksten for de ulike sektorene i næringsgruppen ikke vært like sterk som næringene i de andre gruppene. For eksempel var den største næringen i produksjonsindustrien i 1998, produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter, den tredje største næringen totalt sett. I løpet av perioden frem til 2009, har avstanden til den største næringen i de andre næringsgruppene økt betydelige. Ved utgangen av 2009 var beholdningen av direkteinvestert kapital i olje- og gassektoren firedobbel som beholdningen for investeringene i produksjon av kjemikalier, mot bare dobbel så stor i 1998. Beholdningen for direkteinvesteringene i produksjonsnæringen var faktisk i 1998 langt større enn investeringene i ferieboliger, men på grunn av den sterke veksten i investeringene i ferieboliger var dette forholdet snudd på hodet i 2009.

Tendensene for beholdningsutviklingen i produksjonsindustrien avviker også tidvis fra utviklingstrekkene for sektorene i de to andre næringsgruppene. For eksempel viser diskusjonen ovenfor at beholdningsutviklingen av direkteinvestert kapital i de fleste næringene i utvinning av naturressurser og tjenestesektoren, falt eller stagnerte i 2002. En periode hvor også veksten i den globale beholdningen av direkteinvesteringer viste en tendens

¹⁴⁹ Jones 2005:39

til stagnasjon etter flere år med vekst.¹⁵⁰ Sett bort i fra en nedgang i direkteinvestert kapital knyttet til papirproduksjon, så økte verdien av investeringene i alle produksjonsnæringene i 2002. I tillegg var beholdningsøkningen for produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter rekordstort. Et utviklingstrekk som gikk i mot den generelle utviklingstendensen i de fleste andre sektorer.

Til tross for tidvis store forskjeller knyttet til verdien av direkteinvestert kapital i produksjonsindustrier og servicenæringer, har likevel disse to næringsgruppene hatt til felles at beholdningen direkteinvesteringer har vært spredd utover flere næringer i undersøkelsesperioden. Et utviklingstrekk som står i kontrast til næringsgruppen utvinning av naturressurser, hvor den største delen av all direkteinvestert kapital i gruppen har vært konsentrert rundt olje- og gassektoren.

Et annet trekk hvor beholdningsutviklingen i utvinning av naturressurser skiller seg fra utviklingstrekkene i de to andre næringsgruppene, er knyttet til de ulike endringsmønstrene for 2007. I motsetning til nedgangen av direkteinvestert kapital i utvinning av naturressurser, som skyldtes olje- og gassnæringens fall på over 12%, så gjorde ikke tendensen til et kraftig fall i beholdningen seg gjeldende i sektorene i de andre næringsgruppene. Tvert imot viste tendensen i utviklingen at beholdningen økte i flere av service- og produksjonsnæringene. Riktignok falt også verdien av direkteinvestert kapital i enkelte av produksjonsnæringene i 2007, men nedgangen var ikke like dramatisk som i olje- og gassektoren.

Ettersom det hovedsakelig var verdien av den direkteinvesterte kapitalen i olje- og gassektoren som i 2007 falt, kan fallet i sektoren muligens ha vært en av hovedforklaringene på hvorfor den totale beholdningen også falt i 2007. Siden den generelle utviklingstendensen i de to andre næringsgruppene viste hovedsakelig en beholdningsvekst i 2007, står fallet i beholdningen i olje- og gassektoren igjen som en av de beste forklaringsfaktoren på fallet i den totale beholdningen samme år.

4.5.1. Konsentrasjon av norsk direkteinvestert kapital i få sektorer

Hvorvidt det har vært ulike endringer i hvilke næringer som har vært de største mottakerne for norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden, kan være interessante å belyse.

Tabell 4.7: De fem største mottakernæringene for norsk utgående direkteinvestert kapital i årene 1998, 2004 og 2009 (i milliarder kroner).

¹⁵⁰ Jones 2005:39

	1998	2004	2009
1.	Olje og gass (51,8)	Olje og gass (106,1)	Olje og gass (279,5)
2.	Fast eiendom (34,5)	Feriehus (71,8)	Feriehus (164)
3.	P.kjemikalier (27,5)	Transport (68,2)	Transport (133,2)
4.	Feriehus (14,6)	P.kjemikalier (63,7)	Fast eiendom (94,4)
5.	Transport (11)	Fast eiendom (42,8)	P.kjemikalier (71,5)

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014f.

Rangeringene av de fem største mottakernæringene for norsk direkteinvestert kapital for perioden, avspeiler langt på vei de utviklingstrekkene som er blitt diskutert ovenfor. Sett i lys av tendensen til en meget kraftig beholdningsøkning i olje- og gassektoren, er det kanskje ikke så overraskende at denne næringen har vært den klart største sektoren igjennom hele undersøkelsesperioden. Olje- og gassektoren er den viktigste næringen for norsk økonomi generelt, og det var muligens å forvente at også sektoren ville gjøre seg gjeldende som den største mottakernæringen for norsk direkteinvestert kapital i utlandet.

Også andre interessante observasjoner gjør seg gjelden i tabellen. For det første har tre av de fem største næringene i perioden vært servicenæringene. For det andre er gjenspeilet tendensen til en betydelig beholdningsøkning i tjenestesektoren, ettersom privatpersoners feriehus, transportsektoren og omsetning og drift av fast eiendom i 2009, var henholdsvis den nest, tredje og fjerde største mottakernæringen. For det tredje er det et interessant utviklingstrekk at produksjon av kjemikalier gradvis faller på rangeringslisten. Dette utviklingstrekket kan benyttes som et ny indikator på at norsk direkteinvestert kapital i produksjonsindustrien generelt sett har mistet betydning i det store bildet.

Videre viser tabellen at det ikke har vært noen forandringer i hvilke næringene som har vært de fem største gjennom hele perioden. Til tross for at det har vært rokkeringer i rangeringen mellom de fem ulike næringene, er det likevel ikke noen nye enkelt næringer som har gjort seg gjeldende på topplisten. Dette utviklingstrekket forteller at norsk direkteinvestert kapital fra 1998 og frem til 2009 i all hovedsak har vært konsentrert rundt noen få næringer. Ved utgangen av 2009 var for eksempel 75% av all norsk direkteinvestert kapital lokalisert i disse fem næringene. På en annen side må jeg også påpeke at det kan godt tenkes at norsk direkteinvestert kapital i telekommunikasjon også er høy og kunne ha gjort seg gjeldende i slik rangering i undersøkelsesperioden. Men ettersom statistisk sentralbyrå har valgt å anonymisere beholdningstallene i sektoren på bakgrunn av konfidensialitetshensyn, er det ikke mulig å diskutere næringen nærmere i denne oppgaven.

4.5.2 Norsk direkteinvestert kapital i ulike sektorer i perioden 1990 til 1994

Ettersom det per i dag ikke eksisterer tilgjengelig offentlig statistikk over næringsfordelingen over norsk direkteinvestert kapital i utlandet før 1998, må tidligere forskning som på den tiden hadde tilgang på dette kildematerialet brukes. I Kvinge sitt FAFO-notat fra 1996 kartla Kvinge norsk direkteinvestert kapital i utlandet i perioden 1990 til 1994, der det blant annet ble gitt en oversikt over næringsfordelingen av investeringene.¹⁵¹ Det er likevel viktig å påpeke at observasjonene Kvinge gjorde i 1996 baserte seg på et annet kildegrunnlag og en annen metode for datafangsten av direkteinvesteringene enn jeg har gjort i min diskusjon.¹⁵² Likevel kan prosentandelen næringene utgjorde av den totale direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 1994, brukes for å berette hvorvidt det har forekommet endringer i utviklingstrenden fra starten til slutten av undersøkelsesperioden.

Tabell 4.8: Norsk direkteinvestert kapital i utlandet 1990 – 1994, for delt på næringer (prosent av total)

	1990	1991	1992	1993	1994
Olje og bergverksdrift	11,8%	12,8%	13,7%	17,9%	22,6%
Industri	57,2%	54,3%	60,3%	57,9%	52,6%
Bygge-,anleggsvirksomhet	1,1%	0,8%	0,7%	0,6%	0,0%
Varehandel, hotell-,restaurantdrift	6,7%	9,1%	6,7%	4,4%	6,7%
Transport, lagring, post, telekommunikasjon	6,8%	8,8%	7,3%	7,9%	6,9%
Bank, forsikring, eiendom, finansiell tjenesteyting	13,2%	11,9%	9,7%	9,6%	9,5%
Andre næringer	3,1%	2,3%	1,5%	1,6%	1,6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%

Kilde: Kvinge 1996:23

Som det fremgår av tabell 4.8, har utviklingstendensene i næringsfordelingen av norsk direkteinvestert kapital fra 1990 og frem til 2009 flere spennende trekk ved seg. En av de mest slående observasjonene, er at omfanget av norske foretaks direkteinvesterte kapital i produksjonsnæringer har falt markant frem til 2009. I starten av 1990-tallet utgjorde verdien av norske direkteinvestert kapital i produksjonsnæringer over halvparten av den totale beholdningen. Sammenlignes andelsprosentene for industrien i tabellen ovenfor med tabell 4.4, vises det en trend hvor omfanget av investeringene i industrinæringene har mer enn halvert seg mot slutten av undersøkelsesperioden. På bakgrunn av diskusjonen vedrørende beholdningsutviklingen av norske direkteinvesteringer i produksjonsindustrien mot slutten av

¹⁵¹ Kvinge 1996:7-8,23

¹⁵² Kvinge brukte i sin forskning offisiell og tilgjengelig statistikk fra Norges Bank, der en eierandel på minimum 10% av investeringsobjektet regnes som en direkteinvestering, mot 20% i nyere metode. I tillegg brukes en annen standard for næringsinndeling enn den tilgjengelige offisielle i dag. Jeg legger likevel til grunn at industri her er det samme som min definisjon, produksjonsindustri (Kvinge 1996:7).

perioden, er det grunn til å tro at omfanget av investeringene i næringsgruppen har falt betydelig siden starten av 1990-tallet. Til tross for at prosentandelene i de to tabellene baserer seg på forskjellig metode.

Et annet interessant utviklingstrekk i tabell 4.8, er knyttet til oljesektoren.¹⁵³ Ifølge tabellen var investeringene i olje- og gassektoren i sterk vekst i denne femårsperioden, hvor prosentandelen sektoren utgjorde av den totale beholdningen doblet seg fra 1990 til 1995. Ifølge Kvinges observasjoner økte med andre ord omfanget av den direkteinvesterte kapitalen i oljesektoren på bekostning av produksjonsindustrien. På grunn av trenden vedrørende en betydelig beholdningsvekst for norske direkteinvesteringer knyttet til utvinning av olje- og gass i denne femårsperioden, var det kanskje grunn til å tro at denne trenden også ville fortsette utover etter 1994, og utover 1990-tallet.¹⁵⁴

På grunn av mangelfullt kildemateriale og ny metode for innsamlingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, har det i denne oppgaven ikke vært mulig å gi en videre oversikt over sektorens prosentandel av den totale beholdningen før femårsperioden 2005 til 2009. Likevel viser endringene i prosentsatsene for sektoren en interessant utviklingstendens fra starten av 1990-tallet til slutten av undersøkelsesperioden. Ifølge mine beregninger har ikke omfanget av direkteinvesteringene i oljesektoren i det store bildet endret seg vesentlig fra starten av 1990-tallet og frem til perioden 2005-2009. Den gjennomsnittlige andelsprosenten for olje- og gassektoren mot slutten av perioden var på omtrent 25%, og aldri høyere enn 28%. Med andre ord er det grunn til å tro at olje- og gassektoren ikke har utgjort en meget dominerende rolle og utgjort over halvparten av investeringene i undersøkelsesperioden, ettersom produksjonsindustrien videre utover 1990-tallet fortsatt stod for over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet.¹⁵⁵ Selv om beholdningen av direkteinvestert kapital i oljesektoren har økt betydelig siden 1998, mens omfanget av den investerte kapitalen i industrien har på en annen side blitt halvert mot slutten av undersøkelsesperioden, har likevel ikke andelsprosenten i utvinning av olje- og gass økt nevneverdig mot slutten av undersøkelsesperioden. Hovedforklaringen bak dette utviklingstrekket skyldes den betydelige beholdningsveksten i norsk direkteinvestert kapital i servicenæringer.

¹⁵³ Bergverksdrift er også inkludert i denne posten, men det er grunnlag for å tro at det er utvinning av olje som er den dominerende aktøren i denne sammenhengen, og jeg vil derfor ha dette som utgangspunkt i videre diskusjonen.

¹⁵⁴ Kvinge 1996:23

¹⁵⁵ Benito 1998:126-127

Trenden i den internasjonale i utviklingen i direkteinvesteringssammenheng, viste at en økning av direkteinvestert kapital i servicenæringer begynte å øke utover 1970-tallet.¹⁵⁶ I så måte var det derfor kanskje ikke overraskende at norske direkteinvesteringer i sektoren også ved starten av 1990-tallet utgjorde en relativt høy andel av den totale beholdningen. Likevel har trenden utover undersøkelsesperioden påpekt at det totale omfanget av norsk direkteinvestert kapital i ulike servicenæringer har økt betydelig mot slutten av perioden, sammenlignet med de første årene på 1990-tallet. Årsaken skyldes som tidligere diskutert den store beholdningsveksten av direkteinvestert kapital i næringsgruppen i årene etter 1998. En annen interessant observasjon knyttet til servicenæringene i tabellen ovenfor, er at selv på starten av 1990-tallet utgjorde de ulike servicesektorene til sammen en langt større andel av den totale beholdningen enn direkteinvestert kapital i oljesektoren. Men på en annen side var det heller ikke i denne femårsperioden noe som tydet på at noen av enkelte servicenæringer utgjorde en større andelsprosent av den totale beholdning enn oljenæringen. Den eneste enkeltneringen som trolig har vært mottaker for en større mengde norsk direkteinvestert kapital ved starten av undersøkelsesperioden, var investert kapital i kjemiske produkter. Ifølge Kvinge utgjorde investeringene i kjemiske produkter to tredjedeler av all direkteinvestert kapital i produksjonsindustrien ved starten av 1990-tallet.

4.6 Likevel en "todeling" i norsk direkteinvestert kapital?

Spørsmålet knyttet til hvilken næringsprofil Norge som direkteinvestor i nyere tid har hatt, er et sammensatt spørsmål. Utover 1990-tallet var det norsk direkteinvestert kapital i ulike industrinæringer som dominerte direkteinvesteringsbildet, og man kan si at det var direkteinvesteringer i industrinæringer som var norsk profil i denne perioden.¹⁵⁷ Utover det nye millenniumet har likevel dette bildet endre seg. Norsk direkteinvestert kapital i ulike servicenæringer har imidlertid mot slutten av undersøkelsesperioden tatt over den dominerende posisjonen investeringene i produksjonsindustrien hadde på 1990-tallet. Man har altså sett en endring i den norske næringsprofilen fra å være en direkteinvesteringsnasjon som har investert mest i ulike industrinæringer, til å bli en nasjon som i det nye årtuset har direkteinvestert mest i forskjellige typer servicenæringer.

Selv om Norge som direkteinvestor i nyere tid har utviklet sin investeringsprofil til å omhandle direkteinvesteringer i ulike servicenæringer, kan det likevel være en for generell slutning. Hvis man er på jakt etter spesifikke enkeltneringer som tydeligere uttrykker hvilken

¹⁵⁶ Jones 2005:39

¹⁵⁷ Benito 1998:131

næringsprofil Norge mot slutten av undersøkelsesperioden har hatt, må vi gjøre en grundigere undersøkelse av beholdningsstatistikken for å finne svaret. Det har i årene før og etter 1998 ikke gjort seg gjeldende en enkeltnæring som har utgjort over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Likevel har beholdningsutviklingen av direkteinvestert kapital vist en tendens til at investeringene har vært konsentrert rundt fem store næringer. Olje og gassnæringen, privatpersoners feriehus, omsetning og drift av fast eiendom, transportsektoren og produksjons av kjemikalier og kjemiske produkter har ifølge tilgjengelig statistikk vært de største enkeltnæringen igjennom hele perioden fra 1998 og frem til 2009. Man kan derfor si at Norge som direkteinvestor ikke har en dominerende sektor som utgjør norsk næringsprofil, men heller har hatt noen få ulike enkeltnæringer hvor en stor del av beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet har vært konsentrert rundt.

På en annen side kan næringsklyngen av sektorer som var de største mottakernæringene for norsk direkteinvestert kapital krympes ytterligere. På bakgrunn av trenden i utviklingen for de ulike næringene i perioden 2005 til 2009, har det utkrystallisert seg tre enkeltnæringer som til sammen har utgjort en dominerende rolle mot slutten av undersøkelsesperioden. Norsk direkteinvestert kapital i privatpersoners feriehus og omsetning og drift av fast eiendom og i olje- og gasssektoren, har i den siste femårsperioden av undersøkelsen utgjort en betydelig andel av den totale beholdningen.

Tabell 4.9: Norsk utgående direkteinvestert kapital i olje- og gasssektoren, privatpersoners feriehus og omsetning og drift av fast eiendom 2005 – 2009 (prosent av total)

Årstall	2005	2006	2007	2008	2009
Olje og gass	25,1%	27,2%	24,2%	23,5%	28,4%
Feriehus	13,0%	14,3%	18,3%	17,1%	16,6%
Fast eiendom	6,8%	7,0%	7,9%	9,7%	9,6%
Sum	44,9%	48,5%	50,3%	50,3%	54,6%

Kilde: Statisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014f.

Hvis man slår sammen næringene privatpersoners feriehus og omsetning og drift av fast eiendom til fellesbetegnelsen ”eiendom”, så har beholdningen direkteinvesteringene knyttet til eiendom og olje- og gassnæringen utgjort tidvis over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet. I tillegg viser trenden i utviklingen at andelsprosenten disse tre næringene utgjør av den totale beholdningen er økende.

På bakgrunn av observasjonene ovenfor, kan man argumentere for at en annen form for todelingsproblematikk likevel har gjort seg gjeldende i direkteinvesteringssammenheng. Selv om den samlede andelsprosenten ikke oversteg 50% før i 2007, er det likevel grunnlag for å hevde at verdien av direkteinvesteringene i eiendoms- og olje- og gassektoren har blitt dominerende næringer i mot slutten av undersøkelsesperioden. Av den grunn kan man derfor hevde at norsk næringsprofil har utviklet seg til å omhandle direkteinvestert kapital i næringene eiendom og olje- og gassektoren.

4.7 Konklusjon

Hvilke næringer som har vært de største mottakernæringene for norsk direkteinvestert kapital i utlandet, har variert i undersøkelsesperioden. Ved inngangen av og utover 1990-tallet var det norsk direkteinvestert kapital i ulike produksjonsnæringer som utgjorde over halvparten av all investert kapital. Særlig var det produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter som gjorde seg gjeldende som den største produksjonsnæringen, men en betydelig mengde kapital var også direkteinvestert i olje- og gassutvinning på 1990-tallet.

I utviklingen utover det nye millenniet, gjorde det imidlertid seg gjeldende et skifte i hvilken næringsprofil Norge som direkteinvestorer hadde. Utover 2000-tallet falt omfanget av investeringene i produksjonsindustrien betraktelige, og istedenfor var det direkteinvestert kapital ulike servicenæringer som mot slutten av undersøkelsesperioden utgjorde over halvparten av beholdningen. En utvikling som i så måte var i tråd med den internasjonale utviklingstrenden, ettersom ulike servicenæringer i 2000 utgjorde over halvparten av all direkteinvestert kapital i verden.

I kartleggingen av næringsprofilen Norge som direkteinvestor har hatt i undersøkelsesperioden, viste det seg at todelingsproblematikken hvor olje- og gassektoren har vært den dominerende enkeltnæringen i norsk økonomi generelt, ikke har gjort seg gjeldende på samme måte i norsk direkteinvesteringssammenheng. Selv om utvinning av olje- og gass var en av de største mottakernæringene ved starten av 1990-tallet, og var den klart største enkeltnæringen i perioden 1998 til 2009, utgjorde sektoren likevel aldri over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden. Basert på mine observasjoner, var den største prosentandelen sektoren utgjorde av den totale beholdningen aldri høyere enn knappe 28%.

På en annen side har en annen form for todeling gjort seg gjeldende mot slutten av undersøkelsesperioden. Privatpersoners feriehus i utlandet, omsetning og drift av fast

eiendom, samt olje- og gassektoren, utgjorde i perioden 2005 til 2009 omtrent halvparten eller over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Med andre ord har den norske næringsprofilen mot slutten av undersøkelsesperioden utviklet seg til å omhandle direkteinvestert kapital i eiendom og olje- og gassektoren.

En annen trend som gjorde seg gjeldende i kartleggingen av næringene i årene etter 1998, var at investeringene hadde en tendens til å konsentrere seg rundt noen få enkelt næringer. Olje- og gassektoren, privatpersoners feriehus, transportsektoren, omsetning og drift av fast eiendom og produksjon av kjemikalier var under hele perioden etter 1998 de fem største enkelt næringene norske direkteinvestorer direkteinvesterte mest i. På en annen side er det også viktig å påpeke at på grunn av konfidensialitetshensyn så har ikke norsk direkteinvestert kapital i telekommunikasjonssektoren vært mulig å kartlegge i dette kapitlet. Det kan likevel godt tenkes at også denne sektoren også har vært en stor næring i norsk direkteinvesteringssammenheng.

Den gjennomgående trenden i hele undersøkelsesperioden har likevel vært en klart tendens til konsentrasjon av investert kapital i noen få enkelt næringer. Det mest karakteristiske med Norge i denne sammenhengen har derfor vært at norske direkteinvestorer kapital ikke har vært spredt utover et vidt spekter av næringer, men hovedsakelig vært konsentrert rundt noen få store sektorer.

Kapittel 5

Norske direkteinvesteringer i utlandet

Geografisk fordeling

5.1 Innledning

Som følge av en storstilt vekst i norske foretaks internasjonalisering og beskjeftigelse med direkteinvesteringer, vil en nordmann som er på reisefot i utlandet i dag kanskje fort kjenne igjen flere norske selskaper. Er man på ferie i Bangladesh kan man ringe hjem til Norge ved hjelp av den Telenoreide telekommunikasjonsoperatøren Grameen Phone. Statoils bensinstasjoner er ofte å se på bilferier i Europa, og en norsk utvekslingsstudent i Sør-Afrika kan få strøm produsert av den norske solkraftprodusenten Scatec.¹⁵⁸ Listen over norske selskaper som operer i utlandet kan gjøres lang. Kartleggingen og diskusjonen i de to forrige kapitlene viste at beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet har økt markant siden 1990.

Tradisjonelt sett har direkteinvesteringer fra en stat konsentrert seg rundt to forskjellige utviklingstrekk. Det ene utviklingstrekket er at selskaper foretrekker å direkteinvestere i naboland, eller stater som har sterke kulturelle, politiske eller økonomiske tilknytninger til bedriftens moderland. En såkalt nærhetsfaktor, som ble presentert i kapittel to.¹⁵⁹ Det andre utviklingstrekket er at direkteinvesteringer flokker seg rundt de største og mektigste økonomiene i verden. Spesielt for store multinasjonale selskaper er det viktig å operere og ha et fotfeste i hver av de største økonomiene i Nord-Amerika, Europa og Asia. I 1997 utgjorde for eksempel beholdningen av direkteinvestert kapital i Nord-Amerika, Europa og Japan hele 71% av all direkteinvesteringer i verden.¹⁶⁰

Som tabell 5.1 viser, passer utviklingstrekkene i norske direkteinvesteringer i utlandet for perioden 1969 til 1989 bra med beskrivelsene nevnt ovenfor.

¹⁵⁸ Telenor Group 2015, Scatec 2015

¹⁵⁹ Schröter 1994:206

¹⁶⁰ Dunning og Lundan 2008:48-49

Tabell 5.1: Prosentandel av den geografiske fordelingen norske direkteinvesteringer i utlandet 1969 –1989

	1969	1979	1989
Vest-Europa	73,3%	67,2%	68,3%
Nord-Amerika	16,7%	15,5%	19,6%
Asia/Oseania	6,7%	10,3%	9,5%
Resten av verden	3,3%	6,9%	2,6%

Kilde: Ingvild Selfors 1999:43¹⁶¹

Vesteuropeiske og nordamerikanske stater har vært de største mottakerlandene for norske foretaks direkteinvesteringer i utlandet, og har utgjort mellom 80% til 90% av beholdningen i perioden. Riktignok falt andelsprosenten i Vest-Europa fra starten til slutten av perioden, og økte i Nord-Amerika og Asia/Oseania, men tabellen poengterer at størstedelen av all direkteinvestert kapital fra Norge i denne tjueårsperioden gikk til stater i triaden Vest-Europa, Nord-Amerika og Asia.

Mye har likevel skjedd i utviklingen av verdensøkonomien etter 1989. Utover 1990-tallet fortsatte liberaliseringsbølgen som hadde startet på 1980-tallet. Nå åpnet også en stor del av verdens utviklingsland økonomiene sine for direkteinvesteringer, etter flere med år med skepsis ovenfor slike investeringer.¹⁶² Sovjetunionens fall i 1991 medførte også en liberalisering av økonomiene i østeuropeiske stater og dermed åpnet det seg opp nye markedsmuligheter for selskapers som ønsket å beskjeftige seg med direkteinvesteringer i Øst-Europa. Kina, som i 1979 la seg på en langt mer markedsorientert politisk linje enn tidligere, var i store deler av 1990-tallet verdens nest største mottakerland for direkteinvesteringer.¹⁶³ Også India liberaliserte økonomien sin på starten av 1990-tallet, og har med tiden blitt et viktig mottakerland for direkteinvesteringer.¹⁶⁴ Et interessant trekk i utvikling, med tanke på at det var ingen multinasjonale investeringer i Kina på 1980-tallet, og nesten ingen i India på samme tid.¹⁶⁵ I tillegg økte andelen av medlemsland i den Europeiske Union i henholdsvis 1995 og 2004, hvor det siste året innebar at en rekke østeuropeiske stater ble med i unionen. Medlemsutvidelsen medførte en økt liberalisering av handelsbarrierer og

¹⁶¹ Selfors statistikk bygger på et utvalg av de største norske selskapene som beskjeftiger seg med direkteinvesteringer i perioden. Bedriftene som er utvalgt står derimot for den største andelen av all direkteinvestert kapital i utlandet, og tabellen gir derfor en oversikt over den geografiske fordelingen av den største delen av all norsk direkteinvestert kapital fra Norge i dette tidsrommet (Selfors 1999:4).

¹⁶² Jones 2005:33-35

¹⁶³ Jones 2005:35

¹⁶⁴ Jones 2005:38

¹⁶⁵ Jones 2005:33

flyt av varer og tjeneste på det europeiske kontinent.¹⁶⁶ Det er også verdt å påpeke at til tross for at direkteinvesteringer historisk sett har vært konsentrert rundt rike industriland, ser bilde nå ut til å mulig endre seg noe. For første gang etter andre verdenskrig, var utviklingsland i 2010 mottakere for over halvparten av alle direkteinvesteringstransaksjoner foretatt i løpet av ett år.¹⁶⁷

På bakgrunn av de ulike endringene i verdensøkonomien og den økende beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet etter 1990-tallet, vil det være interessant å kartlegge og diskutere trenden i den geografiske fordelingen og hvilke geografiske områder som har vært de største vertslandene for direkteinvesteringene. Diskusjonen vil omfatte blant annet hvorvidt nærhetsfaktoren har gjort seg gjeldende i undersøkelsesperioden. For å få en så bred bakgrunnsinformasjon som mulig for diskusjonen, vil utviklingstendensene for norsk direkteinvestert kapital på de ulike kontinentene i første omgang bli kartlagt og diskutert hver for seg.¹⁶⁸ Helt tilslutt vil en diskusjon vedrørende hvilke karakteristiske trekk som har gjort seg gjeldende i den geografiske fordelingen blir diskutert.

På grunn av manglende datamateriale, vil perioden 1998 til 2012 være tidsperioden som omhandler den geografiske fordelingen av investeringene i ulike stater, og 2004 til 2012 når det gjelder kontinenter. For å undersøke hvorvidt det har forekommet endringer i den geografiske fordelingen av direkteinvestert kapital fra starten av 1990-tallet til slutten av undersøkelsesperioden, vil mine observasjoner ses i forhold til Kvinges observasjoner i femårsperioden 1990 til 1994.

5.2 Utviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Europa fra 2004 til 2012

Europeiske stater og det europeiske kontinentet har historisk sett vært en av de viktigste handelspartnerne for Norge og norske bedrifter. Tabell 5.1 viser at europeiske stater, og da særlig vesteuropeiske stater, også har vært viktige mottakerland for norsk direkteinvestert kapital helt fra starten av norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer. I undersøkelsesperioden nedenfor diskuteres beholdningsutviklingen av all norsk direkteinvestert kapital på kontinentet fra 2004 og frem til 2012, og trendene i utviklingen har flere interessante trekk ved seg.

¹⁶⁶ Jones 2005:35

¹⁶⁷ UNCTAD 2010:xvii

¹⁶⁸ Kontinentet Oseania vil ikke være en del av kartleggingen i denne oppgaven, ettersom det i undersøkelsesperioden har vært lite norsk direkteinvestert kapital i områder (se vedlegg 15)

Tabell 5.2: Beholdningsoversikt over all norsk utgående direkteinvestert kapital på det europeiske kontinent 2004-2012 (i milliarder kroner)

Årstall	Europa	Årlig vekst	Prosent av total
2004	327,4	na.	na.
2005	378,7	16%	56,0%
2006	454,6	20%	55,9%
2007	507,9	12%	63,5%
2008	586,4	15%	61,6%
2009	613,9	5%	62,3%
2010	655	7%	59,9%
2011	774,6	18%	64,0%
2012	848,5	10%	65,3%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014g. Forfatters egne kalkyler.

Som det fremgår av tabell 5.2, viser trenden i utviklingen at beholdningen av norske direkteinvesteringer i Europa har økt betydelige i løpet av denne niårsperioden. I 2004 var beholdningen på 327,4 milliarder kroner mot hele 848,5 milliarder kroner i 2012. Noe som vitner om at Europa er et kontinent og et marked hvor norske direkteinvestorer har direkteinvestert betydelige mengder kapital. Et karakteristisk trekk ved beholdningsutviklingen på det europeiske kontinentet, er at veksten har vært positiv igjennom hele perioden. Beholdningen økte også i 2007, selv om den totale beholdningen av all direkteinvestert kapital falt med knappe 2% samme år. Årsaken til at Europa avvirket fra det generelle utviklingsmønsteret dette året, kan skyldes at det var verdien av direkteinvesteringene i den største næringen, utvinning av olje og gass, som hovedsakelig falt i 2007. På bakgrunn av at det ikke er mange europeiske stater som besitter rike olje- og gassforekomster i sitt territorium, er det derfor kanskje ikke så merkelig at beholdningsutviklingen i Europa ikke ble nevneverdig påvirket av nedgangen i olje- og gasssektoren. Denne slutningens holdbarhet styrkes også ved at norsk direkteinvestert kapital i det oljerike landet, Russland, har vært forholdsvis lav i forhold til de største mottakerlandene på kontinentet.¹⁶⁹

Andelsprosenten Europa har utgjort av all direkteinvestert kapital fra Norge, demonstrerer at europeiske stater mot slutten av undersøkelsesperioden fortsatt var mottaker for over halvparten av investeringene. I 2005 var europeiske stater vertsland for 56% av all norsk direkteinvestert kapital, og i løpet av sju år vokste andelsprosenten fra 9,3% til 65,3%. På bakgrunn av den betydelige andelsprosenten direkteinvestert kapital i Europa har utgjort av

¹⁶⁹ Se vedlegg 7 for norsk direkteinvestert kapital i Russland.

den totale beholdningen, er det grunn til å tro at beholdningsutviklingen på kontinentet har hatt stor påvirkningskraft på den generelle utviklingen. For eksempel var den største beholdningsøkningen på kontinentet ifølge min statistikk i 2006. Det samme året var også den største veksten i den totale beholdningen etter tusenårsskiftet, med en lik prosentvekst i begge beholdningsstatistikkene.

På en annen side viste endringen i andelsprosenten kontinentet utgjorde av den totale beholdningen i 2006, en tendens til en motstridende utvikling. Til tross for en betydelig økning av norsk direkteinvestert kapital i Europa i 2006, så falt andelsprosenten kontinentet utgjorde av den totale beholdningen det samme året. Riktignok var nedgangen minimal, men dette utviklingstrekket tyder på at det var en større beholdningsøkningen av direkteinvestert kapital på et eller flere andre kontinenter det samme året. Et tilsvarende utviklingsmønster gjorde seg også gjeldende i 2010. Med andre ord er det en interessant observasjon at til tross for at det europeiske kontinentet har vært det klart foretrukne kontinentet for norske direkteinvestorer å investere på, så har ikke andelsprosenten alltid økt i takt med beholdningsveksten.

Utviklingstrenden for 2006 er et tydelig eksempel på at veksten i andelsprosenten ikke nødvendigvis vokste i takt med beholdningsveksten. Fra 2005 og til 2006 vokste som sagt beholdningen av direkteinvestert kapital i Europa med rekordstore 20%, men veksten hadde ingen umiddelbar effekt på den totale andelsprosenten Europa utgjorde av den totale beholdningen. Man skulle kanskje tro at en naturlig effekt av denne veksten ville være en økning i prosentandelen, men tvert i mot falt prosentandelen i 2006. Riktignok var nedgangen minimal med bare en reduksjon på 0,1%, men observasjonen er interessant likevel, ettersom reduksjonen peker på at et eller flere andre kontinenter opplevde en større vekst dette året enn Europa. Dette er ganske bemerkelsesverdig tatt i betraktning at beholdningen av direkteinvestert kapital i Europa utgjør over halvparten av alle direkteinvesteringer fra Norge, og er det soleklart største markedet for norske bedrifter som ønsker å beskjeftige seg med direkteinvesteringer.

Et kanskje litt mer intuitivt utviklingstrekk finner man i 2007. Året hadde en helt gjennomsnittlig vekstprosent for kontinentet med en oppgang på 12%, men det var i 2007 Europa passerte 60%-grensen og beholdningen utgjorde 63,5% av all direkteinvestert kapital. Utviklingen er mer intuitiv å forstå ettersom den totale beholdningen gikk ned med 2% i 2007. Da Europa kunne vise til en positiv vekst i et nedgangsår, er det ikke vanskelig å forestille seg

at dette førte til at kontinentet absorberte til seg flere prosentpoeng og utgjorde en større andel av den totale beholdningen. På samme måte som kontinentets stagnasjon i prosentutviklingen i 2006 må ha skyldtes en betydelig større økning av direkteinvestert kapital på andre kontinenter, kan veksten i 2007 skyldes en nedgang i direkteinvestert kapital i andre markeder. En grundig sammenligning av de ulike kontinentenes utviklingstrekk vil bli diskutert nærmere i avsnitt 5.7 i kapittelet.

5.2.1 De viktigste vertslandene for norsk direkteinvestert kapital i Europa

Den største andelen av norsk direkteinvestert kapital er lokalisert på det europeiske kontinentet, men hvilke europeiske stater har vært de største mottakerlandene i perioden? En gjennomgående trend som har gjort seg gjeldende i fordelingen av den investerte kapitalen, er at flere stater har vært vertsland for store summer kapital.¹⁷⁰ Likevel har det i undersøkelsesperioden utkrystallisert seg et knippe av europeiske stater som har vært langt mer fristende for norske direkteinvestorer å direkteinvestere i enn andre. Nedenfor vil jeg diskutere beholdningsutviklingen i de største vertslandene for norske direkteinvestert kapital på kontinentet.

Tabell 5.3: Beholdningsoversikt over norsk utgående direkteinvestert kapital i de seks største europeiske statene i 1998 (i milliarder kroner)

Årstall	Sverige	Danmark	Storbritannia	Nederland	Frankrike	Spania
1998	33,5	22,1	19	15	12,6	7,1
1999	54	19,3	22,5	16	14,7	8,5
2000	56	26,8	34,8	18,1	11,5	10,8
2001	65	28,9	33,5	19,1	14,3	13,6
2002	59,9	27,8	18,1	24,8	14	17,7
2003	66,1	32,4	23,6	24,1	17,3	24,8
2004	92	23	26,2	39,1	21,9	32,3
2005	90,5	42	38	52,7	27,4	39,1
2006	113,3	38,5	39	63,9	34	54,1
2007	121,9	49,2	44,4	105,2	27,1	73,5
2008	129,8	64,8	48,3	115,6	36,5	81,4
2009	125,1	60,3	50,9	78,8	38,5	80,3
2010	141,3	63,6	50,5	92,5	40,4	80,5
2011	141	76,2	61,1	136,2	52,7	84,3
2012	154,3	70,3	69,9	143,3	47,6	79,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

I tabell 5.3 er de europeiske statene oppstilt etter en rangering over hvilke stater som i 1998 var vertsland for den største delen av norsk direkteinvestert kapital i Europa. Kanskje ikke

¹⁷⁰ Se vedleggene 4 til 8 for beholdningsoversikt over norsk direkteinvestert kapital i andre europeiske mottakerland.

overraskende, var det de to skandinaviske landene som var mottakerland for den største delen av norsk direkteinvestert kapital på kontinentet i 1998. Likevel har trenden i beholdningsutviklingen mellom de to skandinaviske landene forholdt seg ulikt. I perioden fra 1998 til 2012 har Sverige vært det største mottakerlandet for norsk direkteinvestert kapital ikke bare i Europa, men også totalt sett. Riktignok, som vi skal diskutere nedenfor, var USA det største mottakerlandet i 2005, men trenden viser likevel at Sverige har vært det mest fristende landet for norske direkteinvestorer å direkteinvestere i etter 1998.

Direkteinvestert kapital i Danmark, på en annen side, har ikke hatt en tilsvarende vekst som Norges naboland. Tvert i mot har avstanden mellom de to skandinaviske landene økt betydelig i løpet av årene etter 1998, og den direkteinvesterte kapital i Sverige har tidvis vært langt over dobbelt så stor som i Danmark. Utviklingsmønsteret knyttet til Danmark er meget interessant, ettersom Danmark i perioden 1990 til 1994 var det største mottakerlandet for norsk direkteinvestert kapital.¹⁷¹ Hva kan årsaken til de ulike trendene i utviklingen mellom de to skandinaviske landene være?

Det ulike utviklingsmønsteret kan skyldes flere forskjellige faktorer, men muligens kan nærhetsfaktoren bidra til å kaste et lys over beholdningsutviklingene av direkteinvesteringene i Danmark. Som presentasjonen av norske direkteinvesteringer før 1990 i første kapittel poengterte, startet norske foretaks beskjeftigelse med direkteinvesteringer mot slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet å øke, før omfanget av investeringene for alvor begynte å vokse utover 1980-tallet.¹⁷² Norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer var av den grunn i en relativt ung fase ved starten av 1990-tallet. Ifølge nærhetsfaktoren var det derfor ikke unaturlig at Danmark var det største mottakerlandet for norske foretaks direkteinvesterte kapital ved inngangen av 1990-tallet. Danmark er et av de landene som Norge har de dypeste kulturelle røttene til, med en felles historie som strekker seg tilbake i over flere hundre år. På bakgrunn av et mangelfullt kildematerialet er det ikke mulig å kartlegge utviklingen for årene mellom 1994 og 1998, men Danmark var fremdeles et av de største vertslandene for norsk direkteinvestert kapital i 1998.

Som det fremgår av tabellen ovenfor, var beholdningsutviklingen i Danmark relativt svak i forhold til andre europeiske stater i årene etter 1998. Også utviklingstendensene i prosentandelen landet utgjorde av den totale beholdningen i årene 1990 til 1994, 15,6-22,4%,

¹⁷¹ Kvinge 1996:22.

¹⁷² Benito 1998:129

stod i skarp kontrast til prosentandelen 5-7% som gjorde seg gjeldende mot slutten av undersøkelsesperioden.¹⁷³ Ifølge nærhetsfaktoren er likevel dette et naturlig utviklingstrekk i den geografiske fordelingen av investeringene. Danmark var det største vertslandet for norsk direkteinvestert kapital i starten av 1990-tallet, ettersom norske foretaks beskjeftigelse med direkteinvesteringer var relativt nytt i den perioden. Danmark ble i så måte ansett som et trygt land å direkteinvestere først i. Nedgangen i omfanget av direkteinvestert kapital i landet kan derfor skyldes at Norge som direkteinvestor mot slutten av undersøkelsesperioden, generelt sett nådde en modningsfase sammenlignet med starten av 1990-tallet. Av den grunn økte beholdningen i stater som har en større avstand til Norge både geografisk og kulturelt sett. En utvikling som er i tråd med prinsippene for nærhetsfaktoren.

På en annen side kan man ikke si at det samme utviklingstrekket har gjort seg gjeldende for norsk direkteinvestert kapital i Sverige. Sverige var også et av de største mottakerlandene i starten av 1990-tallet, men til forskjell fra Danmark så har verdien av investeringene her økt betydelig mer etter 1998.¹⁷⁴ En mulig forklaring på dette utviklingstrekket, er at Sverige var det naturlige landet for norske foretak å direkteinvestere i etter å gjort seg erfaringer i Danmark. En annen forklaring kan skyldes hvilke næringer som har gjort seg gjeldende i Sverige. Som diskusjonen i kapittel fire poengterte, var norske privatpersoners feriehus den nest største næringen mot slutten av undersøkelsesperioden. En forklaring på Sveriges store beholdningsvekst, og derfor den økende tendensen til beholdningsulikheten mellom de to skandinaviske landene, kan være at Sverige var det landet hvor nordmenn utover 2000-tallet hadde kjøpt flest feriehus i.¹⁷⁵ Ettersom Danmark fører en langt mer restriktiv politikk vedrørende utlendingers kjøp av bolig, kan denne næringen være en del av forklaringen på hvorfor avstanden mellom Danmark og Sverige har økt mot slutten av undersøkelsesperioden.¹⁷⁶ Riktignok må det forskes nærmere på hva hovedårsakene til forskjellen i utviklingstrekkene kan være, men nærhetsfaktoren og den restriktive politikken på utenlandsk kjøp av boliger i Danmark kan være en del av denne forklaringen.

Til tross for de ulike utviklingstendensene, har likevel en betydelig andel av den totale direkteinvesterte kapitalen fra Norge vært lokalisert i de skandinaviske landene. I niårsperioden 2004 til 2012, utgjorde Danmark og Sverige mellom 17-20% av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet, og hele 26-36% av investeringene på det europeiske

¹⁷³ Kvinge 1996:22, se vedlegg 9.

¹⁷⁴ Kvinge 1996:22

¹⁷⁵ E24 2012a

¹⁷⁶ NRK Sørlandet 2014, Norden 2015

kontinentet i perioden 2005 til 2012.¹⁷⁷ Selv om de skandinaviske landene mot slutten av undersøkelsesperioden fortsatt var mottakerland for en stor andel av investeringene, gjorde likevel en motsatt utviklingstrend seg gjeldende i samme tidsperiode. Andelsprosentene de skandinaviske landene utgjorde av den totale beholdningen og på kontinentet, falt nesten kontinuerlig for hvert år etter 2005, og det var hovedsakelig prosentandelene Sverige utgjorde som falt.¹⁷⁸ Likevel pekte trenden i en retning som tilsa at omfanget norsk direkteinvestert kapital i Skandinavia, mot slutten av undersøkelsesperioden gikk ned. Med andre ord tyder dette utviklingsmønsteret på at omfanget av investeringene har økt i andre deler av verden og i andre europeiske stater i samme tidsperiode.

På det europeiske kontinentet var det hovedsakelig beholdningsveksten av norsk direkteinvestert kapital i Nederland, Belgia og Spania som stod bak fallet i andelsprosentene de skandinaviske landene utgjorde. I likhet med Sverige viste trendene i beholdningsutviklingen etter 1998, en sterk vekst i omfanget av direkteinvestert kapital i særlig Belgia og Nederland. Fra en beholdningsverdi på 15 milliarder kroner i 1998, hadde beholdningen av direkteinvesteringene i Nederland økt til 143,3 milliarder kroner i 2012. Beholdningsverdien for investert kapital i Belgia hadde økt fra snau 5 milliarder kroner i 1998 til hele 122 milliarder kroner i 2012.¹⁷⁹ Sett i lys av at Nederland har vært et viktig mottakerland helt fra starten av norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer, var det kanskje ikke rart at Nederland også mot slutten av perioden fortsatt var et viktig mottakerland for norsk direkteinvestert kapital. Samtidig er det ikke enkelt å svare på hvilke hovedårsaker som har forårsaket den betydelig beholdningsveksten i disse to landene, og spesielt vanskelig er det å forklare den ustabile beholdningsutviklingen knyttet til Belgia.¹⁸⁰ En forklaring kan være at norske foretak etablerer virksomhet i landet siden Belgia er kontaktstedet for EU, og derfor anser det som gunstig å ha en tilstedeværelse i landet.¹⁸¹ Likevel er utviklingstrekkene knyttet til Nederland og Belgia et felt som bør undersøkes grundigere for å kunne forklare årsakene bak beholdningsveksten.

Utviklingstrendene knyttet til Spania har vist at landet også har blitt et viktig vertsland for norsk direkteinvestert kapital. Fra å være et mottakerland for 7,1 milliarder direkteinvesterte kroner i 1998, hadde beholdningen steget til nesten 80 milliarder kroner i 2012. På bakgrunn

¹⁷⁷ Se vedlegg 9 og 10.

¹⁷⁸ Se vedlegg 9 og 10.

¹⁷⁹ Se vedlegg 4 for en beholdningsoversikt over norsk direkteinvestert kapital i Belgia

¹⁸⁰ Se vedlegg 4

¹⁸¹ Hveem 2009:388

av denne utviklingstrenden ble Spania utover 2000-tallet ikke bare et viktig mottakerland i europeisk sammenheng, men også i det totale bildet.¹⁸² Til tross for at statistikken er forholdsvis anonym og ikke gir noen indikatorer på hvilke næringer som gjør seg gjeldende i de ulike landene, kan likevel enkelte faktorer bidra til å belyse hvorfor Spania i slutten av undersøkelsesperioden har blitt et viktig land i denne sammenhengen. På samme måte som norske investeringer i feriehus muligens var en av flere forklaringer på beholdningsveksten i Sverige, kan også den samme forklaringsfaktoren bidra til å kaste et lys over utviklingen av investeringene i Spania. For utover 2000-tallet har antall norskeide feriehus i landet flerdoblet seg, og det er bare i Sverige nordmenn har eid flere ferieboliger enn i Spania i samme periode.¹⁸³ Ettersom økningen i norskeide ferieboliger i landet skjedde samtidig med at en betydelig beholdningsvekst gjorde seg gjeldende, er det derfor grunn til å tro at privatpersoners feriehus kan ha en sentral rolle i forklaringer på hvorfor Spania har blitt et viktig mottakerland for norsk direkteinvestert kapital. En indikator på at norsk investert kapital i feriehus kan ha en dominerende effekt på beholdningsutviklingen vedrørende Spania, er at prosentandelen landet utgjorde av den totale beholdningen begynte å falle etter 2007.¹⁸⁴ Det var akkurat den samme perioden hvor verdien av direkteinvesteringene i feriehusene også viste en nedgang. Likevel er det viktig å påpeke at feriehus nødvendigvis ikke kan forklare hele utviklingen, men kan være en av hovedforklaringene bak beholdningsøkningen i Spania utover det nye millenniet.

Ser man på prosentandelen Nederland, Belgia og Spania utgjør av den totale beholdningen, vises en motsatt trend enn den som gjorde seg gjeldende vedrørende de skandinaviske landene. I 2005 utgjorde de tre landene til sammen 15% av den totale beholdningen, men andelsprosenten økte nesten kontinuerlig frem til 2012, hvor troikaen tilslutt utgjorde 26,5% av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet.¹⁸⁵ Ikke overraskende økte også omfanget av investeringene de tre landene utgjorde på det europeiske kontinentet fra 28% i 2004, til hele 40,5% i 2012.¹⁸⁶ Med andre ord tyder det på at nedgangen i omfanget av direkteinvesteringene i Skandinavia mot slutten av undersøkelsesperioden, skyldes beholdningsveksten i disse tre landene. I hvert fall hvis man fokuserer på utviklingen på det europeiske kontinentet.

¹⁸² Se vedlegg 9 og 10

¹⁸³ E24 2012a

¹⁸⁴ Se vedlegg 9

¹⁸⁵ Se vedlegg 9

¹⁸⁶ Se vedlegg 10

En annen tendens i utviklingen av norsk direkteinvestert kapital i Europa, er knyttet til de største økonomiene på kontinentet. Et typisk trekk i den internasjonale trenden har vært at de største økonomiene i verden har vært viktige mottakerland for direkteinvestert kapital.¹⁸⁷ I så måte var det derfor kanskje ikke så oppsiktsvekkende at Storbritannia, et av de første markedene Norge direkteinvesterte i, og Frankrike, har vært noen av de viktigste vertslandene for norsk direkteinvestert kapital i årene etter 1998.¹⁸⁸ Sammenlignet med de største mottakerlandene og de andre store økonomiene på kontinentet, er det imidlertid langt mer oppsiktsvekkende hvor lite av norsk direkteinvestert kapital som har vært investert i Europas største økonomi, Tyskland.¹⁸⁹ Det tyske markedet var i starten av 1990-tallet et av de viktigste europeiske statene Norge direkteinvesterte i, men utover 2000-tallet ble det tyske markedet langt mindre viktig for norske direkteinvestorer enn tidligere.¹⁹⁰

Det er ikke noen åpenbar forklaring på hvorfor beholdningen av direkteinvesteringene i Tyskland har vært forholdsvis lav mot slutten av undersøkelsesperioden. En forklaring kan være at Tyskland fra 1990 og frem til 2012 har vært det nest største importlandet for norsk vareeksport.¹⁹¹ I den forbindelse kan det være at norske foretak generelt sett har ansett det som mer gunstig å eksportere varer til Tyskland, enn å etablere virksomhet i landet. På en annen side utfordres denne forklaringen ved at Storbritannia har vært den klart største importøren av norske varer i samme periode.¹⁹² Hvis et høyt eksportvolum til et land skulle resultere i en lavere andel av direkteinvesteringer, skulle også andelen av norsk direkteinvestert kapital i Storbritannia også vært lavere. Trenden knyttet til beholdningsutviklingen av direkteinvesteringene på de britiske øyer, viser imidlertid en sterk økning etter 1998, og i 2012 var beholdningsnivået tilnærmet lik nivået for direkteinvestert kapital i Danmark. Hva som er årsakene til den relativt lave andelen av norsk direkteinvestert kapital i Tyskland er et interessant felt som det bør forskes nærmere på.

Til tross for at Norge har direkteinvestert store summer i flere europeiske land, er det likevel en tendens til at kapitalen har konsentrert seg rundt noen få europeiske stater. Belgia og statene i tabell 5.3 har i perioden 2004 til 2014 utgjort mellom 78% til 85% av all norsk direkteinvestert kapital på kontinentet.¹⁹³ Samtidig har sjuebanden stått for rundt halvparten

¹⁸⁷ Dunning og Lundan 2008:48-49

¹⁸⁸ Amdam 2009:453

¹⁸⁹ Se vedlegg 8 for en beholdningsoversikt over norsk direkteinvestert kapital i Tyskland.

¹⁹⁰ Kvinge 1996:22

¹⁹¹ Statistisk sentralbyrå 2015e, se vedlegg 11, Utenriksdepartementet 2014

¹⁹² Statistisk sentralbyrå 2015e

¹⁹³ Se vedlegg 10.

av den totale beholdningen av norske direkteinvesteringene i verden. Med andre ord er det vesteuropeiske stater som fortsatt er mottakerland for den største delen av den norske direkteinvesterte kapitalen.

Omfanget av investeringene i Øst-Europa etter oppløsningen av Sovjetunionen og utvidelsen av EU i 2004, ser ikke ut til å ha påvirket dette bildet i en nevneverdig grad. Dette utviklingstrekket må ses i lys av at østeuropeiske markeder trolig har blitt ansett som relativt usikre markeder å direkteinvestere i, sammenlignet med vesteuropeiske stater som har en lang historie med utenlandske foretaks virksomhet i hjemmemarkedet.¹⁹⁴ På en annen side er det likevel verdt å nevne at til tross for at omfanget av direkteinvesteringene ikke er i nærheten av å være på samme nivå som i de største vesteuropeiske mottakerlandene, har det vært en relativ sterk vekst i norsk direkteinvestert kapital i Estland, Latvia, Litauen, Polen og Ungarn etter 1998.¹⁹⁵

5.3 Utviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Amerika fra 2004 til 2012

I 1989 utgjorde beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i Nord Amerika 19,6% av den totale beholdningen, og det vil være interessant å belyse utviklingen i perioden 2004 til 2012 nå som også direkteinvestert kapital i Sør-Amerika er med i oversikten.

Tabell 5.4: Total beholdning av norsk utgående direkteinvestert kapital i Amerika (i milliarder kroner).

Årstall	Amerika	Årlig vekst	Prosent av total
2004	78,9	na.	na.
2005	149,5	89%	22,1%
2006	153,8	3%	18,9%
2007	134,1	-13%	16,8%
2008	153	14%	16,1%
2009	174,4	14%	17,7%
2010	211,7	21%	19,4%
2011	214,1	1%	17,7%
2012	234,1	9%	18,0%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014g. Forfatters egne kalkyler.

Amerika var i perioden 2004 til 2012 fortsatt det nest største kontinentet hvor norsk direkteinvestert kapital var lokalisert. I likhet med utviklingstrenden i Europa, viser

¹⁹⁴ Benito 1998:131

¹⁹⁵ Se vedleggene 3,5,6 og 8

utviklingen i tabell 5.4 at også beholdningen av direkteinvesteringene i Amerika har økt betydelig siden 2004. Allerede i 2005 fordoblet beholdningen av investeringene seg på kontinentet, og utviklingstrenden fulgte i så måte den generelle trenden i den totale beholdningsutviklingen. Den kraftige veksten kan også være en av forklaringene på hvorfor andelsprosentene Europa utgjorde av den totale beholdningen falt samme år.

Norsk direkteinvestert kapital på det amerikanske kontinentet var i motsetning til den europeiske utviklingen, ikke preget av en stabil positiv vekst igjennom hele niårsperioden. I 2007, det samme året som den totale beholdningen for første gang i hele undersøkelsesperioden viste et tilbakegang i investeringene, falt verdien direkteinvesteringene med hele 13%. Til tross for fallet i beholdningen i 2007, fortsatte verdien av direkteinvesteringene på kontinentet å øke etter 2007. I 2012 var over 234 milliarder kroner direkteinvestert i Amerika, noe som innebar nesten en tredobling av investeringsvolumet fra 2004.

Likevel viser utviklingstendensen at til tross for en beholdningsøkning av norske direkteinvesteringene på kontinentet, så har omfanget av investeringene falt siden 2005. Årsaken til denne nedgangen må ses i lys av den sterke veksten av investeringene på det europeiske kontinentet i samme tidsperiode. Men til gjengjeld var fortsatt nesten en fjerdedel av all norsk direkteinvestert kapital lokalisert i ulike amerikanske markeder ved utgangen av undersøkelsesperioden.

5.3.1 De største amerikanske mottakerlandene – USA leder an

I motsetning til den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital på det europeiske kontinentet, har investeringene på det amerikanske kontinentet hovedsakelig vært konsentrert rundt én nasjon.

Tabell 5.5: Beholdningsoversikt over norsk utgående direkteinvestert kapital i de fem største statene i Amerika perioden 1998 – 2012 (i milliarder kroner).

Årstall	USA	Bermuda	Canada	Brasil
1998	29,5	1,7	1,1	1,1
1999	31,7	3,1	3,1	1,1
2000	32,9	3,8	2,1	3,6
2001	37,4	4,1	7,5	5,3
2002	44,7	3,8	1,4	3,8
2003	45,9	4,3	2,2	4
2004	43,5	4,4	7,4	4,3
2005	110,8	6,4	7,9	4,7
2006	103,6	7,4	7,4	16,2
2007	76,3	15,6	17,4	10,6
2008	115,6	14,2	6,4	9,2
2009	107,8	31,1	13,1	10,1
2010	118,8	55,1	8,8	15,6
2011	129,3	28,7	22,5	19,7
2012	144,4	30,4	19,1	20,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g

USA var også i starten av 1990-tallet et av de viktigste mottakerlandene for norsk direkteinvestert kapital¹⁹⁶. Og trenden i beholdningsutviklingen etter 1998, viser at betydelige summer også mot slutten av undersøkelsesperioden var lokalisert i landet.¹⁹⁷ Etter 1998 og frem til 2012 har verdien av investeringene mangedoblet seg, men det er likevel utviklingstrekkene for 2005 og 2007 som viste en spesiell interessant utvikling. På bakgrunn av den sterke beholdningsveksten i 2005, som resulterte i en fordoblingen av beholdningen av direkteinvesteringene i USA i forhold til året før, passerte USA Sverige som det viktigste mottakerlandet for all norsk direkteinvestert kapital i verden. Det kan være mange ulike forklaringer på den kraftige veksten, men trolig kan en av hovedforklaringen være oppgangen i direkteinvestert kapital i olje- og gassektoren, produksjon av kjemikalier og transportsektoren samme år. Disse tre sektorene er tre av de aller viktigste næringsvirksomheten norske foretak har beskjeftiget seg med i USA.¹⁹⁸ Samtidig kan også utviklingstendensene i de tre sektorene også bidra til å kaste et lys over hvorfor verdien av direkteinvesteringene på kontinentet og i USA falt i 2007. Den direkteinvesterte kapitalen i de tre næringen falt også i 2007, og særlig kan fallet i olje- og gassektoren bidra til å forklare den kraftige nedgangen både på kontinentet og i USA dette året.

¹⁹⁶ Torunn Kvinge 1996:22

¹⁹⁷ Torunn Kvinge 1996:22

¹⁹⁸ Den norske ambassade i Washington 2015

Sammenlignes beholdningstallene fra de andre amerikanske statene i tabell 5.5 med USA, er det kanskje ikke rart at USA har stått for langt over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital på kontinentet i årene etter 2004. I 2008 var for eksempel hele 75% av investeringene lokalisert i landet.¹⁹⁹ En av forklaringene på dette kan være at USA etter andre verdenskrig har vært den største økonomien i verden.²⁰⁰ At USA har vært et viktig mottakerland for norske direkteinvestorer også i det store bildet, kan i så måte forklares ved at store økonomier har en tendens til å tiltrekke seg direkteinvestert kapital.²⁰¹ Ønsket om tilstedeværelse i den største økonomien i verden, kan således være en av forklaringene på hvorfor norske foretak helt fra starten av sin beskjeftigelse med direkteinvesteringer, har investert betydelige mengder kapital i landet.

Til tross for at USA dominerer direkteinvesteringsbildet, har det likevel vært en tendens til en betydelig beholdningsøkning også i andre amerikanske land. Det kanskje mest slående vart den økte mengden norsk direkteinvestert kapital i den karibiske øya Bermuda. At norske direkteinvestorer i 2010 hadde direkteinvestert hele 55 milliarder kroner på en liten øy i det karibiske hav, kan for en leser som ikke godt kjent med økonomiens utvikling gjerne virke litt merkelig. Forklaringen er at Bermuda er kjent som et lavskatt land, eller på folkemunne et såkalt ”skatteparadis”.²⁰² Rederier og norsk shipping hadde allerede på starten av 1990-tallet etablert virksomhet på øya, og spesielt etter 2006 har tendensen i utviklingen vist en betydelig økning i omfanget av investeringene.²⁰³

Et annet utviklingstrekk, er at en beskjeden andel har vært direkteinvestert i Sør-Amerika. Riktignok har Brasil blitt et stadig viktigere land for norske direkteinvestorer, men investeringsvolumet har vært relativt lavt sett i det store bildet.²⁰⁴ I likhet med USA, har også norske direkteinvesteringer blant annet i olje- og gassektoren i Brasil spilt en viktig rolle.²⁰⁵ Noe som kan være en av forklaringene på hvorfor beholdningen av direkteinvestert kapital også i Brasil falt i 2007.

¹⁹⁹ Se vedlegg 13

²⁰⁰ Dunning og Lundan 2008:189

²⁰¹ Se vedlegg 12, Dunning og Lundan 2008:48-49

²⁰² Med lavskattland menes stater med et skattenivå som er lavere enn to tredjedeler av det skattenivået som gjelder for tilsvarende selskaper i Norge (Skatteetaten 2015)

²⁰³ Kvinge 1996:23. For en nærmere diskusjon vedrørende norske møter med skatteparadiser, se Kristine Sævoid (2012) ”En skattepolitisk konfrontasjon med skatteparadiser – Det norske Finansdepartementets narrativ om nasjonalpolitisk avmakt i møte med et globalt fenomen”

²⁰⁴ Se vedlegg 12

²⁰⁵ Inventure Management 2014:10

I likhet med utviklingstrenden knyttet til Europa i diskusjonen ovenfor, har også et få antall stater stått bak den største andelen av all norsk direkteinvestert kapital på det amerikanske kontinentet etter 2004. Firerbanden USA, Bermuda, Canada og Brasil har til sammen utgjort mellom 75-95% av investeringene i perioden 2004 til 2012.²⁰⁶ Med andre ord har en tendens til konsentrering av norsk direkteinvestert kapital rundt noen få mottakerland, også gjort seg gjeldende på det amerikanske kontinentet. Hvorvidt en tilsvarende trend har gjort seg gjeldende på det asiatiske kontinentet, er tema som skal belyses i neste del av kapittelet.

5.4 Beholdningsutviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Asia fra 2004 til 2012

Til tross for at den største delen av verdens totale beholdning av direkteinvesteringer er lokalisert i Nord-Amerika og Vest-Europa, har likevel andelen av investeringene i Øst- og Sørøst-Asia økt utover 1990-, og 2000-tallet.²⁰⁷ Som det fremgår av tabell 5.1 var ikke norske direkteinvestorer fremmede fra å investere i asiatiske markeder før 1990, men hvilke utviklingstrender har gjort seg gjeldende på det store kontinentet mot slutten av undersøkelsesperioden?

Tabell 5.6: Total beholdning av norsk utgående direkteinvestert kapital i Asia (i milliarder kroner).

Årstall	Asia	Årlig vekst	Prosent av total
2004	63,4	na.	na.
2005	78,8	24%	11,7%
2006	124,3	58%	15,3%
2007	115,3	-7%	14,4%
2008	151,2	31%	15,9%
2009	145,3	-4%	14,7%
2010	157,6	8%	14,4%
2011	146,5	-7%	12,1%
2012	131,1	-11%	10,1%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk Sentralbyrå 2014g. Forfatters egne kalkyler.

I likhet med beholdningsutviklingen i Europa og Amerika, har også omfanget av norsk direkteinvestert kapital på det asiatiske kontinentet vist en tendens til en kraftig økning i løpet av åtteårsperioden etter 2004. Men likevel fremgår det av tabell 5.6 at utviklingen har vært langt mer turbulent sammenlignet med de to andre kontinentene. På samme måte som trenden i den totale beholdningen av all norsk direkteinvestert kapital, økte også verdien av

²⁰⁶ Se vedlegg 13

²⁰⁷ Jones 2005:22-23,38-39

investeringene på det asiatiske kontinentet i treårsperioden fra 2004 til 2006. I tillegg falt også beholdningen av direkteinvesteringene på kontinentet i 2007.

Likevel finnes de mest oppsiktsvekkende utviklingstrekkene i perioden etter 2007. For etter flere år med en stor beholdningsøkningen, var omfanget av norsk direkteinvestert kapital i Asia i 2008 omtrent like stort som i Amerika. Trolig for første gang i historien var verdien av investert kapital på de to kontinentene tilnærmet lik. Trenden hvor norske direkteinvestorer har direkteinvestert i stor stil i asiatiske markeder utover 2000-tallet, sammenfaller i så måte med den internasjonale utviklingstrenden hvor Asia og asiatiske stater har blitt en stadig større mottaker for direkteinvestert kapital enn tidligere.²⁰⁸

På en annen side er det også grunn til å tro at en viss form for investeringsvegning gjorde seg gjeldende mot slutten av undersøkelsesperioden. Etter rekordåret 2008, har trenden imidlertid vist en nedadgående kurve for norsk direkteinvestert kapital på kontinentet. I motsetning til utviklingstrekkene på de to andre kontinentene, har verdien av investeringene i Asia enten stagnert eller falt etter 2008 og frem til 2012. Med andre ord har en motsatt trend gjort seg gjeldende mot slutten av perioden. Avstanden i omfanget av investeringene på kontinentet har økt, og ikke minsket som tidligere, i forhold til investert kapital i Europa og Amerika.

5.4.1 Beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i Asia er også konsentrert rundt få mottakerland

Nedenfor vil en kartlegging av de største mottakerlandene for norsk direkteinvestert kapital diskuteres. I den forbindelse har det gjort seg gjeldende enkelte utviklingstrekk som viser at Norge har gått i mot den internasjonale trenden i den geografiske fordelingen av investeringene.

²⁰⁸ Dunning og Lundan 2008:31-32, Jones 2005:23

Tabell 5.7: Beholdningsoversikt over norsk utgående direkteinvestert kapital i de to største mottakerlandene i Asia.

Årstall	Singapore	Prosent av Asia	Prosent av total	Aserbajdsjan	Prosent av Asia	Prosent av total
1998	1,4	na.	na.	na.	na.	na.
1999	2	na.	na.	na.	na.	na.
2000	11,2	na.	na.	na.	na.	na.
2001	20,1	na.	na.	na.	na.	na.
2002	8,3	na.	na.	na.	na.	na.
2003	14,2	na.	na.	na.	na.	na.
2004	24	38%	na.	21,8	34%	na.
2005	32,4	41%	5%	30,3	38%	4%
2006	60,9	49%	7%	34,3	28%	4%
2007	71,5	62%	9%	17,5	15%	2%
2008	102,5	68%	11%	16,3	11%	2%
2009	101,8	70%	10%	15,8	11%	2%
2010	107	68%	10%	24,7	16%	2%
2011	106,7	73%	9%	15,	10%	1%
2012	92,2	70%	7%	15,9	12%	1%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014g.

I likhet med de største mottakerlandene i Amerika og Europa, har også den norske direkteinvesterte kapitalen på det asiatiske kontinentet vært konsentrert rundt noen få stater. Likevel skiller investeringene i Asia seg ut ved at det er to land som til sammen har utgjort den største andelen. Singapore, hvor særlig norsk skipsfartsnæring har gjort seg gjeldende, og det oljerike landet Aserbajdsjan, er stater hvor norske foretak allerede på starten av 1990-tallet hadde etablert virksomhet.²⁰⁹

Til tross for at Singapore og Aserbajdsjan har utgjort mellom 72%-84% av all norsk direkteinvestert kapital på kontinentet i perioden etter 2004, har likevel trenden i beholdningsutviklingen mellom de to landene endret seg markant i løpet av de siste årene i undersøkelsesperioden. Fra å ha en tilnærmet lik beholdning av norske direkteinvesteringer i 2004 og 2005, har Singapore med årene blitt det desidert viktigste mottakerlandet for investert kapital på kontinentet. Et utviklingstrekk som i så måte gjenspeiler trenden i Amerika, hvor ett land også har dominert beholdningsstatistikken. Den betydelige beholdningsveksten har ikke bare gjort Singapore til et viktig mottakerland i Asia, men også i det store bildet. I de siste årene av undersøkelsesperioden, var det bare Sverige, Nederland, Belgia og USA som hadde en større andel av den totale norske direkteinvesterte kapitalen i sin økonomi. Aldri før i norsk direkteinvesteringshistorie har et asiatisk land hatt en høyere

²⁰⁹ Kvinge 1996:23, Statoil 2015.

plassering, og illustrerer i så måte godt hvordan asiatiske markeder har blitt langt mer fristende investeringsobjekter for norske direkteinvestorer utover det nye millenniumet.

På grunn av mangelfullt kildematerialet har det ikke vært mulig å kartlegge beholdningsutviklingen i Aserbajdsjan før 2004, men en klar trend har likevel gjort seg gjeldende i årene frem mot 2012. I motsetning til Singapore, har omfanget av norsk aktivitet i landet falt siden 2004. Statoil har hatt virksomhet i landet helt siden 1992, og virksomheten i Aserbajdsjan er et av de mest langvarige utenlandsoperasjonene i selskapets historie. Oljeselskapets operasjoner i det korrupsjonsanklagede og autoritære regimet har imidlertid vært utsatt for en massiv kritikk opp gjennom historien.²¹⁰ Hvorvidt kritikken mot etableringer av virksomhet i Aserbajdsjan var årsaken til fallet i direkteinvestert kapital i landet etter 2006, er ikke et spørsmål som kan besvares ut ifra mitt kildematerialet. Men på en annen side viser likevel trenden i beholdningsutviklingen en tendens til at en økende norsk direkteinvesteringsvegring gjorde seg gjeldende i perioden etter 2006. I 2007 ble beholdningstallet for investert kapital i landet halvert, og kan med andre ord også bidra til å kaste et lys over hvorfor omfanget av norsk direkteinvestert kapital i olje- og gassektoren falt samme år.

Kanskje en av de mest oppsiktsvekkende observasjonene knyttet til norsk direkteinvestert kapital på kontinentet, er hvor beskjeden summen av investeringene i India, Japan og Kina har vært i undersøkelsesperioden.²¹¹ Med tanke på den internasjonale utviklingstrenden som har gjort seg gjeldende hvor spesielt Kina og India utover 1990-, og 2000-tallet har blitt vertsland for betydelige summer direkteinvestert kapital, har likevel en tilsvarende norsk investeringsboom i de to landene latt vente på seg.²¹² Dette avviket fra den generelle utviklingstrenden i verden var noe Benito (1998) også påpekte, og noe som kanskje tilsier at norske direkteinvestorer har vegret seg fra å etablere virksomhet i to av de største økonomiene i Asia.²¹³ Den lave andelen av norsk direkteinvestert kapital i India var en av årsakene til at Statsminister Erna Solberg senest i 2014, uttrykket et ønske om en økt tilstedeværelse av norske selskaper i det indiske markedet.²¹⁴ På en annen side har beholdningen av direkteinvesteringene i Kina riktignok vist en tendens til en relativt kraftig økning de siste

²¹⁰ Magasinet 2005

²¹¹ Se vedlegg 14

²¹² Jones 2005:38-39

²¹³ Benito 1998:131

²¹⁴ Dagens Næringsliv 2014

årene av undersøkelsesperioden, men omfanget av investeringene har til gjengjeld vært lave, sammenlignet med andre store økonomier i verden.²¹⁵

Den geografiske fordelingen av norske direkteinvesteringene har med andre ord her avveket fra den internasjonale trenden, men årsakene til denne investeringsvegringen kan skyldes flere forhold. Det kan likevel tenkes at de store kulturelle forskjellene som gjør seg gjeldende mellom Norge og de asiatiske stormaktene kan være en del av forklaringene. Spesielt i India har de store kulturelle forskjellene ført til at norske direkteinvestorer har søkt en indisk samarbeidspartner for å håndtere utfordringene knyttet til språk, kultur og markedsinformasjon.²¹⁶ På en annen side kan ikke stor kulturell avstand alene være forklaringen, ettersom norsk direkteinvestert kapital i Singapore har økt betydelig i samme periode. Et land hvor den kulturelle avstanden også er stor i forhold til Norge. I likhet med den relativt lave beholdningen av norske direkteinvesteringer i Tyskland, kan årsakene til den beskjedne andelen investert kapital i de store asiatiske økonomiene også være en observasjon som kan være interessant å undersøke nærmere i en senere forskningsoppgave.

5.5 Beholdningsutviklingen i norsk direkteinvestert kapital i Afrika fra 2004 til 2012

Som det fremgår av tabell 5.1, har omfanget norsk direkteinvestert kapital i Afrika historisk sett vært meget lav sammenlignet med de andre kontinentene. I diskusjonen nedenfor skal det belyses hvorvidt denne trenden også har gjort seg gjeldende utover 2000-tallet.

Tabell 5.8: Total beholdning av norsk utgående direkteinvestert kapital i Afrika (i milliarder kroner).

Årstall	Afrika	Årlig vekst	Prosent av total
2004	54	na.	na.
2005	56,9	5%	8,4%
2006	65,2	15%	8,0%
2007	34,3	-47%	4,3%
2008	43,7	28%	4,6%
2009	48,8	12%	5,0%
2010	57,8	18%	5,3%
2011	65,5	13%	5,4%
2012	65,9	1%	5,1%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g. Forfatters egne kalkyler.

²¹⁵ Se vedlegg 14

²¹⁶ Tomassen, Welch, Benito 1998:16-17

Som det fremgår av tabellen ovenfor, er en av de mest slående observasjonene at trenden med en sterk beholdningsvekst av norsk direkteinvestert kapital på de andre kontinentene, ikke har gjort seg gjeldende på det afrikanske kontinentet mot slutten av undersøkelsesperioden.

Beholdningen for norske direkteinvesteringer på det afrikanske kontinentet var i 2004 omtrent jevnstor med den direkteinvestert kapital i Asia. Men sammenlignet med de andre kontinentene har trenden i utviklingen likevel vist at norske direkteinvestorer har vegret seg vesentlig fra å etablere virksomhet i Afrika. En tendens til at Afrika mot slutten av undersøkelsesperioden har blitt et mindre attraktivt området å direkteinvestere i, påpekes også trenden i utviklingen i andelsprosenten kontinentet utgjør av den totale beholdningen. For eksempel var omfanget av norske direkteinvesteringer på det asiatiske kontinentet dobbelt så stort i 2012.

En annen observasjon er at beholdningstallet nærmest halverte seg i 2007. Et tilsvarende stort fall har ikke blitt registrert eller gjort seg gjeldende på noen av de andre kontinentene. Riktignok økte veksten av investeringene i perioden etter 2007, og en av forklaringene på denne kraftige nedgangen skal diskuteres når beholdningsutviklingen for norsk direkteinvestert kapital i afrikanske stater diskuteres nedenfor. Sammenlignes beholdningstallet for 2004 med 2012, er det likevel grunn til å hevde at den generelt store veksten av norsk direkteinvestert kapital i utlandet ikke gjorde seg gjeldene i samme grad i Afrika mot slutten av undersøkelsesperioden.

5.5.1 En trend til konsentrasjon av norsk direkteinvestert kapital gjør seg også gjeldende i Afrika

Til tross for at omfanget av norsk direkteinvestert kapital i Afrika historisk sett har vært av det beskjedne slaget, har likevel enkelte norske foretak som Norsk Hydro og Statoil, hatt virksomhet på kontinentet siden begynnelsen av 1990-tallet. Særlig Angolas og Nigerias rike oljeforekomster har helt siden 1992 gjort landene til fristende direkteinvesteringsobjekter for norske olje- og gasselskaper.²¹⁷ Til tross for en lang tilstedeværelse i enkelte afrikanske land, er likevel statistikkgrunnlaget vedrørende norsk direkteinvestert kapital i afrikanske stater mangelfull. På bakgrunn av den offisielle statistikken som er tilgjengelig, har likevel en klar trend gjort seg gjeldende knyttet til hvilke afrikanske stater som har vært de største mottakerlandene mot slutten av undersøkelsesperioden.

²¹⁷ Statoil 2014, Vårt Land 2010.

Tabell 5.9: Beholdningsoversikt over norsk utgående direkteinvestert kapital i Angola og Algerie (i milliarder kroner)

Årstall	Angola	Prosent av Afrika	Prosent av total	Algerie	Prosent av Afrika	Prosent av total
2004	26,5	49,1%	na.	18,8	34,8%	na.
2005	28	49,3%	4,1%	19,6	34,5%	2,9%
2006	31,9	48,9%	3,9%	23,9	36,6%	2,9%
2007	16,2	47,3%	2,0%	10,2	29,8%	1,3%
2008	20,4	46,7%	2,1%	10,5	24,1%	1,1%
2009	23,9	49,1%	2,4%	10,1	20,6%	1,0%
2010	29,5	51,0%	2,7%	10,3	17,8%	0,9%
2011	38	58,0%	3,1%	10,2	15,5%	0,8%
2012	40,7	61,7%	3,1%	10,6	16,1%	0,8%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Angola har vært det viktigste afrikanske landet for norske direkteinvestorer i en lengre tidsperiode enn den perioden som gjør seg gjeldende i tabell 5.8.²¹⁸ Angola som det fremste investeringsobjektet for norske foretak på det afrikanske kontinentet, gjenspeiles i så måte i utviklingstrekkene i tabellen ovenfor. I tillegg til at beholdningen av norske direkteinvesteringer i landet nærmest har doblet seg i løpet av åtte år. Trenden i utviklingen påpeker også at Angolas posisjon på kontinentet i norsk direkteinvesteringssammenheng, har med årene styrket seg ytterligere. Sammenlignes andelsprosenten med det nest største mottakerlandet på kontinentet, Algerie, vises denne trenden enda tydeligere.

I motsetning til beholdningsutviklingen knyttet til Angola, har en tydelig tendens til fall og stagnasjon gjort seg gjeldende i norsk direkteinvestert kapital i Algerie. Riktignok halverte beholdningstallet seg i begge statene i 2007. Et fall som kan ses i lys av fallet i olje- og gassnæringen samme år, og er en sektor som har gjort seg sterkt gjeldende i de to landene. Men i motsetningen til at norsk direkteinvestert kapital fortsatte å øke i Angola etter 2007, stagnerte beholdningsutviklingen i Algerie. Det kan være flere forhold som ligger bak denne trenden til stagnasjon, men det er likevel verdt å påpeke at det innebærer en stor risiko for utenlandske selskaper å beskjeftige seg med direkteinvesteringer i Algerie. Statoil og norske foretaks tilstedeværelse i landet ble for alvor kjent etter det tragiske terrorangrepet mot det delvis Statoileide gassinstallasjonskomplekset i In Amenas i 2013. Den ansente og urolige politiske situasjonen i landet er økende, og kan være en del av forklaringene på hvorfor

²¹⁸ Hanssen 2010

utviklingen av norsk direkteinvestert kapital i Algerie har vist en tendens til stagnasjon mot slutten av undersøkelsesperioden.²¹⁹

I likhet med den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital på det amerikanske og asiatiske kontinentet, har også lokaliseringen av investeringene i Afrika mot slutten av undersøkelsesperioden vært konsentrert rundt noen få mottakerland. I niårsperioden fra 2004 til 2012 utgjorde Algerie og Angola mellom 69%-86% av all norsk direkteinvestert kapital på kontinentet. Med tanke på den dominerende rollen disse to landene har utgjort av all investert kapital i Afrika, kan en av forklaringene bak halveringen av beholdningen av direkteinvesteringene på kontinentet i 2007, skyldes utviklingstrenden i Angola og Algerie. Det var nettopp i 2007 en betydelig beholdningsnedgang gjorde seg gjeldende i de to afrikanske landene.

På en annen side illustrerer utviklingen av andelsprosentene de to afrikanske statene utgjorde av den totale beholdningen, godt hvor beskjedent omfanget av norsk direkteinvestert kapital har vært på kontinentet i denne perioden. I det store bildet har ikke investeringene i Algerie og Angola utgjort en betydelig andel av den totale beholdningen. Til tross for nærmest en dobling av beholdningstallet for direkteinvesteringene i Angola fra 2005 til 2012, falt likevel andelsprosenten av all direkteinvestert kapital i samme periode. Med andre ord viser denne utviklingstrenden igjen at beholdningsveksten av investeringene generelt sett har vært langt sterkere i andre mottakerland, samt på andre kontinenter mot slutten av undersøkelsesperioden.

5.6. Den kontinentale fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet 1990-2012

Som nevnt i kapittel 2, er det på grunn av mangel på offentlig statistikk ikke mulig å kartlegge norsk direkteinvestert kapital på ulike kontinenter og stater fra 1990 og frem til 2012 i denne oppgaven. På bakgrunn av Kvinges kartlegging av norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 1994, er det likevel mulig å undersøke hvorvidt det har forekommet noen endringer i utviklingstrenden fra starten av 1990-tallet til slutten av undersøkelsesperioden.²²⁰

²¹⁹ NRK Rogaland 2013

²²⁰ Som fremhevet tidligere, er det også i denne sammenhengen viktig å betone viktigheten av at Kvinges observasjoner fra 1996 baserte seg på datidens offisielle direkteinvesteringsstatistikk fra Norges Bank, som brukte en annen metode for produksjonen av statistikken enn dagens offisielle statistikk fra SSB. Observasjonene som gjøres i sammenligningen mellom disse to statistikkene, må derfor anses som omtrentlige trender i utviklingen av den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital.

Tabell 5.10: Geografisk fordeling av norsk utgående direkteinvestert kapital i perioden 1990-1994 (prosent av total).

Årstall	Europa	Amerika	Asia	Afrika
1990	75,0%	22,6%	1,6%	0,6%
1991	74,0%	23,3%	1,7%	0,7%
1992	74,4%	21,8%	2,5%	1,0%
1993	73,6%	20,8%	3,3%	1,7%
1994	75,7%	19,0%	2,9%	1,6%

Kilde: Kvinge 1996:22

Som det fremgår av tabell 5.9, er det flere interessante forhold som har gjort seg gjeldende i den geografiske fordelingen av investeringene fra starten til slutten av undersøkelsesperioden. I starten av 1990-tallet var norsk direkteinvestert kapital sterkt konsentrert rundt europeiske stater, og en interessant observasjon i den forbindelse er at europeiske stater fortsatt har vært foretrukne mottakerland mot slutten av undersøkelsesperioden. På en annen side har den geografiske fordelingen av norske direkteinvesteringer imidlertid også blitt langt mindre konsentrert utover 2000-tallet. I starten av 1990-tallet var hele tre fjerdedeler av investert kapital lokalisert på det europeiske kontinent, mot omtrent tre femtedeler fra 2005 til 2012.

Disse endringene skyldes hovedsakelig at omfanget av norsk direkteinvestert kapital på det asiatiske og afrikanske kontinentet har endret seg vesentlig siden starten av undersøkelsesperioden. Særlig har omfanget direkteinvesteringene i Asia økt betraktelig utover 2000-tallet. Fra å være et kontinent hvor norske foretak hadde kun hadde direkteinvestert beskjedne summer kapital, har utviklingstrenden vist at Asia har blitt et av de viktigste kontinentene for norske direkteinvestorer. Riktignok falt andelsprosenten noe mot slutten av perioden, men likevel har beholdningen av direkteinvesteringene på kontinentet tidvis vært tilnærmet lik andelen direkteinvestert kapital på det amerikanske kontinentet. Norsk direkteinvestert kapitalens økende betydning på det asiatiske kontinentet, gjenspeiles i så måte også ved at Singapore har blitt et av de viktigste mottakerlandene for norske direkteinvesteringer. Ved inngangen av 1990-tallet var det kun nordamerikanske og vesteuropeiske stater som utgjorde de største vertslandene, men som følge av trenden i beholdningsutviklingen utover 2000-tallet, har også Singapore blitt et av de største mottakerlandene for norsk direkteinvestert kapital i verden.²²¹

En annen observasjon som har gjort seg gjeldende, er knyttet til trenden i beholdningsutviklingen på det afrikanske kontinentet. Som diskusjonen ovenfor påpekte, så

²²¹ Kvinge 1996:22

har beholdningen av norske direkteinvesteringer i Afrika mot slutten av undersøkelsesperioden, ikke hatt den samme utviklingen og økningen som på de andre kontinentene. Hvis man derimot ser utviklingen for hele perioden under ett, har likevel omfanget av direkteinvesteringene på det afrikanske kontinentet økt med flere prosent fra starten av 1990-tallet til den siste perioden av undersøkelsen. Trenden i beholdningsveksten har riktig nok ikke vært like stor som i Asia, men en trend til en økt tilstedeværelse av norske foretak i afrikanske økonomier, har likevel gjort seg gjeldende.

Ser man utviklingen for hele perioden under ett, vises en utviklingstrend hvor omfanget av norsk direkteinvestert kapital i de tradisjonelle mottakerkontinentene Europa og Amerika, har falt som en konsekvens av at asiatiske og afrikanske stater har blitt langt mer fristende investeringsobjekter utover 2000-tallet. Likevel er det ikke grunnlag for å si at den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital har endret seg vesentlig i løpet av undersøkelsesperioden. Europa og Amerika er fremdeles de kontinentene hvor norske direkteinvestorer har investert klart mest kapital i, og ved utgangen av 2012 var kun snaue 15% av all norsk direkteinvestert kapital lokalisert i Afrika og Asia.

5.7. Har nærhetsfaktoren gjort seg gjeldende i undersøkelsesperioden?

På spørsmålet hvorvidt nærhetsfaktoren har gjort seg gjeldende i den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden, mener jeg at det er flere utviklingstrekk som følger prinsippene for nærhetsfaktoren. På starten av 1990-tallet var internasjonaliseringen av norske selskaper og foretakenes beskjeftigelse med direkteinvesteringer fortsatt beskjeden og relativt ny. Ifølge prinsippene for nærhetsfaktoren, var det i så måte naturlig at Danmark og Sverige i starten av 1990-tallet var de to største mottakerlandene for norsk direkteinvestert kapital. I tillegg var det også i tråd med prinsippene for nærhetsfaktoren at den største andelen av norsk direkteinvestert kapital var lokalisert på det europeiske kontinentet i 1990.

Ettersom man kan observere at andelsprosenten Danmark, Sverige og Europa har utgjort av den totale beholdningen, totalt sett har falt siden starten av 1990 og frem mot slutten av undersøkelsesperioden, kan det være et tegn på at Norge som direkteinvesteringsnasjon har oppnådd en viss form for modenhet. Trenden i utviklingen i diskusjonen ovenfor har påpekt at omfanget av norsk direkteinvestert kapital har økt på det asiatiske og afrikanske kontinentet, samt i stater som Brasil, Singapore, Angola, Aserbajdsjan og Spania. Dette er land og geografiske områder har store avstander både geografisk og kulturelt i forhold til Norge.

Ettersom en god del av norske foretak i 1990 var i en tilstand av å være nybegynnere i sin beskjeftigelse med direkteinvesteringer, kan den økende beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i langt mer fjerntliggende stater skyldes en faseovergang fra nybegynner til modenhet. Flere norske selskaper kan igjennom sine direkteinvesteringer i skandinaviske eller europeiske land ha opparbeidet seg verdifulle erfaringer knyttet til beskjeftigelse med direkteinvesteringer. Av den grunn har det kanskje mot slutten av undersøkelsesperioden opparbeidet seg en trend som tilsa at det å direkteinvestere i mer fjerntliggende områder, ikke lenger ble ansett som like risikabelt og usikkert som i etableringsfasen. Denne modenheten kan derfor være en del av forklaringene på hvorfor omfanget av norsk direkteinvestert kapital på det asiatiske og afrikanske kontinentet utover 2000-tallet har økt.

5.7.1 En motsatt utviklingstrend har gjort seg gjeldende

På en annen side gjorde en motsatt trend seg gjeldende mot slutten av undersøkelsesperioden. Den slående observasjonene er at andelsprosentene Europa utgjorde av all direkteinvestert kapital i utlandet økte med nesten ti prosent i perioden 2005 til 2012. En økning som foregikk samtidig som prosentandelen av den totale beholdningen falt i de tre andre kontinentene. Utviklingstrenden kan være spesielt merkelig knyttet til Amerika og Asia, ettersom beholdningen av norsk direkteinvestert kapital mangedoblet seg i samme periode. Hva kan årsaken bak denne utviklingen være?

Det kan være flere momenter og faktorer som spiller inn på forklaringen av denne utviklingstrenden. Det er likevel nærliggende å tro at en del av forklaringen kan skyldes hvilke næringer, samt hvilken næringsgruppe som norske direkteinvestorer investerte mest i mot slutten av undersøkelsesperioden. Den gjennomgående observasjonen i diskusjonen rundt beholdningsutviklingene i Amerika, Asia og Afrika ovenfor, var at den største næringen, eller en av de største næringene, i de største mottakerlandene på kontinentene har vært olje- og gassektoren. Drøftingen i kapittel fire påpekte at en trend vedrørende en betydelig beholdningsvekst i norsk direkteinvestert kapital i olje- og gassektoren, gjorde seg gjeldende i årene etter 1998. Denne utviklingen kan derfor bidra som et ledd i å forklare hvorfor beholdningen av norske direkteinvesteringer i Amerika, Asia og Afrika har økt i samme periode. En utviklingstrend som er interessant i den forbindelse, var at den totale beholdningen for norsk direkteinvestert kapital falt i alle de tre kontinentene i 2007. Det var nettopp det samme året hvor beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i utvinning av olje- og gass falt med hele 12%.

I Europa, på en annen side, er det få stater som har rike olje- og gassreserver som norske oljerelaterte selskaper kan direkteinvestere i. På bakgrunn av diskusjonen ovenfor, er det nærliggende å tro at de største næringene som har gjort seg gjeldende på det europeiske kontinentet mot slutten av undersøkelsesperioden, hovedsakelig har vært ulike servicenæringer. Som diskusjonen i kapittel fire påpekte, var det nettopp norsk direkteinvestert kapital i servicenæringer som mot slutten av undersøkelsesperioden hadde den største beholdningsveksten. Servicenæringer vokste til å utgjøre over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital mot slutten av undersøkelsesperioden, samtidig som veksten av investeringene i utvinning av naturressurser og produksjonsindustrien falt eller stagnerte i samme periode. Med andre ord kan den betydelige andelen direkteinvestert kapital i servicenæringer være en av hovedforklaringene på at den motsatte trenden gjorde seg gjeldende, samt hvorfor avstanden mellom Europa og de andre kontinentene har økt mot slutten av undersøkelsesperioden.

5.8 Karakteristiske utviklingstrekk for den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet i undersøkelsesperioden.

I tillegg til at nærhetsfaktoren etter min mening har gjort seg gjeldende i den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, har det også forekommet andre karakteristiske trekk ved utviklingen som er verdt å fremheve ytterligere. En tendens til konsentrasjon av investeringene rundt få mottakerland, har vært ett av de mest fremtredende karakteristikkene i undersøkelsesperioden. Fra starten av 1990-tallet var det hovedsakelig europeiske og amerikanske stater som var vertsland for brorparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet.²²² I tillegg var tre fjerdedeler av investeringene lokalisert på det europeiske kontinentet.

Kartleggingen av den direkteinvesterte kapitalen ovenfor påpekte at den geografiske fordelingen av investeringene har blitt langt mindre konsentrert rundt europeiske og amerikanske stater mot slutten av undersøkelsesperioden. Til tross for en trend hvor flere stater og kontinenter har blitt mottakere for norske direkteinvesteringer, har likevel en form for konsentrasjon gjort seg gjeldende. En klar trend i kartleggingen av investeringene på kontinentene ovenfor, var at ett eller noen få land var mottakerland for den største andelen av norsk direkteinvestert kapital på kontinentet. Singapore og Aserbajdsjan har vært de klart største mottakerlandene i Asia, USA i Amerika, Angola og Algerie i Afrika, og en gruppe på åtte stater i Europa. For eksempel var hele 76% av all norsk direkteinvestert kapital lokalisert

²²² Kvinge 1996:22

i disse tretten statene ved utgangen av 2012.²²³ Selv i Oseania var investeringene hovedsakelig konsentrert rundt to stater, nemlig Australia og New Zealand.²²⁴

At den største delen av norsk direkteinvestert kapital er lokalisert i industriland, er også et karakteristisk trekk ved den geografiske fordelingen av innvesteringene. I den forbindelse kan andelsprosentene OECD-land²²⁵ har utgjort av den totale beholdningen brukes som en indikator. I starten av 1990-tallet, en periode som var preget av den sterk geografisk konsentrasjon av investeringene, var 90-95% av all norsk direkteinvestert kapital lokalisert i OECD-land. På en annen side gjenspeiles trenden i at investeringene har blitt langt mindre konsentrert utover undersøkelsesperioden, ettersom OECD-landene fra 2005 til 2012 utgjorde mellom 69-76% av den totale beholdningen.²²⁶ Denne endringen kan tyde på at den geografiske fordelingen av investeringene kanskje følger den generelle utviklingstrenden i verdensøkonomien, som har vist en tendens til at en stadig større andel av verdens totale beholdning av direkteinvestert kapital blir lokalisert i utviklingsland.²²⁷ Likevel er det viktig å påpeke at denne trenden i norsk sammenheng ikke har gjort seg sterk gjeldende, ettersom industriland mot slutten av undersøkelsesperioden fortsatt var de klart foretrukne statene som norske direkteinvestorer ønsker å beskjeftigelse seg med direkteinvesteringer i.

Med andre ord har et av de mest karakteristiske trekkene vedrørende den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital, vært at norske direkteinvestorer har gått inn med en betydelig kapital i få stater. Den store totale beholdningsveksten som har gjort seg gjeldende utover 1990-, og 2000-tallet har ikke vært geografisk spredt utover hele verden, men den norske profilen har heller vært å konsentrere denne kapitalen rundt få mottakerland. Dette er en trend som i så måte gjenspeiler tendensen som gjorde seg gjeldende i diskusjonen vedrørende hvilke næringer norske direkteinvestorer har direkteinvestert mest i. Også her var det bare noen få næringer som hadde utgjort brorparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet.

²²³ Se vedlegg 9 for de europeiske statenes prosent av total og vedlegg 12 for USAs prosent av total.

²²⁴ Se vedlegg 15 for norsk direkteinvestert kapital i Australia og New Zealand.

²²⁵ Liste over medlemsstatene i OECD, se: <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/list-oecd-member-countries.htm>.

²²⁶ Se vedlegg 16 for OECD-tall.

²²⁷ UNCTAD 2010:xvii

5.9 Konklusjon

Trenden i norsk direkteinvesteringshistorie har vist at direkteinvestert kapital tradisjonelt sett vært lokalisert i vesteuropeiske og nordamerikanske stater i årene før 1990. Utover 1990-tallet og inn i det nye millenniet har ikke dette bildet endret seg vesentlig, og brorparten av all norsk direkteinvestert kapital var mot slutten av undersøkelsesperioden fortsatt lokalisert i stater i disse områdene. Likevel har den geografiske fordelingen av investeringene endret seg noe mot slutten av perioden. Sett i forhold til omfanget av investert kapital i Asia og Afrika i starten av 1990-tallet, har en langt større andel av norsk direkteinvestert kapital blitt investert på det asiatiske og afrikanske kontinentet etter tusenårsskiftet.

Denne endringen kan skyldes at nærhetsfaktoren etter min mening har gjort seg gjeldende i den geografiske fordelingen av norske direkteinvesteringer. Ved starten av 1990-tallet var omfanget av norsk direkteinvestert kapital relativt beskjeden, og for de fleste norske selskapers var beskjeftigelse med direkteinvesteringer fortsatt et nytt fenomen. Den økende mengden investert kapital som var lokalisert i Afrika og Asia mot slutten av undersøkelsesperioden, kan i så måte forklares ved at Norge som direkteinvestor og norske selskapers beskjeftigelse med direkteinvesteringer hadde nådd en viss form for modenhet. Å direkteinvestere i fjerntliggende stater på andre kontinenter enn det amerikanske og det europeiske, ble kanskje ikke ansett som like risikofylt som tidligere. I tillegg falt betydningen av direkteinvestert kapital i de Skandinaviske landene kontinuerlig mot slutten av undersøkelsesperioden. Likevel økte betydningen av norsk direkteinvestert kapital på det europeiske kontinentet i forhold til de andre kontinentene mot slutten av perioden. Noe som kan skyldes at olje- og gasssektoren har vært den dominerende næringen utenfor Europa, mens servicenæringer har gjort seg gjeldende som den største næringsgruppen på det europeiske kontinentet.

Den gjennomgående trenden i hele perioden har likevel vært at norsk direkteinvestert kapital i utlandet har en tendens til å konsentrere seg rundt noen få mottakerland. Til tross for at investeringene har blitt mindre konsentrert som følge av beholdningsøkningen av investert kapital i Afrika og Asia, har likevel en konsentrasjon fortsatt gjort seg gjeldende. For uavhengig av hvilket kontinent man fokuserer på, så har kun en eller noen få stater utgjort over halvparten av all norsk direkteinvestert kapital på kontinentet. Og ved utgangen av 2012 var hele 76% prosent av all norsk direkteinvestert kapital konsentrert rundt tretten stater, hvor majoriteten av disse statene var industriland.

Kapittel 6

Konklusjon

Hovedfokuset for denne masteroppgaven har vært å gi en makroøkonomisk kartlegging over beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012. Hensikten med en slik kartlegging har vært å forsøke å indentifisere hvilken profil Norge som direkteinvestor har hatt i denne perioden. Av den grunn har diskusjonen omhandlet trendene i utviklingen av den totale beholdningen, samt de største mottakernæringene og den geografiske fordelingen av investeringene.

En kraftig og en tilnærmet sammenhengende vekst i den totale beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i utlandet, har vært hovedtrenden som har gjort seg gjeldende gjennom hele undersøkelsesperioden. Kun en tendens til en brems i beholdningsveksten ved starten av 2000-tallet og en lite nedgang i 2007 gjorde at perioden ikke var preget av en sterk beholdningsøkning gjennom hele perioden. Utviklingstrekket for 1999 illustrerte et nytt taktskifte i beholdningsutviklingen av norsk direkteinvestert kapital, ettersom omfanget av investeringen i løpet av få år ble betydelig større i perioden etter 1998.

Til tross for sterk beholdningsvekst, var det ikke før mot slutten av undersøkelsesperioden at norsk direkteinvestert kapital utgjorde en viktig andel av norsk BNP og verdiskapningen i landet. Dette har stått i kontrast til andre nordiske og industriland, hvor direkteinvesteringer allerede i starten av 1990-tallet og utover det nye millenniet utgjorde en sentral del av verdiskapningen og landenes BNP. Denne forskjellen må ses i lys av at norsk beskjeftigelse med direkteinvesteringer var meget beskjeden ved inngangen av 1990-tallet. Men likevel økte omfanget av norske utgående direkteinvesteringer mot slutten av undersøkelsesperioden, hvor beholdningen av investeringene for første gang i historien var større en eksportvolumet i 2009. Et styrkeforhold som holdt seg ut perioden.

Det kan være flere ulike årsaker som kan forklare den betydelige beholdningsøkningen. En økende grad av økonomisk globalisering og en liberalisering av verdensøkonomien, økt konkurranse, et ønske om markedsadgang, samt et økende krav om å betjene kundene der de er, kan bidra som forklaringsfaktorer for å kaste et lys over utviklingen. Likevel kan høykonjunkturen som har gjort seg gjeldende i norsk økonomi i perioden, være en av hovedforklaringene bak den store veksten av norsk direkteinvestert kapital. På grunn av økte oljeinntekter har Norge blitt et meget rikt land, hvor flere foretak har opplevd en kraftig strøm

av kapital til virksomheten. Kapital som kan ha blitt brukt til å direkteinvestere og ekspandere virksomheten til utlandet. En interessant observasjon i den forbindelse, er at det har vært en sterk positiv korrelasjon mellom utviklingen av den årlige oljeprisen og den totale beholdning av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet. Noe som kan forsterke inntrykket av at høykonjunkturen i norsk økonomi kan ha bidratt til at omfanget av norsk direkteinvestert kapital i utlandet har økt betydelig i undersøkelsesperioden.

Hvilken næringsprofil Norge som direkteinvestorer har hatt i undersøkelsesperioden, har imidlertid variert. Utover 1990-tallet var over halvparten av norsk direkteinvestert kapital lokalisert i ulike produksjonsnæringer, hvor særlig produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter gjorde seg gjeldende som den største enkeltnæringen. Samtidig var også en betydelig mengde kapital direkteinvestert i utvinning av olje og gass i starten av undersøkelsesperioden.

Utover 2000-tallet falt omfanget investeringene i produksjonsindustrien, og et skifte gjorde seg gjeldende. I tråd med den internasjonale utviklingen, var over halvparten av norsk utgående direkteinvestert kapital lokalisert i ulike servicenæringer mot slutten av undersøkelsesperioden.

Kartleggingen av hvilke sektorer som har vært de største mottakernæringene av norsk direkteinvestert kapital, har vist at todelingsproblematikken og den dominerende rollen petroleumssektoren har i norsk økonomi, ikke har gjort seg gjeldende i samme grad i norsk direkteinvesteringssammenheng. Likevel har olje- og gassektoren i undersøkelsesperioden vært en av de største næringene norske foretak har direkteinvestert i, hvor sektoren mot slutten av 1990-tallet og utover det nye millenniumet var den klart største enkeltnæringen.

Ifølge tilgjengelig statistikk, har norsk direkteinvestert kapital hatt en tendens til å konsentrere seg rundt et knippe av få, men til gjengjeld store enkelt næringer. Mot slutten av undersøkelsesperioden gjorde denne trenden seg spesielt gjeldende, ettersom privatpersoner feriehus, fast eiendom og olje- og gassektoren utgjorde halvparten av all norsk direkteinvestert kapital i utlandet.

En tilsvarende trend gjorde seg også gjeldende i den geografiske fordelingen av norsk utgående direkteinvestert kapital i undersøkelsesperioden. Ved inngangen av 1990-tallet var den investerte kapitalen hovedsakelig lokalisert i Skandinavia, samt europeiske og amerikanske stater. Dette bildet endret seg ikke vesentlig utover perioden, og ved utgangen av

2012 var fremdeles den største andelen av investeringene lokalisert i de samme område som i 1990.

Likevel har man utover undersøkelsesperioden sett en tendens til en gradvis reduksjon i konsentrasjonen av direkteinvesteringene i disse områdene. Norsk direkteinvestert kapital i Afrika og Asia har økt betydelig siden starten av 1990-tallet, hvor omfanget av investeringene i Asia tidvis har vært på høyde med direkteinvestert kapital på det amerikanske kontinentet. På bakgrunn av at beholdningen av direkteinvesteringene har økt i Afrika, Asia og andre fjerntliggende stater utover 2000-tallet, mener jeg det er grunnlag for å hevde at nærhetsfaktoren har gjort seg gjeldende i norsk direkteinvesteringssammenheng i undersøkelsesperioden. I tillegg har betydningen direkteinvestert kapital i Sverige og Danmark i det store bildet, vist en tendens til reduksjon mot slutten av perioden.

Til tross for en tendens til en mindre konsentrasjon av den geografiske fordelingen av norsk direkteinvestert kapital, var likevel den største andelen investeringene fortsatt konsentrert rundt noen få mottakerland mot slutten av undersøkelsesperioden. Uansett om det var direkteinvestert kapital i Afrika, Amerika, Asia, Europa eller Oseania, var trenden den samme. Over halvparten av den investerte kapitalen var lokalisert i ett eller noen få stater på kontinentet.

Ses tendensene i utviklingen av norsk utgående direkteinvestert kapital i perioden 1990 til 2012 under ett, har en klar trend gjort seg gjeldende i norsk direkteinvesteringshistorie. Norges profil som direkteinvestor har i perioden vært en nasjon som har direkteinvestert betydelige summer kapital i løpet av kort tid, men til gjengjeld har disse investeringene hovedsakelig vært konsentrert rundt noen få enkeltnæringer og mottakerland.

Kilde og litteraturliste

Avisartikler

- Adressa. (2014) *SSB mener Norge tåler god lønnsvekst*. Adressa. 13. mars 2014. Tilgjengelig fra: <http://www.adressa.no/nyheter/okonomi/article9317853.ece>. Lest: 25. mars 2015.
- Aftenposten. (2013) *Sjefsøkonom: De blå bommer på hovedmålet*. Aftenposten. 10. oktober 2013. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/okonomi/Sjefokonom-De-bla-bommer-pa-hovedmalet-7334571.html#.UlqpVFD7odl>. Lest: 5. februar 2015.
- Aftenpostens redaksjon. (2014) *Norge vil eie både ute og hjemme*. Kronikk. Aftenposten. 13. april 2014. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Norge-vil-eie-bade-ute-og-hjemme-7536408.html>. Lest: 15. april 2015.
- Dagbladet. (2004) *Norge Flagget ut*. Dagbladet. 3. januar 2004. Tilgjengelig fra: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2004/01/03/387461.html>. Lest: 31. mars 2015.
- Dagens Næringsliv. (2014) *Erna vil ha mer norsk næringsliv i India*. Dagens Næringsliv. 14. oktober 2014. Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2014/10/14/2034/erna-vil-ha-mer-norsk-nringsliv-i-india>. Lest: 2. februar 2015.
- Dagens Næringsliv. (2015) *Høyre: Vi selger ikke landet*. Dagens Næringsliv. 7. januar 2015. Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2015/01/07/0555/Hyre/hyre-vi-selger-ikke-landet>. Lest: 14. april 2015.
- Dagens Perspektiv. (2004) *Norske bedrifter vil flytte ut 80.000 arbeidsplasser*. Dagens Perspektiv. 3. oktober 2004. Tilgjengelig fra: <http://www.dagensperspektiv.no/norske-bedrifter-vil-flytte-ut-80000-arbeidsplasser>. Lest: 13. februar 2015.
- E24. (2009) *Norsk eksport stuper*. E24. 15. juni 2009. Tilgjengelig fra: <http://e24.no/makro-og-politikk/norsk-eksport-stuper/3123068>. Lest: 11. april 2015.
- E24. (2012a) *i 2001 hadde vi 7.800 boliger i utlandet – I 2010 var det 26.400*. E24. 31. mars 2012. Tilgjengelig fra: <http://e24.no/privat/eiendom/eksplosjon-i-antall-feriehus-i-utlandet/20176106>. Lest: 6. april 2015.

- E24. (2012b) *Derfor har ferieboliger i Syden blitt råbillige*. E24. 31. mars 2012. Tilgjengelig fra: <http://e24.no/privat/eiendom/derfor-er-feriedroemmen-i-syden-bli-billigere/20179358>. Lest: 6. april 2015.
- E24. (2014) *Todelingen er nå et fellesproblem*. E24. 24. februar 2014. Tilgjengelig fra: <http://e24.no/makro-og-politikk/solberg-todelingen-er-naa-et-fellesproblem/22782109>. Lest: 5. februar 2015.
- Fri fagbevegelsen. (2014) *Næringsministeren utvider salgslisten*. Fri fagbevegelsen. 20. juni. 2014. Tilgjengelig fra: http://frifagbevegelse.no/forsiden/nringsministeren_utvider_salgslista_269614.html. Lest: 14. april 2015.
- Hanssen, Halle Jørn. (2010) *Angola – Norges viktigste land i Afrika*. Kronikk. Bistands aktuelt. 25. juni 2010. Tilgjengelig fra: <http://www.bistandsaktuelt.no/kommentar/arkiv-kommentarer/angola-norges-viktigste-land-i-afrika;jsessionid=CF836B86E0520D6E737B9EFC3EB7ECEC>. Lest: 1. mai 2015.
- Lie, Einar. (2014) *Monica Mæland og Siv Jensen må ta opp arven etter Fridtjof Nansen, Trygve Lie og Jens Evensen*. Kronikk. Aftenposten. 15. november 2014. Tilgjengelig fra: http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Monica-Maland-og-Siv-Jensen-ma-ta-opp-arven-etter-Fridtjof-Nansen_-Trygve-Lie-og-Jens-Evensen-7787136.html. Lest: 15. april 2015.
- Magasinet. (2005) *Statoil i verdens mest korrupte land*. Dagbladet. 3. november 2005. Tilgjengelig fra: <http://www.dagbladet.no/magasinet/2005/10/31/448023.html>. Lest: 4. mai. 2015.
- NRK Rogaland. (2013) *Sikkerhetsforsker: - Statoil har tatt en risiko ved å være i Algerie*. NRK. 18. januar 2013. Tilgjengelig fra: http://www.nrk.no/rogaland/_en-risiko-ved-a-operere-i-algerie-1.10877722. Lest: 1. mai 2015.
- NRK Sørlandet. (2014) *Fyrer løs mot danske sommerhus-regler*. NRK. 8. august 2014. Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/sorlandet/fyrer-los-mot-danske-hytte-regler-1.11867507>. Lest: 30. april 2015.
- Strøknes, Morten. (2015) *Vi som solgte landet*. Kronikk. Aftenbladet. 2. januar 2015. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenbladet.no/meninger/kommentar/Vi-som-solgte-landet-3598938.html>. Lest: 3. januar 2015.

- Vårt land. (2010) *Norges viktigste land i Afrika*. Vårt land. 23. juli 2010. Tilgjengelig fra: <http://www.vl.no/norges-viktigste-land-i-afrika-1.44306>. Lest: 1. mai 2015.

Litteratur

- Amdam, Rolv Petter; Gran, Haakon; Hansen, Svein Olav; Sogner, Knut. (2005) *Markedsøkonomiens utvikling*. 2. utgave. Bergen, Fagbokforlaget.
- Amdam, Rolv Petter. (2009) The internationalisation process theory and the internationalisation of Norwegian firms, 1945 to 1980. *Business History 2009*, vol. 51:3, s. 445-461. Tilgjengelig fra: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00076790902844054>. Lest: 18. august 2014.
- Andresen, Astri; Rosland, Sissel; Ryymin, Teemu; Skålevåg, Svein Atle. (2012) *Å gripe fortida – Innføring i historisk forståing og metode*. Oslo, Det norske samlaget.
- Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (1972). *Forsvar norsk sjølråderett!*. PDF-arkivet. Tilgjengelig fra: http://www.pdf-arkivet.no/eec/forsvar_norsk_sjolraderett.PDF. Lest: 14. april 2015.
- Balsvik, Ragnhild; Skaldebø, Line T. (2013) *Guided through the "Red tape"?* *Information sharing and foreign direct investment*. Institutt for samfunnsøkonomi, Norges Handelshøyskole. Tilgjengelig fra: <https://www.nhh.no/Files/Filer/institutter/sam/Discussion%20papers/2013/03.pdf>. Lest: 24. oktober 2014.
- Benito, Gabriel R.G. (1998) Utvikling av norske direkte utenlandsinvesteringer. I: Glimstedt, Henrik; Lange, Even red. *Globalisering – drivkrefter og konsekvenser*. Handelshøyskolen BI, Fagbokforlaget, s. 122-135.
- Benito, Gabriel R.G.; Larimo, Jorma; Narula, Rajneesh; Pedersen, Torben (2002). Multinational Enterprises from Small Economies: Internationalization Patterns of Large Companies from Denmark, Finland, and Norway. *International studies of management & Organization*. Vol. 32, nr. 1, 2002, s. 57-78. Tilgjengelig fra: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00208825.2002.11043654>. Lest: 25. mars 2015.
- Benito, Gabriel R.G. (2010) "Norwegian outward FDI and its policy context". I: Sauvart, Karl P.; Mallampally, Padma; McAllister, Geraldine. red. *Inward and outward country profiles*. 2. utgave. New York, Columbia University. Tilgjengelig fra:

http://ccsi.columbia.edu/files/2013/10/Profiles_eBook_Second_Edition_-_Oct_2013.pdf. Lest: 15. oktober 2014.

- Danielsen, Rolf; Hovland, Edgar (1991) 1814-1945. I: Danielsen, Rolf; Dyrvik, Ståle; Grønlie, Tore; Helle, Knut; Hovland, Edgar *Grunntrekk i norsk historie: Fra vikingtid til våre dager*. Universitetsforlaget, Oslo, s. 182-294.
- Dunning, John H.; Lundan, Sarianna M. (2008) *Multinational Enterprises and the Global Economy*. 2. utg. Cheltenham, Edward Elgar.
- Dyrvik, Ståle. (1991) 1536-1814. I: Danielsen, Rolf; Dyrvik, Ståle; Grønlie, Tore; Helle, Knut; Hovland, Edgar *Grunntrekk i norsk historie: Fra vikingtid til våre dager*. Universitetsforlaget, Oslo, s. 107-181.
- Fløysand, Arnt; Haarstad, Håvard; Jakobsen, Stig-Erik; Tønnesen, Anders. (2005) *Foreign direct investment, regional chance and poverty: Identifying Norwegian controlled FDI in developing countries*. SNF-rapport, nummer. 4. Bergen, Samfunns- og næringslivsforskning. Tilgjengelig fra: http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/165131/R04_05.pdf?sequence=1. Lest: 18. oktober 2014.
- Grünfeld, Leo A. (2005). Kapitalen utvandrer: Norske investeringer og aktiviteter i utlandet. *Økonomisk forum*, årgang 59, nr. 4, 2005, s. 7-19. Tilgjengelig fra: <http://samfunnsokonomene.no/wp-content/uploads/2012/02/Trykkutgave-nr-4-05.pdf>. Lest: 29. oktober 2014.
- Grønlie, Tore. (1991) Tiden etter 1945. . I: Danielsen, Rolf; Dyrvik, Ståle; Grønlie, Tore; Helle, Knut; Hovland, Edgar *Grunntrekk i norsk historie: Fra vikingtid til våre dager*. Universitetsforlaget, Oslo, s.295-379.
- Grønmo, Sigmund. (2004) *Samfunnsvitenskapelig metode*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Hammervoll, Trond; Heum, Per. (1993) *De største norske industrikonsernene 1975-1992 – vekst og internasjonalisering*. Arbeidsnotat nummer 94. Bergen, Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning.
- Heum, Per; Kristiansen, Frode; Dalslåen, Odd Ståle; Holmefjord, Kari. (1998). Arbeidsnotat nummer 56. Bergen, stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning.
- Heum, Per. (2004) Mister internasjonale foretak interessen for Norge?. *Populærvitenskapelig særtrykk*, nr. 3/04, s. 52-61.

- Heum, Per; Pires, Armando Jose Garcia. (2013) *Foreign direct investment; The BRIC countries and Norway*. Arbeidsnotat nummer 44. Bergen, Samfunns- og næringslivsforskning. Tilgjengelig fra: http://www.snf.no/Files/Filer/Publications/A44_13.pdf. Lest: 17. oktober 2014.
- Hodne, Fritz (1993) "The multinational companies of Norway." I: Jones, Geoffrey; Schröter, Harm red. *The Rise of Multinationals in Continental Europe*. Edward Elgar, Cornwall, 128-151.
- Holter, Jon Petter (1999) Produksjon og bruk av statistikk i Norges Bank. *Sentralbanken i forandringens tegn: festskrift til Kjell Storvik*, Norges Bank. Hefte nummer 28, s. 49-56. Tilgjengelig fra: <http://www.norges-bank.no/Upload/import/publikasjoner/skriftserie/skriftserie-28/artikkel-05.pdf>. Lest: 30. oktober 2014.
- Hveem, Helge; Heum, Per; Ruud, Audun. (2000). *Globaliseringen og norske selskapers etableringer i utlandet. Virkinger på maktfordelingen og demokrati i Norge*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003, nummer 23. Oslo, Makt- og demokratiutredningen 1998-2003.
- Hveem, Helge (2009) Norsk utenlandsinvesteringer og norsk (utenriks)politikk: dårlige forbindelse?. *Internasjonal politikk*, årgang 67, nr. 3, 2009, s. 381-412. Tilgjengelig fra: <http://www.idunn.no/file/pdf/35078934/art01.pdf>. Lest: 29. oktober 2014.
- Hveem, Helge; Knutsen, Carl Henrik; Rygh, Asmund. (2009) *Foreign direct investment and political systems in host countries: The case of Norway*. Upublisert artikkel. Department of political science, University of Oslo.
- Inventure Management. (2014) *Norwegian investments in Brazil*. Rio De Janeiro, Den norske ambassade i Brasil; Innovasjon Norge; Generalkonsulatet i Rio de Janeiro. Tilgjengelig fra: <http://www.noruega.org.br/PageFiles/744586/Norwegian%20Investments%20in%20Brazil.pdf>. Lest: 3. februar 2015.
- Jones, Geoffrey. (2005) *Multinationals and global capitalism from the nineteenth to the twenty-first century*. New York, Oxford University Press.
- Kvinge, Torunn. (1996). *Norske foretaks investeringer i utlandet*. Oslo, FAFO.

- Olsson, Ulf (1993) "Securing the markets. Swedish multinationals in a historical perspective" i Jones, Geoffrey; Schröter, Harm red. *The Rise of Multinationals in Continental Europe*. Cornwall, Edward Elgar, s. 99-127.
- Schröter, Harm (1994) "Foreign Direct Investment and Mentality: The Nearby-Factor in Austrian, German and Swiss Investment" i Pohl, Hans red. *Transnational Investment from the 19th Century to the Present*. Stuttgart, Franz Steiner Verlag, s. 205-226.
- Selfors, Ingvild. (1999) *Norwegian Multinationals: Who, where and why*. SNF-Rapport, nummer 53. Bergen, Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning.
- Sævdold, Kristine. (2012) *En skattepolitisk konfrontasjon med skatteparadis – Det norske Finansdepartementets narrativ om nasjonalpolitisk avmakt i møte med et globalt fenomen*. Akademisk avhandling, Universitetet i Bergen. Tilgjengelig fra: <https://bora.uib.no/handle/1956/6003>. Lest: 12. mars 2015.
- Tomassen, Sverre; Welch, Lawrence; Benito, Gabriel R.G. (1998) Norwegian Companies in India: Operation Mode Choice. *Asian journal of business & Information Systems*, vol 3, nr. 1, s. 1-20. Tilgjengelig fra: http://www.researchgate.net/profile/Gabriel_Benito/publication/267208521_Norwegian_Companies_in_India_Operation_Mode_Choice/links/544785ba0cf2f14fb811fb46.pdf. Lest: 27. april 2015.
- UNCTAD. (2002) *Transnational corporations and export competitiveness*. World investment report. New York, Forente nasjoner. Tilgjengelig fra: <http://unctad.org/en/Pages/PublicationArchive.aspx?publicationid=658>. Lest: 5. november 2014.
- UNCTAD. (2007) *Transnational corporations and extractive industries and development*. World investment report. New York, Forente nasjoner. Tilgjengelig fra: <http://unctad.org/en/pages/PublicationArchive.aspx?publicationid=724>. Lest: 5. november 2014.
- UNCTAD. (2010) *Investing in a low-carbon economy*. World investment report. New York, Forente nasjoner. Tilgjengelig fra: http://unctad.org/en/Docs/wir2010_en.pdf. Lest: 10. februar 2015.

Nettsider

- Altinn. (25. juni 2008) *Investeringer i utlandet*. Altinn. Tilgjengelig fra: <https://www.altinn.no/no/Skjema-og-tjenester/Etater/Statistisk-sentralbyra/Investeringer-i-utlandet/>. Lest: 17. februar 2015.
- Europa 2007. (23. januar 2007) *The 2004 enlargement: the challenge of a 25-member EU*. Den Europeiske Union. Tilgjengelig fra: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50017_en.htm. Lest: 2. april 2015.
- Den norske ambassade i Washington. (21. januar 2015) *Norske næringsinteresser i USA*. Den norske ambassade i Washington. Tilgjengelig fra: <http://www.norway.org/Norsk/Norge-i-USA/Norske-naringslivsinteresser-i-USA/#.VUkQWRfLCbT>. Lest: 2. februar 2015.
- Lovdata (27. juni 2008) *Forskrift om opphevelse av forskrift om utenlandsoppgave*. Lovdata. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2008-06-27-738>. Lest: 17. februar 2015.
- Mc Mahon, Lise Dalen (2006) *Norge – en storeksportør av finanskapital*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/norge-en-storeksportor-av-finanskapital>. Lest: 10. september 2014.
- Norden. (30. april 2015) *Bolig i Danmark*. Norden. Tilgjengelig fra: <http://www.norden.org/no/norden-for-deg/flytte-til-norden/flytte-til-danmark/bolig-i-danmark>. Lest: 30. april 2015.
- Norges Bank Investment Management. (25. april 2000) *En vurdering av petroleumsfondets eierandelsbegrensning*. Norges Bank. Tilgjengelig fra: <http://www.nbim.no/apenhet/brev-til-finansdepartementet/2011-og-eldre/1997-2000/en-vurdering-av-petroleumsfondets-eierandelsbegrensning/>. Lest: 16. april 2015.
- Norges Bank Investment Management. (1. februar 2008) *Eierandelsbegrensningen i Statens Pensjonsfond – Utland*. Norges Bank. Tilgjengelig fra: <http://www.nbim.no/apenhet/brev-til-finansdepartementet/2011-og-eldre/2008/eierandelsbegrensningen-i-statens-pensjonsfond---utland-spu/>. Lest: 16. april 2015.

- Norges Bank Investment Management. (28.mars 2015) *Historien*. Norges Bank. Tilgjengelig fra: <http://www.nbim.no/fondet/historien/>. Lest: 28. mars 2015.
- OECD. (31. mars 2015) *List of OECD member countries – Ratification of the convention on the OECD*. OECD. Tilgjengelig fra: <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/list-oecd-member-countries.htm>. Lest: 15. april 2015.
- Scatec.(28. april 2015) *Rom for store drømmer*. Scatec. Tilgjengelig fra: <http://www.scatec.no/>. Lest: 28. april 2015.
- Skatteetaten. (2012) *Utenlandsoppgave*. Skatteetaten. Tilgjengelig fra: <http://www.skatteetaten.no/upload/skjemaer/alltid/RF-1060B.pdf>. Lest: 14. februar 2015
- Skatteetaten. (26. februar 2015) *Lignings-ABC*. Skatteetaten. Tilgjengelig fra: <http://www.skatteetaten.no/no/Radgiver/Rettskilder/Handboker/Lignings-ABC/Kapitler/U/?mainchapter=107493&chapter=107493#x107493>. Lest: 30. april 2015.
- Statistisk sentralbyrå. (20. mai 2009) *Direkteinvesteringer, beholdninger og avkastning, 1998-2007*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/di/aar/2009-05-20>. Lest: 20. september 2014.
- Statistisk sentralbyrå. (18. oktober 2013a) *Om statistikken*, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/portinvutl/aar/2013-10-18?fane=om#content>. Lest: 10. november 2014.
- Statistisk sentralbyrå (18. oktober 2013b) *Porteføljeinvesteringer i utlandet, 2012*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/portinvutl/aar/2013-10-18>. Lest: 10. november 2014.
- Statistisk sentralbyrå (19. februar 2013c) *Variabel definisjon – netto lånefordringer*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/a/metadata/conceptvariable/vardok/2802/nb>. Lest: 19. april 2015.

- Statistisk sentralbyrå (16. januar 2014b) *Om statistikken*, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/di/aar/2014-01-16?fane=om#content>. Lest: 20. september 2014.
- Statistisk Sentralbyrå (16. januar 2014c) *Næringsfordelte tall er ikke oppdatert*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/di/aar/2014-01-16>. Hentet: 15. januar 2015.
- Statistisk sentralbyrå (9. april 2015a) *Utenriksøkonomi (UT-rapportering) – kvartal*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/innrapportering/naeringsliv/utund-kvartal>. Lest: 9. april 2015.
- Statistisk sentralbyrå (19. april 2015b). *Opplysninger om investeringer i utlandet for regnskapsåret 2013*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/innrapportering/naeringsliv/di>. Lest: 19. april 2015.
- Statoil. (12. august 2014) *Nigeria*. Statoil. Tilgjengelig fra: <http://www.statoil.com/no/About/Worldwide/Niger/Pages/default.aspx>. Lest: 1. mai 2015.
- Statoil. (30. april 2015) *Aserbajdsjan*. Statoil. Tilgjengelig fra: <http://www.statoil.com/no/about/worldwide/azerbaijan/pages/default.aspx>. Lest: 4. mai 2015.
- Telenor Group. (28. februar 2015) *Grameenphone, Bangladesh*. Telenor Group. Tilgjengelig fra: <http://www.telenor.com/about-us/global-presence/bangladesh/>. Lest: 28. april 2015.
- UNCTAD. (18. august 2004) *Small countries invest relatively more abroas than big ones: UNCTAD releases new outward FDI performance index*. Forente nasjoner. Tilgjengelig fra: <http://unctad.org/en/pages/PressReleaseArchive.aspx?ReferenceDocId=5215>. Lest: 16. april 2015.
- UNCTAD. (14. februar 2012) *Outward FDI performance index*. Forente nasjoner. Lest: 24. mars 2015. Tilgjengelig fra:
- 1990-1992: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_1990-1992_en.pdf

- 1993-1995: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_1993-1995_en.pdf
- 1995-1997: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_1995-1997_en.pdf
- 1998-2000: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_1998-2000_en.pdf
- 2001-2003: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_2001-2003_en.pdf
- 2003-2005: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_2003-2005_en.pdf
- 2005-2007: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/outward_index_2005-2007_en.pdf
- Utenriksdepartementet (16. juni 2014) *Regjeringens Tyskland-strategi*. Regjeringen.no. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Regjeringens-Tyskland-strategi/id762539/>. Lest: 27. April 2015.

Personlig kommunikasjon

- Haugslund, Åshild. (riksarkivet@arkivverket.no), 10. oktober 2014. *Spørsmål om arkivmaterialet fra Norges Bank etter 1980*. E-post til Torstein Stråtveit (Torstein.Stratveit@student.uib.no).
- Jakset, Charlotte. (Charlotte.Jakset@Norges-bank.no), 30. september 2014. *Forespørsel fra masterstudent ved Universitetet i Bergen*. E-post til Torstein Stråtveit (Torstein.Stratveit@student.uib.no).
- Larsen, Trond Lasse. (Trond.Larsen@SSB.no), 18. september 2014. *Forespørsel fra masterstudent*. E-post til Torstein Stråtveit (Torstein.Stratveit@student.uib.no).
- Larsen, Trond Lasse. (Trond.Larsen@SSB.no), 20. januar 2015. *Et kort variabelspørsmål*. E-post til Torstein Stråtveit (Torstein.Stratveit@student.uib.no).
- Mc Mahon, Lise Dalen. (Lise.Dalen.Mcmahon@SSB.no), 14. oktober 2014. *Fra Torstein Stråtveit ved Universitetet i Bergen*. E-post til Torstein Stråtveit (Torstein.Stratveit@student.uib.no).

Offentlige dokumenter

- Industridepartementet. (1981) *Behovet for internasjonalisering av norsk næringsliv*. NOU:1981:47. Oslo, Statens trykningskontor. Tilgjengelig fra: <http://www.nb.no/nbsok/nb/d17646e5c173c7efd230e785a5acb94a.nbdigital?lang=no#0>. Lest: 17. april. 2015.
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*. St.meld. nr. 27 (2013-2014). Oslo, Nærings- og fiskeridepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Meld-St-27-20132014/id763968/?docId=STM201320140027000DDDEPIS&ch=1&q>. Lest: 15. april 2015.
- Statsministerens kontor. (2013) *Politisk plattform*. Sundvold, Statsministerens kontor. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/politisk-plattform/id743014/>. Lest: 14. april 2015.
- Utenriksdepartementet. (2012) *Utenfor og innenfor – Norges avtaler med EU*. NOU 2012:2. Oslo, Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/5d3982d042a2472eb1b20639cd8b2341/no/pdfs/nou201220120002000dddpdfs.pdf> . Lest: 18. oktober 2014.

Statistikkilder

- Statistisk sentralbyrå (25. juni 2008) *Tabell 1 Direkteinvesteringer i utlandet. 1998-2006. Totaltall. Millioner kroner*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/a/kortnavn/diu/tab-2008-06-25-01.html>. Lest: 20. september 2014.
- Statistisk sentralbyrå. (18. oktober 2013d) *Porteføljeinvesteringer i utlandet – statistikkbanken*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=NPortefolje3&KortNavnWeb=portinvutl&PLanguage=0&checked=true>. Lest: 11. mars 2015.
- Statistisk sentralbyrå (16. januar 2014a) *Direkteinvesteringer, beholdninger og avkastning, 2012*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/di/aar/2014-01-16?fane=tabell&sort=nummer&tabell=158442>. Lest: 20. september 2014.
- Statistisk sentralbyrå. (16. januar 2014f) *Tabell: 04836: Direkteinvesteringer i utlandet. Balanseposter, etter næring – statistikkbanken*. Statistisk sentralbyrå.

Tilgjengelig fra:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=NorsInvKapital&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=utenriksokonomi&KortNavnWeb=di&StatVariant=&checked=true>. Lest: 11.

desember 2014.

- Statistisk sentralbyrå. (16. januar 2014g) *Tabell: 04837: Direkteinvesteringer i utlandet. Balanseposter, etter land - statistikkbanken*. Statistisk sentralbyrå.

Tilgjengelig fra:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=NorsInvKapitalG&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=utenriksokonomi&KortNavnWeb=di&StatVariant=&checked=true>. Lest: 11.

desember 2014.

- Statistisk sentralbyrå. (20. mai 2014e) *Årlig nasjonalregnskap – statistikkbanken*.

Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra:

[https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=NRMakroHov2011&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=nasjonalregnskap-og-](https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=NRMakroHov2011&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=nasjonalregnskap-og-konjunkturer&KortNavnWeb=nr&StatVariant=&checked=true)

[konjunkturer&KortNavnWeb=nr&StatVariant=&checked=true](https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=NRMakroHov2011&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=nasjonalregnskap-og-konjunkturer&KortNavnWeb=nr&StatVariant=&checked=true). Lest: 28. oktober 2014.

- Statistisk sentralbyrå. (14. oktober 2014d). *Norsk direkte investert kapital i utlandet - 1988-2003*. Statistikk tilsendt av seksjonssjef for industri- og FoU-statistikk, Lise Dalen McMahon (lise.dalen.mcmahon@ssb.no) 14.oktober 2014, Statistisk sentralbyrå. E-post til Torstein Stråtveit (Torstein.Stratveit@student.uib.no)

- Statistisk sentralbyrå. (11. februar 2015c) *Tabell: 07336: Eksport, etter produkt – statistikkbanken*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=NREksport&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=nasjonalregnskap-og-konjunkturer&KortNavnWeb=nr&StatVariant=&checked=true>.

Lest: 19. mars 2015.

- Statistisk sentralbyrå. (16.februar 2015e) *Tabell: 08804: Utenrikshandel med varer, hovedtall, etter land/handelsområde/verdensdel – statistikkbanken*. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=UhArTotaltallLand&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=utenriksokonomi&KortNavnWeb=muh&StatVariant=&checked=true>. Lest:

31. mars 2015.

- Statistisk sentralbyrå. (15. april 2015d) *Tabell: 09283: Eksport av fisk, etter land/handelsområde/verdensdel - statistikkbanken*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=UhArFiskLand&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=utenriksokonomi&KortNavnWeb=muh&StatVariant=&checked=true>. Lest: 14. mai 2015.
- U.S energy information administration. (28. april 2015). *European brent spot price FOB*. U.S energy information administration. Tilgjengelig fra: <http://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=RB RTE&f=A>. Lest: 28. april 2015.

Vedlegg som brukes i oppgaven

Vedlegg 1

Korrelasjonsanalyse av den årlige oljeprisen og den totale beholdningen av norsk direkteinvestert kapital i perioden fra 1990 til 2012. Kilde: U.S energy information administration (2015), Statistisk sentralbyrå 2008, statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014d).

→ Correlations

[DataSet1]

		Oljepris	FDI
Oljepris	Pearson Correlation	1	.935**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	23	23
FDI	Pearson Correlation	.935**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	23	23

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vedlegg 2

Beholdningsoversikt over norske porteføljeinvesteringer i utlandet 2005-2012 (i milliarder kroner)

Årstall	Porteføljeinvesteringer
2005	1899,9
2006	2721
2007	2943,7
2008	3663,4
2009	3757,5
2010	4283,1
2011	4442
2012	4996,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2013d

Vedlegg 3

Total norsk eksport i perioden 1990 til 2012. I millioner kroner.

Årstall	Total eksport
1990	295591
1991	309738
1992	301955
1993	317851
1994	335006
1995	358120
1996	421261
1997	462896
1998	429307
1999	488615
2000	689316
2001	703348
2002	630235
2003	642153
2004	732659
2005	863705
2006	989465
2007	1017589
2008	1197090
2009	952831
2010	1031368
2011	1154118
2012	1204351

Vedlegg 4.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater 1998-2012 (i millioner kroner)

Årstall	Belgia	Bulgaria	Estland	Færøyene	Finland	Hellas
1998	4653	na.	195	na.	1545	304
1999	5763	na.	na.	na.	3974	356
2000	8122	na.	758	116	6232	855
2001	7078	na.	490	na.	6637	610
2002	4208	na.	427	na.	5570	122
2003	5143	na.	633	87	6536	99
2004	19348	na.	1162	113	6531	248
2005	8727	na.	925	440	8833	157
2006	32295	na.	1715	632	9856	235
2007	-15086	na.	1417	116	9345	101
2008	2886	233	1446	148	10405	253
2009	77728	94	1603	146	9354	215
2010	72118	205	3705	719	7993	199
2011	104448	217	4189	1065	8914	209
2012	121002	121	5534	1728	9497	251

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 5.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater 1998-2012 (i millioner kroner)

Årstall	Irland	Island	Italia	Kypros	Latvia	Jersey
1998	4047	na.	1507	na.	309	na.
1999	1999	na.	997	na.	558	na.
2000	2889	na.	1330	na.	452	na.
2001	3785	na.	1225	na.	905	na.
2002	4555	na.	630	na.	na.	na.
2003	5433	na.	629	na.	na.	na.
2004	2842	731	923	279	1367	na.
2005	2625	765	425	122	881	na.
2006	5345	908	1511	1077	1038	na.
2007	3127	1154	1475	16231	948	na.
2008	4241	1642	1445	16163	1765	1548
2009	7465	1259	2366	7841	1402	1648
2010	5419	1488	2374	9510	1878	2154
2011	6486	1752	2792	10953	4555	5969
2012	11092	1849	3328	8041	3808	8374

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 6.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater 1998-2012 (i millioner kroner)

Årstall	Kroatia	Litauen	Luxemburg	Malta	Polen	Portugal
1998	na.	247	na.	na.	466	333
1999	na.	324	na.	na.	946	496
2000	na.	1167	na.	na.	1682	375
2001	na.	1146	na.	na.	1660	1047
2002	na.	616	na.	na.	1445	449
2003	na.	na.	na.	na.	1404	374
2004	na.	732	2515	225	2816	543
2005	54	872	2595	123	3122	379
2006	107	1327	2706	311	2411	1129
2007	293	1095	530	618	4316	121
2008	656	1465	2057	3130	3556	-34
2009	773	1947	2007	2713	4095	-114
2010	702	1564	2070	6087	4226	75
2011	947	3560	8511	7293	4743	78
2012	1032	4579	24277	9095	4235	1232

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 7.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater 1998-2012 (i millioner kroner)

Årstall	Romania	Russland	Slovakia	Sveits	Tsjekkia	Tyrkia
1998	na.	161	na.	5175	637	na.
1999	na.	222	248	4918	279	na.
2000	na.	1427	549	4336	451	na.
2001	970	2214	681	10002	924	na.
2002	596	2277	607	8961	1016	na.
2003	819	4254	548	10653	1191	na.
2004	188	5202	895	10914	1394	3859
2005	372	7558	606	13243	1413	4615
2006	644	9633	411	8528	1184	7897
2007	446	13295	1720	6414	1079	9261
2008	500	14046	829	9255	995	9426
2009	987	11616	984	8536	817	10749
2010	568	2321	1044	9193	1218	13755
2011	966	2905	918	7119	1056	11589
2012	1017	3390	731	17986	902	13169

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 8.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater 1998-2012 (i millioner kroner)

Årstall	Tyskland	Ukraina	Ungarn	Østerrike
1998	1085	31	277	559
1999	3166	25	na.	276
2000	10663	77	365	305
2001	55	359	560	1751
2002	17135	660	2635	2232
2003	15587	na.	1988	1833
2004	19938	1474	6361	2271
2005	29088	59	-1823	2350
2006	17873	4617	3202	1161
2007	15923	6375	5082	581
2008	12311	5896	5201	-69
2009	14992	3766	4830	452
2010	30221	95	3968	634
2011	14074	na.	3047	1571
2012	19595	na.	3242	1360

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 9.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater. Prosent av total (2005-2012)

	Sverige	Danmark	Stor-britannia	Nederland	Frankrike	Spania	Belgia	SUM
2005	13,4%	6,2%	5,6%	7,8%	4,1%	5,8%	1,3%	44,1%
2006	13,9%	4,7%	4,8%	7,9%	4,2%	6,6%	4,0%	46,1%
2007	15,2%	6,1%	5,6%	13,2%	3,4%	9,2%	0%	52,7%
2008	13,6%	6,8%	5,1%	12,1%	3,8%	8,5%	0,3%	50,3%
2009	12,7%	6,1%	5,2%	8,0%	3,9%	8,1%	7,9%	51,9%
2010	12,9%	5,8%	4,6%	8,5%	3,7%	7,4%	6,6%	49,5%
2011	11,7%	6,3%	5,0%	11,2%	4,4%	7,0%	8,6%	54,2%
2012	11,9%	5,4%	5,4%	11,0%	3,7%	6,1%	9,3%	52,8%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014g

Vedlegg 10.

Norsk direkteinvestert kapital i europeiske stater. Prosent av total norsk direkteinvestert kapital i Europa. 2004-2012.

	Sverige	Danmark	Stor-britannia	Nederland	Frankrike	Spania	Belgia	SUM
2004	28,1%	7,0%	8,0%	11,9%	6,7%	9,9%	5,9%	77,5%
2005	23,9%	11,1%	10,0%	13,9%	7,2%	10,3%	2,3%	78,8%
2006	24,9%	8,5%	8,6%	14,1%	7,5%	11,9%	7,1%	82,5%
2007	24,0%	9,7%	8,7%	20,7%	5,3%	14,5%	0%	83,0%
2008	22,1%	11,0%	8,2%	19,7%	6,2%	13,8%	0,5%	81,7%
2009	20,4%	9,8%	8,3%	12,8%	6,3%	13,1%	12,7%	83,3%
2010	21,6%	9,7%	7,7%	14,1%	6,2%	12,3%	11,0%	82,6%
2011	18,2%	9,8%	7,9%	17,6%	6,8%	10,9%	13,5%	84,7%
2012	18,2%	8,3%	8,2%	16,9%	5,6%	9,4%	14,3%	80,8%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g

Vedlegg 11.

Total norsk eksport av varer til Storbritannia og Tyskland 1990-2012 (i millioner kroner).

Årstall	Storbritannia	Tyskland
1990	55396	23447
1991	58325	24368
1992	52870	28721
1993	55707	29472
1994	50596	29522
1995	52530	33637
1996	62885	35596
1997	65998	37264
1998	51567	37597
1999	64508	35654
2000	109174	55404
2001	104032	64504
2002	91335	59982
2003	102602	62872
2004	125138	72885
2005	167491	84302
2006	209483	96383
2007	208590	97896
2008	258173	118493
2009	169709	91673
2010	216355	87186
2011	252554	95462
2012	247675	112031

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014e.

Vedlegg 12.

Norsk direkteinvestert kapital i Amerika. Prosent av total. 2005-2012.

Årstall	USA	Bermuda	Canada	Brasil	Venezuela
2005	16,4%	0,9%	1,2%	0,7%	2,1%
2006	12,7%	0,9%	0,9%	2,0%	1,5%
2007	9,5%	2,0%	2,2%	1,3%	0,8%
2008	12,1%	1,5%	0,7%	1,0%	0%
2009	10,9%	3,2%	1,3%	1,0%	0%
2010	10,9%	5,0%	0,8%	1,4%	0%
2011	10,7%	2,4%	1,9%	1,6%	0%
2012	11,1%	2,3%	1,5%	1,6%	0%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014a, statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 13.

Norsk direkteinvestert kapital i Amerika. Prosent av total norsk direkteinvestert kapital i Amerika. 2004-2012.

Årstall	USA	Venezuela	Canada	Bermuda	Brasil
2004	55,2%	15,9%	9,3%	5,6%	5,4%
2005	74,1%	9,3%	5,3%	4,3%	3,2%
2006	67,4%	8,1%	4,8%	4,8%	10,5%
2007	56,9%	4,8%	13,0%	11,6%	7,9%
2008	75,5%	0,5%	4,2%	9,3%	6,0%
2009	61,8%	0,0%	7,5%	17,8%	5,8%
2010	56,1%	0,0%	4,1%	26,0%	7,4%
2011	60,4%	0,0%	10,5%	13,4%	9,2%
2012	61,7%	0,0%	8,2%	13,0%	8,9%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 14.

Norsk direkteinvestert kapital i India, Japan og Kina 1998-2012 (i millioner kroner)

Årstall	India	Japan	Kina
1998	na.	146	322
1999	na.	212	340
2000	na.	180	322
2001	na.	167	600
2002	na.	321	729
2003	na.	370	514
2004	192	951	878
2005	115	388	613
2006	289	498	1979
2007	327	362	870
2008	390	474	1501
2009	477	401	1890
2010	497	538	2117
2011	964	616	3031
2012	649	594	3194

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g

Vedlegg 15.

Norsk direkteinvestert kapital i Australia og New Zealand 1998-2012 (i millioner kroner).

Årstall	Australia	New Zealand
1998	802	192
1999	735	181
2000	2082	2472
2001	-2287	1557
2002	-2705	1528
2003	-1453	na.
2004	2264	1523
2005	2627	1660
2006	2402	2724
2007	3654	1583
2008	6080	1427
2009	-2965	1500
2010	4399	1426
2011	7193	1475
2012	15632	953

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g.

Vedlegg 16.

Norsk utgående direkteinvestert kapital i OECD-land 1998-2012. Prosent av total (millioner kroner).

Årstall	OECD	Prosent av total
1998	164263	na.
1999	197187	na.
2000	238665	na.
2001	257989	na.
2002	261675	na.
2003	294138	na.
2004	377037	na.
2005	496127	73%
2006	562821	69%
2007	570347	71%
2008	675061	71%
2009	704661	71%
2010	764858	70%
2011	897548	74%
2012	985876	76%

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2014g, statistisk sentralbyrå 2014a